

Begrensd literair grensverkeer

De zichtbaarheid van
150 literaire titels in
Vlaanderen en Nederland
in 13 contexten

Carlo Van Baelen

Begrensd literair grensverkeer

De zichtbaarheid van
150 literaire titels in
Vlaanderen en Nederland
in 13 contexten

Carlo Van Baelen

Inhoud

	Lijst van gebruikte afkortingen	8			
	Situering: onderzoeksdoel – methodologie	13			
1.	Steekproef	17			
1.1	Verantwoording van de steekproeftrekking	17			
1.2	De 2 x 75 steekproeftitels	20			
1.3	Toelichting en kanttekeningen bij de selectielijst	24			
2.	Integratie-index	27			
2.1	Normgetal binnen de steekproef: steekproefnorm	27			
2.2	Normgetal binnen de totale boekenmarkt: marktnorm	28			
3.	Verschillen in (literaire) infrastructuur en substructuren in Vlaanderen en Nederland	31			
3.1	Boekensector - institutioneel	31			
3.2	Boekensector - uitgeverijen	31			
3.3	Boekensector en retail	32			
3.4	Bibliotheken	32			
3.5	Gedrukte media: kranten en tijdschriften	33			
3.6	Audiovisuele media: radio en tv	33			
3.7	Leesclubs	34			
3.8	Onderwijs	34			
3.9	Stichting Lezen	34			
4.	Verticale meting	37			
4.1	Informatieve context 1 Gedrukte media	38			
4.1.1	Vlaanderen	39			
4.1.2	Nederland	40			
4.1.3	Vlaanderen en Nederland	42			
4.2	Informatieve context 2 Digitale media	42			
4.3	Informatieve context 3 Leermethodes literatuur	45			
4.3.1	Vlaanderen	45			
4.3.1.1	Uitgeverij Van In: Nieuw Netwerk Nederlands 5A en 6A	45			
4.3.1.2	Uitgeverij Pelckmans: Frappant Nederlands 5 en 6	46			

4.3.1.3	Uitgeverij Plantyn: Vitaal Nederlands 5 en 6	47	4.7	Informatieve context 7 Leesbevorderingsacties	61
4.3.2	Nederland	48	4.7.1	Vlaanderen	61
4.3.2.1	Uitgeverij ThiemeMeulenhoff: Laagland, literatuur & lezer	48	4.7.2	Nederland	61
4.3.2.2	Uitgeverij Malmberg: Literatuur: geschiedenis en theorie	49	4.7.3	Vlaanderen en Nederland	62
4.3.2.3	Uitgeverij Noordhoff: Literatuur [NU] editie vwo	51	4.8	Gebruikscontext 1 Verkochte aantallen	62
4.3.3	Vlaanderen en Nederland	52	4.8.1	Vlaanderen	62
4.4	Informatieve context 4 Aankoopssuggesties openbare bibliotheken	52	4.8.2	Nederland	64
4.4.1	Vlaanderen	52	4.8.3	Vlaanderen en Nederland	66
4.4.2	Nederland	54	4.8.3.1	Aandeel verkoop titels van Vlaamse auteurs in totaalverkoop Nederland	66
4.4.3	Vlaanderen en Nederland	55	4.8.3.2	Verkoop titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen	66
4.5	Informatieve context 5 Collectie openbare bibliotheken	56	4.8.3.3	Aandeel Vlaanderen en Nederland in de totale markt per titel	66
4.5.1	Vlaanderen	56	4.8.4	Aandeel vertaalde titels in de omzet over de grenzen	68
4.5.2	Nederland	58			
4.5.3	Vlaanderen en Nederland	60			
4.6	Informatieve context 6 Literaire prijzen	60			

4.9	Gebruikscontext 2	68	4.13	Gebruikscontext 6	78
	Openbare bibliotheken:			Festivals en literaire productiehuizen	
	aantal uitleningen		4.13.1	Vlaanderen	78
4.9.1	Vlaanderen	68	4.13.2	Nederland	80
4.9.2	Nederland	71	4.13.3	Vlaanderen - Nederland:	81
4.9.3	Vlaanderen en Nederland	72		conclusies	
4.10	Gebruikscontext 3	73	4.14	Verticale analyse:	82
	Leesclubs			kernresultaten en besluiten	
4.10.1	Vlaanderen	73	4.14.1	Kernresultaten over de mate	82
4.10.2	Nederland	74		van grensverkeer in de zeven	
4.10.3	Vlaanderen en Nederland:	75		informatieve contexten	
	conclusies		4.14.1.1	Gedrukte media	82
4.11	Gebruikscontext 4	75	4.14.1.2	Digitale media	82
	Boekverslagen en werkstukken op		4.14.1.3	Leermethodes literatuur	83
	de website www.scholieren.com		4.14.1.4	Aankoopsgesties	83
4.11.1	Vlaanderen	75		openbare bibliotheken	
4.11.2	Nederland	76	4.14.1.5	Aanwezigheid in de collectie	84
4.11.3	Vlaanderen en Nederland	76		van openbare bibliotheken	
4.12	Gebruikscontext 5	77	4.14.1.6	Literaire prijzen	84
	Auteurslezingen		4.14.1.7	Leesbevorderingsacties	84
4.12.1	Vlaanderen	77	4.14.1.8	Grensverkeer in de	84
4.12.2	Nederland	77		informatieve contexten	
4.12.3	Vlaanderen en Nederland	78			

4.14.2	Kernresultaten over de mate van grensverkeer in de zes gebruikscontexten	85	5.2	Naar deelgroep verkoopstatus	92
4.14.2.1	Verkochte aantallen boekhandel	85	5.2.1	Algemeen	92
4.14.2.2	Uitleningen openbare bibliotheken	86	5.2.2	Positie van elke deelgroep naar verkoopstatus per context	92
4.14.2.3	Leesclubs	86	5.2.3	Focus op deelgroepen 'verschenen in 2012': bestsellers, midsellers, long tail	93
4.14.2.4	Leeslijsten scholieren	87	5.2.4	Deelgroep out of print	93
4.14.2.5	Auteurslezingen	87	5.3	De invloed en impact van uitgeverij en importeur	94
4.14.2.6	Literaire festivals en manifestaties	87			
4.14.3	Verticale analyse: de aanwezigheid van de 150 steekproeftitels in 13 literaire contexten over de Vlaams-Nederlandse grenzen - besluiten	88		Samenvatting en algemene conclusies	97
5.	Horizontale analyse	91		Bronnen	103
5.1	Naar deelcategorie	91		Dankwoord	105
5.1.1	Algemeen	91		Colofon	106
5.1.2	Positie van elke deelcategorie per context	91			

Lijst van gebruikte afkortingen

8Weekly: Nederlands online cultuurmagazine met een gevarieerde mix van artikelen, reportages en recensies over film, muziek, literatuur, theater en beeldende kunst.

www.8weekly.nl

A.I.'s: aanschafinformatieteksten, korte recensies die NBD Biblion ter beschikking stelt van Nederlandse (en via Vlabin-VBC ook aan Vlaamse) bibliotheken, op basis waarvan bibliotheekverantwoordelijken beoordelen of deze opgenomen worden in de collectie.

Bibliotheek.be: overkoepelende website voor alle Vlaamse openbare bibliotheken.

www.bibliotheek.be

Bibliotheek.nl: online service van Stichting Bibliotheek.nl (gaat per 2015 per 2015 op in de Koninklijke Bibliotheek) met een uitleendienst van e-boeken voor bibliotheekleden en een app (Vakantiebib), ook voor niet-leden.

www.bibliotheek.nl

Bibnet: Vlaamse overheidsorganisatie die het Vlaamse beleid i.v.m. de digitale bibliotheek ondersteunt en uitvoert door aanbod van digitale diensten, publiekstoepassingen en lokale diensten.

www.bibnet.be

Boek.be: koepelorganisatie van het boekenvak in Vlaanderen, groepeert uitgevers, boekhandelaren en importeurs.

www.boek.be www.boekenvak.be

Boek-delen: Nederlands tijdschrift, speciaal voor leesclubs.

www.deboekensalon.nl

Boekenbank: online informatie- en bestelplatform voor het boekenvak in Vlaanderen, database met alle in Vlaanderen leverbare boektitels van Vlaamse uitgeverijen en door Vlaamse importbedrijven geïmporteerde titels van Nederlandse uitgeverijen.

www.boekenbank.be

Boekenplank: online toepassing die de favoriete boeken van bekende Vlamingen en onbekende lezers bevat, gekoppeld aan het volledige boekenbestand van Boekenbank.

www.boek.be/boekenplank

Canon Cultuurcel: organisatie voor leesbevordering van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

www.canoncultuurcel.be

CB: Centraal Boekhuis, logistieke dienstverlener op het gebied van boeken in het Nederlandse taalgebied, tegenwoordig ook actief in 'fashion' en 'healthcare'.

www.cb-logistics.nl

Cobra.be: cultuurwebsite van de VRT, met rubrieken als boek, film, foto, kunst, muziek, podium, mode & design, architectuur & erfgoed.

www.cobra.be

CPNB: stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, heeft tot doel het lezen van boeken en het boekenbezit te stimuleren.

www.cpnb.nl

Cutting Edge: oorspronkelijk Vlaamse cultuurwebsite die draait op vrijwilligers, jonge en minder jonge mensen met een hart voor cultuur en media. Tegenwoordig ook actief in Nederland.

www.cuttingedge.be www.cuttingedge.nl

DBNL: digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. De website bevat literaire teksten, secundaire literatuur en aanvullende informatie als biografieën, portretten en hyperlinks, naast een groot aantal studies en primaire bronnen op het brede terrein van de Nederlands(talige) cultuurgeschiedenis

www.dbnl.org

De Contrabas: oorspronkelijk Nederlands weblog over literatuur, met recensies en actueel nieuws.

www.decontrabas.com

De Reactor: online platform voor literaire kritiek door Vlaamse en Nederlandse critici van verschillende generaties, met verschillende expertises en met verschillende opvattingen over literatuur en kritiek.

www.dereactor.org

FRBR: Functional Requirements for Bibliographic Records, maakt het mogelijk om verschillende drukken/edities van dezelfde titel op te sporen in de WorldCat-database van OCLC.

http://en.wikipedia.org/wiki/Functional_Requirements_for_Bibliographic_Records www.ifa.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records

GfK-lijsten: GfK (Gesellschaft für Konsumforschung) is een internationaal instituut voor marktonderzoek, in 1934 opgericht in Neurenberg (Duitsland). Het verzamelt en publiceert verkoopcijfers en andere statistische gegevens van verschillende sectoren, o.a. van de media- en de boekensector.

www.gfk.com

Iedereen leest: online platform met leestips van en voor lezers, een project van Stichting Lezen Vlaanderen, met steun van het Vlaams Fonds voor de Letteren.

iedereenleest.be

KBb: Koninklijke Boekverkopersbond, de brancheorganisatie voor boekverkopers in Nederland.

www.boekbond.nl

KVB: Koninklijke Vereniging van het Boekenvak, de koepelorganisatie van het Nederlandse boekenvak.

www.kvb.nl

Leesweb: Vlaams centrum voor leesbevordering, gegroeid uit het Katholiek Centrum voor Lectuur Begeleiding.

www.leesweb.org

LibraryThing: oorspronkelijk Nederlands online platform waar lezers met elkaar in contact komen en een online catalogus van hun eigen leescollectie voorstellen.

www.librarything.nl

Literair Nederland: Nederlandse website over Nederlandstalige literatuur, voor lezers en leesclubs.

www.literairnederland.nl

LOCUS: Vlaams steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid, met de steun van de Vlaamse overheid.

www.locusnet.be

Markant: Vlaams netwerk van actieve vrouwen, met 320 plaatselijke afdelingen. In 70 daarvan is een actieve leesclub opgezet.

www.markantvzw.be

NBC+: Nederlandse Bibliotheekcatalogus, database die uiteindelijk de collecties van alle openbare bibliotheken in Nederland moet omvatten, een initiatief van Bibliotheek.nl (per 2015 geïntegreerd in de Koninklijke Bibliotheek).

stichting.bibliotheek.nl/diensten/website-bibliotheek-nl-waas/nationale-bibliotheekcatalogus.html

NBD Biblion: besloten vennootschap die nieuw verschenen en recent herdrukte titels aan alle openbare bibliotheken in Nederland aanbiedt, samen met korte recensies of aanschafinformatieteksten (A.I.'s). Op basis hiervan beoordelen bibliotheekverantwoordelijken of deze opgenomen worden in de collectie. NBD Biblion werkt steeds meer samen met organisaties in Vlaanderen en is zelf ook uitgever.

www.nbdbiblion.nl

Noord-Nederland: samenwerkende leesclubs, gelieerd aan lokale bibliotheken in Nederland, circa 450 leesclubs.

NUV: Nederlands Uitgeversverbond, de brancheorganisatie voor uitgevers in Nederland.

www.nuv.nl

OCLC: Online Computer Library Center, een non-profitorganisatie die als doel heeft de informatie van zo veel mogelijk bibliotheken wereldwijd beschikbaar te stellen voor zo veel mogelijk gebruikers, via de WorldCat-database.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Online_Computer_Library_Center

Passage: Nederlandse vereniging van en voor vrouwen met een christelijke levensvisie, met ongeveer 350 leesclubs.

www.passagevrouwen.nl

Pluizuit: Vlaamse website waar vrijwilligers onafhankelijk een selectie van goede kinder- en jeugdboeken recenseren.

www.pluizuit.be

Recensieweb: Nederlandse website met besprekingen van nieuwe, oorspronkelijk Nederlandstalige fictie en met links naar recensies bij andere media.

recensieweb.nl

Senia: Nederlandse vrijwilligersorganisatie die activiteiten organiseert om contact tussen senioren te bevorderen, met ongeveer 600 leesclubs.

www.senia.nl

SIOB: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (gaat per 2015 per 2015 op in de Koninklijke Bibliotheek), voert de landelijke regie op het bibliotheekbestel, ontwikkelt en initieert beleid en innovatie binnen de sector.

www.sioeb.nl

SMB: Stichting Marktonderzoek Boekenvak, verricht in Nederland onderzoek van de boekenmarkt in opdracht van de KVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak).

SSS: Nederlandse stichting Schrijvers School Samenleving, bemiddelt en adviseert bij het organiseren van lezingen door schrijvers.

www.sss.nl

Stichting Bibliotheek.nl: Nederlandse stichting om digitale diensten namens en voor bibliotheken te ontwikkelen, uit te rollen en te beheren (gaat per 2015 per 2015 op in de Koninklijke Bibliotheek).

stichting.bibliotheek.nl

Stichting Lezen: Nederlands platform voor leesbevordering dat zich ten doel stelt de leescultuur in Nederlandse en Friese taal te promoten.

www.lezen.nl

Stichting Lezen: Vlaams platform voor leesbevordering.

www.stichtinglezen.be

VBI: Vereniging Boeken Importeurs, de brancheorganisatie van in Vlaanderen gevestigde importeurs van buitenlandse boeken of andere types informatiedragers.

www.boekenvak.be/voor-importeurs/verenigde-boeken-importeurs

VFL: Vlaams Fonds voor de Letteren, openbare instelling voor steun aan de Nederlandstalige letteren en de vertaling in en uit het Nederlands van literair.

www.fondsvoordeletteren.be

Vlabin-VBC: Vlaams documentatiecentrum voor de culturele sector en de bibliotheeksector in het bijzonder. Geeft drie tijdschriften uit: De Leeswolf (over fictie en non-fictie), De Leeswelp (over kinder- en jeugdboeken) en Wolfsprent (online striptijdschrift).

www.vlabinvbc.be

VOB: Vereniging van Openbare Bibliotheken in Nederland.

www.debibliotheken.nl

VUV: Vlaamse Uitgevers Vereniging, de brancheorganisatie voor uitgevers in Vlaanderen.

www.boekenvak.be/voor-uitgevers/vlaamse-uitgeversvereniging

VVB: Vereniging Vlaamse Boekverkopers, de brancheorganisatie voor boekverkopers in Vlaanderen.

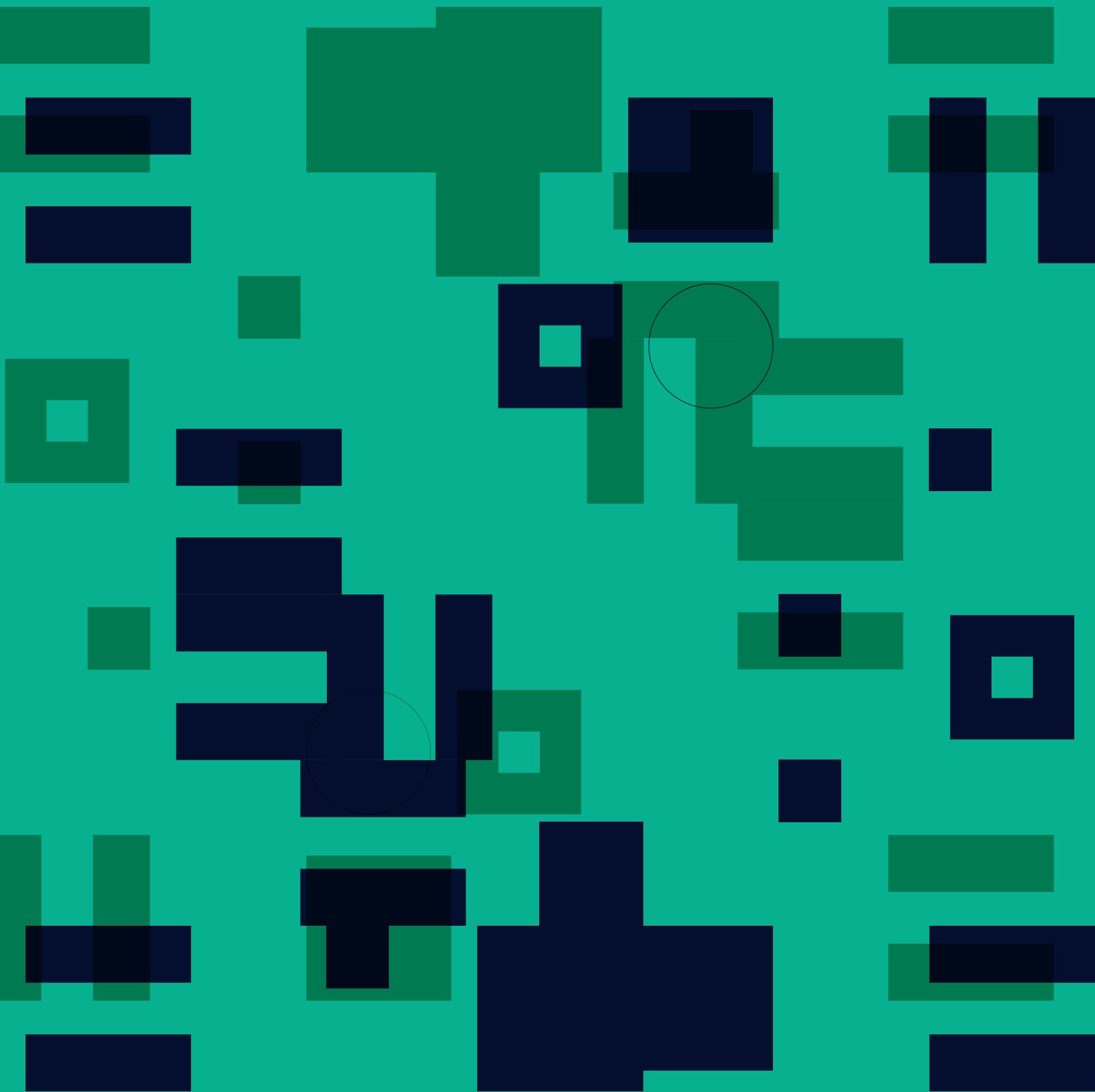
www.boekenvak.be/voor-boekhandels/vereniging-vlaamse-boekverkopers

Watleesjij.nu: Nederlandse online community waar boekenliefhebbers terecht kunnen voor informatie en inspiratie, een initiatief van VBK uitgevers (Veen Bosch & Keuning).

watleesjij.nu

WorldCat-database: de grootste bibliografische databank ter wereld. Meer dan 50 000 bibliotheken uit meer dan 90 landen werken samen aan deze gemeenschappelijke online catalogus.

www.worldcat.org <http://nl.wikipedia.org/wiki/WorldCat>

Inleiding

Situering: onderzoeksdoel – methodologie

Eerste onderzoeksfase

In oktober 2013 publiceerde de Nederlandse Taalunie *1 + 1 = zelden 2, over grensverkeer in de Vlaams-Nederlandse literaire boekenmarkt*, het rapport over een onderzoek in haar opdracht uitgevoerd door Carlo Van Baelen. “Betekent de taaleenheid tussen Nederland en Vlaanderen ook een gemeenschappelijke markt voor taalgebonden media in het algemeen en boeken in het bijzonder?” was daarin de centrale vraag. Het onderzoek documenteerde, via deskresearch met het accent op recente gegevens, het grensverkeer op kernthema’s of deelthema’s van de verhoudingen in de Vlaams-Nederlandse boekenmarkt.

Het rapport start met een algemeen economisch-sociologische schets die ingaat op gelijkenissen en verschillen. Daarna bekijkt het kort de algemene mediemarkt, spitst het zich toe op de totale boekenmarkt om in detail de deelmarkt van het algemene boek en de literaire deelgebieden te analyseren. Thuislandcijfers en grensoverschrijdende bewegingen werden gedocumenteerd: titelproductie, verkoopcijfers, uitleningen, media-aandacht, literaire prijzen, lezingen en auteursoptredens, leeskringen enz. In de geciteerde onderzoeken, die in tien domeinen nagaan hoeveel aandacht er is voor Vlaamse respectievelijk Nederlandse boeken en auteurs in het buurland, is er een steeds terugkerende vaststelling dat media, leeskringen, bibliotheek, onderwijs, jury’s en tijdschriften kiezen voor eigen auteurs. Naast een groeiende gemeenschappelijke aandacht voor vertalingen naar het Nederlands is er in beide landen een bovenproportionele focus op de literaire productie van eigen auteurs. Een disproportionele verhouding die in Nederland steeds manifester is dan in Vlaanderen.

Indien binnen de Nederlandstalige literatuur een ‘norm-ale’ verhouding van 22 % Vlaams en 78 % Nederlands als richtgetal zou gelden, wordt in slechts enkele domeinen deze verhouding benaderd, maar nooit bereikt. Vooral in metingen in Nederlandse domeinen is de aandacht voor en de focus op Nederlandse auteurs soms zo dominant dat literatuur uit Vlaanderen nog nauwelijks aan bod komt.

Tweede onderzoeksfase

De nadelen van de deelonderzoeken die in de deskresearch aan bod kwamen – discontinuïteit qua tijdstip, qua titels, qua meetpunten, qua doelgerichtheid voor de vraagstelling ... – leiden naar de behoefte aan een vervolgonderzoek met het accent op de huidige situatie, voor dezelfde titels, in dezelfde domeinen, grensoverschrijdend, registrerend, analyserend en mogelijke verklaringen formulerend.

Kernvraag: is er in 2012-2013 sprake van een evenwichtig grensverkeer tussen Vlaanderen en Nederland in de deelmarkten oorspronkelijke Nederlandstalige literatuur, kinder- en jeugdboeken en literaire non-fictie? In welke mate komen de 75 titels van Vlaamse auteurs en de 75 titels van Nederlandse auteurs uit een zorgvuldig samengestelde steekproef aan bod in hun thuismarkt en in het buurland, gebaseerd op een gelijktijdige en gelijke meting in zeven informatieve contexten en zes gebruikcontexten binnen de aan literatuur gelinkte ruimtes?

De steekproef is genomen uit de volledige GfK-lijsten van 2012 van verkochte titels in alle talen – 363.590 in Vlaanderen en 402.284 in Nederland. Binnen de relevante NUR-codes zijn ad random 60 literaire titels van Vlaamse auteurs en 60 literaire titels van Nederlandse auteurs geselecteerd, aangevuld met 15 titels uit de Nederlandse en 15 uit de Vlaamse literatuurcanon. Van deze 2 x 75 literaire titels is nagegaan *of* ze en *hoe* ze ‘zichtbaar zijn’ (in verkoop, collectie, leeskringen, leermethodes, recensies) op hetzelfde moment in Vlaanderen en Nederland in dezelfde twaalf domeinen. De 150 literaire titels (75 Vlaamse auteurs – 75 Nederlandse auteurs) zijn ingedeeld in drie deelcategorieën:

1. literaire fictie voor volwassenen (2 x 40 titels);
2. kinder- en jeugdliteratuur (2 x 20 titels);
3. literaire non-fictie (2 x 15 titels).

Voor het tweede selectie criterium naar verkoopstatus zijn vijf deelgroepen onderscheiden:

1. bestsellers;
2. midsellers;
3. long tail;
4. nog in print;
5. out of print.

Voor het deelgebied 'literaire fictie' 2 x 8 titels per deelgroep, voor 'kinder- en jeugdliteratuur' 2 x 4 titels en voor 'literaire non-fictie' 2 x 3 titels.

Hoofdstuk 1 van dit rapport licht uitgebreid de samenstelling van de steekproef toe en verantwoordt deze.

Om de mate van al dan niet geïntegreerd grensverkeer concreet te maken en te visualiseren introduceert hoofdstuk 2 een 'integratie-index' die de mate van uitwisseling uitdrukt in een kengetal.

De verschillen in de (literaire) infrastructuur en substructuren in Vlaanderen en Nederland, die in meer of mindere mate de informatieve omgeving en de gebruikscontexten beïnvloeden, komen aan bod in hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 4 presenteert uitgebreid de resultaten van het aanwezigheidsonderzoek van de 2 x 75 titels 'verticaal': het rapporteert en bespreekt de tellingen en registraties in 13 deeldomeinen/contexten.

Zeven informatieve contexten:

1. gedrukte media;
2. digitale media;
3. leermethodes literatuur;
4. aankoopssuggesties collecties openbare bibliotheken;
5. aanwezigheid in collectie openbare bibliotheken;
6. literaire prijzen;
7. leesbevorderingsacties.

Zes gebruikscontexten:

1. verkochte aantallen in de boekhandels;
2. uitleningen in openbare bibliotheken;
3. leesclubs;
4. leeslijsten voor scholieren;
5. auteurslezingen;
6. literaire festivals en manifestaties.

Hoofdstuk 5 analyseert de gegevens 'horizontaal': naar genres of deelgebieden (fictie, kinder- en jeugdliteratuur, literaire non-fictie) en naar deelgroepen qua verkoopstatus (bestsellers, midsellers, long tail, nog in print, out of print). De deelgroep 'out of print' wordt aanvullend geanalyseerd in de context van de DBNL (digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren).

De algemene conclusies van het onderzoek staan in hoofdstuk 6.

In het aanvullende hoofdstuk 7 bevat informatie over de bronnen en over wie de data in de deelgebieden heeft verzameld.

Derde onderzoeksfase

De resultaten van de deskresearch van fase 1 en de registraties in dertien domeinen in fase 2 komen in het voorjaar 2015 aan bod in enkele Vlaams-Nederlandse focusgroepen van experts en direct betrokkenen uit boekenvak, bibliotheekwereld, academische kringen, beleid enz. Het is de bedoeling zowel om naar mogelijke verklaringen te peilen bij deze deelnemers als om eerste stappen te formuleren naar gewenste en haalbare remediëring

Methodologie: de polysysteemtheorie als referentieomgeving

Het onderzoek vertrekt vanuit de 'polysysteemtheorie' van Itamar Even-Zohar, zoals beschreven door Floor van Renssen in het boek *Lezer, er zijn ook Belgen!* (2013). In dit boek wordt op basis van de polysysteemtheorie en theorie over instituties in het literaire veld een model ontworpen om de interactie tussen Nederland en Vlaanderen te onderzoeken. Deze theoretische benadering gaat uit van de veelzijdigheid en dynamiek van literatuur en biedt aanknopingspunten om het onderzoek zo in te richten dat het beantwoordt aan de doelstellingen die de Taalunie in het projectplan heeft verwoord.

De polysysteemtheorie beschouwt menselijk gedrag als georganiseerd in 'polysystemen': sociale systemen, die bestaan uit verschillende subsystemen. Die subsystemen functioneren onafhankelijk van elkaar, maar overlappen en beïnvloeden elkaar ook. In de samenleving zijn verschillende polysystemen te onderscheiden, zoals dat van de beeldende kunst, de journalistiek en de literatuur. Het literaire systeem wordt omschreven als een netwerk van alle relaties en activiteiten die iets te maken hebben met wat 'literair' genoemd wordt (Even-Zohar 1990: 28). Dit netwerk is open én gesloten: het kent zijn eigen regels maar staat permanent in contact met zijn omgeving. Volgens deze benadering bestaat het polysysteem van de Nederlandstalige literatuur uit de subsystemen Nederlandse, Vlaamse en Caraïbische literatuur. Het begrip 'polysysteem' benadrukt dat sociale systemen níet homogeen zijn, maar heterogeen en dynamisch. De dynamiek van een polysysteem wordt bepaald door de hiërarchische relaties daarbinnen, ontstaan door de spanning tussen periferie en centrum van het (sub)systeem. Die spanning uit zich onder andere doordat actoren proberen een plaats in

het centrum te veroveren door gebruik te maken van bepaalde teksten en normen. Binnen het systeem vindt een constante strijd plaats tussen centrum en periferie. Dit principe gaat terug op de visie van Tynjanov op het literaire systeem (Even-Zohar 1990, Tynjanov 1924).

Een subsysteem kenmerkt zich door het ‘repertoire’: elk subsysteem heeft zijn eigen verzameling van literaire normen, modellen en opvattingen over wat goede literatuur is. Dit repertoire wordt gedeeld door de verschillende actoren in het subsysteem: schrijvers, lezers, uitgevers en alle andere personen en instanties die bij de literaire productie en communicatie betrokken zijn. Het repertoire verandert continu onder druk van de spanningen tussen centrum en periferie. Alle instituties en personen in het polysysteem hebben een eigen rol ten opzichte van het repertoire. Uitgevers houden rekening met het repertoire, doordat zij boeken op een bepaalde manier in de markt zetten. Critici toetsen nieuwe titels aan het repertoire, door te bepalen of deze teksten wel of niet voldoen aan de heersende normen. Tegelijkertijd kunnen alle actoren ervoor kiezen of zij deze normen volgen, of zich er net tegen afzetten. Schrijvers kunnen bijvoorbeeld bewust bepaalde normen doorbreken om te proberen het repertoire te veranderen.

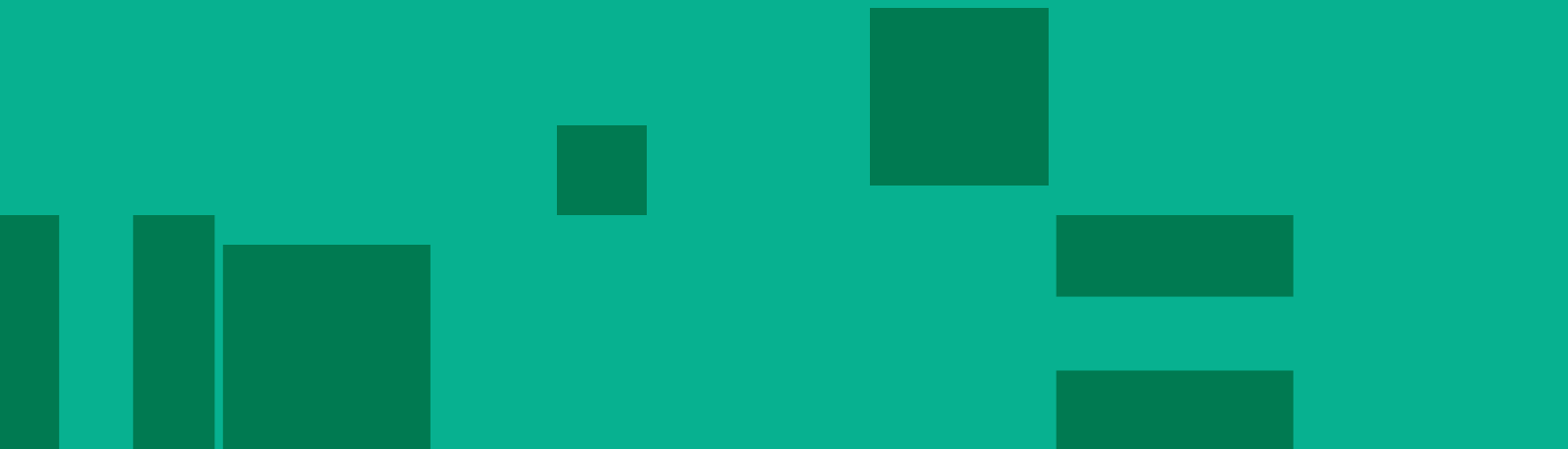
De spanning tussen centrum en periferie speelt ook tussen (sub)systemen. Omdat de positie van elk subsysteem voortdurend onder druk staat, ontwikkelen systemen strategieën gericht op behoud of verbetering van hun positie. Bepaalde elementen uit repertoires van andere subsystemen krijgen een plaats in het eigen repertoire om de dynamiek te behouden; andere elementen worden uitgesloten omdat ze de stabiliteit van systemen kunnen bedreigen. De subsystemen binnen een polysysteem staan in een hiërarchische positie tegenover elkaar. Voor de Nederlandstalige literatuur betekent dat, dat ook de Nederlandse, Vlaamse en Caraïbische literatuur in een hiërarchische positie tegenover elkaar staan. Wie onderzoek doet naar grensverkeer tussen deze subsystemen, moet rekening houden met deze dynamiek.

Interactie met andere subsystemen is een belangrijke bron van vernieuwing van het repertoire. Via interactie – of: grensverkeer – tussen subsystemen komen de verschillende repertoires met elkaar in aanraking. De botsing van normen en modellen (dat zijn specifieke titels of auteurs die als voorbeeld dienen voor een bepaalde manier van schrijven of lezen), zorgt ervoor dat de literatuur in het hele polysysteem in beweging blijft. Dat geldt ook voor het Nederlandstalige literaire systeem: grensverkeer tussen de subsystemen is van cruciaal belang voor het voortbestaan van een levendige literatuur in het

Nederlandse taalgebied. De doelstelling van het onderzoeksproject van de Nederlandse Taalunie is dan ook uitzicht te krijgen op mogelijkheden voor het bevorderen van grensverkeer binnen het polysysteem van de Nederlandstalige literatuur.

De polysysteemtheorie is oorspronkelijk ontworpen binnen de vertaalwetenschap, om de vraag te beantwoorden hoe het repertoire van een systeem verandert onder invloed van teksten uit een ander systeem die via vertaling in het subsysteem terechtkomen. Binnen het Nederlandstalige systeem is er sprake van grensverkeer via andere wegen: via uitgeverijen (Vlaamse auteurs die bij Nederlandse uitgeverijen hun werk uitbrengen), media (schrijvers-interviews, recensies), maar ook via overheidsinstanties, boekhandels, bibliotheken, literaire prijzen en lezers (sociale media, leesclubs). Ook via het literatuuronderwijs en schrijversoptredens op festivals en literaire evenementen vindt grensverkeer plaats.

In het kader van dit onderzoek worden deze wegen van de subsystemen als ‘contexten’ benoemd. Het rapport geeft de reële positie weer van de subsystemen in elke context; bovendien worden de gelijkenissen en verschillen van de verhoudingen tussen de diverse contexten onderling gedocumenteerd.

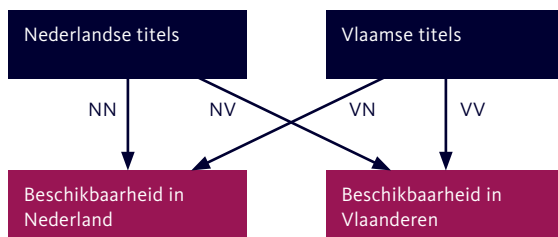

Hoofdstuk 1

Steekproef

1.1 Verantwoording van de steekproeftrekking

Doel van het onderzoek is vaststellen in welke mate (informatie over) boektitels van Nederlandse en Vlaamse auteurs in eigen land en over de grens aanwezig zijn, bereikbaar zijn voor lezers. Niet alleen in de vorm van boeken die kunnen worden gekocht in boekhandels en bibliotheken, maar ook door recensies in periodieken, de aanwezigheid van auteurs op literaire festivals enz. Dit levert een aantal vergelijkingsmomenten op die indicatief zijn voor de literaire cultuur in Nederland en Vlaanderen. Een tweevoudige steekproef van Nederlandse en Vlaamse boektitels – de gekozen eenheid in dit onderzoek – is daarvoor de basis.

De focus ligt daarbij op literaire titels in drie deelcategorieën: 1) literaire fictie, 2) kinder- en jeugdliteratuur, en 3) literaire non-fictie, en op de optelsom van deze drie categorieën.

Afbakening

i) 'Nederlands' en 'Vlaams'

Nederlandse en Vlaamse boektitels zijn in dit onderzoek afgebakend aan de hand van het land van herkomst van de auteur(s) en de oorspronkelijke taal waarin het boek is geschreven en gepubliceerd (vertaalde titels vielen buiten de steekproef). Het land van uitgave was geen criterium omdat relatief veel fictie-auteurs van Vlaamse herkomst door in Nederland gevestigde uitgeverijen worden uitgegeven maar toch algemeen tot de Vlaamse letteren worden gerekend. Land van herkomst van auteurs is in geval van twijfel geverifieerd door middel van literaire bronnen (www.literatuurplein.nl, www.dbnl.org, websites van uitgeverijen en auteurs zelf) en de Nederlandse versie van Wikipedia. In gevallen waarin uit Nederland afkomstige auteurs al langere tijd in

Vlaanderen wonen/werken en vice versa, gaf het geboorteland de doorslag.

ii) 'Literair'

Ter afbakening van deze drie deelcategorieën is in eerste instantie uitgegaan van NUR-codes die door uitgevers aan de boeken zijn toegekend. Het expertteam koos de volgende NUR-codes:

- Literaire fictie: 300, 301, 303, 305, 306
- Kinder- en jeugdliteratuur: 280 t.e.m. 287, 290 t.e.m. 294
- Literaire non-fictie: 320 t.e.m. 323

Vervolgens zijn op basis van deze codes selecties gemaakt uit de door GfK Nederland en Vlaanderen aangeleverde verkoopljsten van A-titels in 2012.

iii) Deelgroepen naar verkoopstatus: bestsellers, midsellers, long tail, nog in print, out of print

Om een breed beeld te krijgen van de beschikbaarheid van Nederlandse en Vlaamse titels in Nederland en Vlaanderen, zijn vijf groepen naar verkoopstatus gedefinieerd:

- bestsellers:** in het kalenderjaar 2012 in eerste druk verschenen titels die in dat jaar tot de 200 (Nederland) respectievelijk 400 (Vlaanderen) best verkopende boektitels op de GfK-verkooplijst (incl. niet-literaire titels) behoorden;
- midsellers:** in het kalenderjaar 2012 in eerste druk verschenen titels die in dat jaar op de GfK-verkooplijst een positie van 201 t.e.m. 500 (Nederland) respectievelijk 401 t.e.m. 800 (Vlaanderen) innamen;
- long tail:** in het kalenderjaar 2012 in eerste druk verschenen titels die in dat jaar op de GfK-verkooplijst een positie lager dan 500 (Nederland) respectievelijk 800 (Vlaanderen) innamen;
- nog in print:** vóór het kalenderjaar 2003 in eerste druk verschenen titels die in 2012 op de GfK-verkooplijst voorkwamen;
- out of print:** door de klankbordgroep zelf of door hen geraadpleegde experts geselecteerde 'canontitels' die vóór het kalenderjaar 2003 in eerste druk zijn verschenen en ten tijde van de selectie (maart 2014) niet meer in boekvorm in de verkoop beschikbaar waren, behalve tweedehands of digitaal via DBNL. Voor het selecteren van 'canontitels' maakten de

klankbordgroep en experts onder andere gebruik van uiteenlopende lijsten: de canon van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (http://www.dbnl.nl/letterkunde/enquete/enquete_dbnlmnl_21062002.htm), de publicaties van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (KANTL) en het daaraan verbonden Centrum voor teksteditie en Bronnenstudie (CTB), literatuurgeschiedenissen van Anbeek en Schenkeveld, deel 7 van de Geschiedenis van de Nederlandse literatuur van Hugo Brems *Altijd weer vogels die nesten beginnen*. De ruimere bandbreedte voor Vlaanderen in het selecteren van best- en midsellers (top 400/800 tegenover top 250/500 voor Nederland) bleek noodzakelijk vanwege het grote aantal titels van stripboeken en non-fictie in de top van de Vlaamse verkooplijsten.

Op grond van deze indeling werden in elke categorie gelijke, vooraf gedefinieerde aantallen titels geselecteerd: 8 titels literaire fictie, 4 titels voor kinder- en jeugdliteratuur en 3 titels literaire non-fictie. Deze verhouding representeert naar het oordeel van de klankbordgroep de relatieve importantie van de genres voor de literaire cultuur.

Universum en steekproefbereik

Het universum voor dit onderzoek vormen literaire titels van Nederlandse en Vlaamse auteurs. Om dit universum zo dicht mogelijk te benaderen is als steekproefgebied gekozen voor de in Nederland en Vlaanderen in 2012 verkochte, al dan niet in dat jaar verschenen titels van Nederlandse en Vlaamse auteurs van de GfK-marktonderzoekslijsten (kassascans verkooppunten) in Nederland en

Vlaanderen. Deze bevatten in 2012 respectievelijk 84 % en 87 % van de contante omzet van algemene boeken in Nederland en Vlaanderen. Voor dit steekproefbereik is gekozen omdat het een relatief eenvoudige wijze was om een behoorlijk volledige lijst van titels te verkrijgen. Een alternatief zou zijn geweest om bij alle uitgeverijen van Nederlandse en Vlaamse auteurs een lijst van daar verschenen titels op te vragen. Behalve de arbeidsintensieve aanpak zou dat als nadeel een waarschijnlijk sterk selectieve non-respons hebben opgeleverd, waarbij titellijsten van hele uitgeverijen zouden ontbreken.

Het steekproefbereik leidt tot een lichte vertekening ten opzichte van het beoogde universum omdat:

- niet alle boekverkooppunten meedoen aan de GfK-kassascans; er ontbreken daardoor waarschijnlijk een beperkt aantal titels uit de long tail;
- gespecialiseerde kinderboekhandels bijna niet in het GfK-panel zijn vertegenwoordigd;
- de directe verkoop door uitgevers aan eindgebruikers (zonder tussenkomst van de boekhandel) wordt gemist;
- titels die wel in eerste druk in 2012 zijn verschenen maar waarvan geen enkel exemplaar via de in het GfK-panel beschikbare verkooppunten is verkocht, worden gemist.

Voor de out-of-printtitels konden de GfK-lijsten per definitie niet als bron dienen. Experts zowel binnen als buiten het begeleidingsteam van het onderzoek hebben titels aangeleverd die volgens hen onbetwist dan wel iets minder onbetwist tot de literaire canons van Nederland en Vlaanderen behoren. Uit deze groslijsten zijn vervolgens de benodigde aantallen titels geselecteerd.

Selectie van titels voor Nederland en Vlaanderen naar genre en verschijningsjaar/verkoopsaantallen

	Literaire fictie	Kinder- en jeugdliteratuur	Literaire non-fictie	Totaal
Recent: bestsellers	8	4	3	15
Recent: midsellers	8	4	3	15
Recent: long tail	8	4	3	15
Nog in print	8	4	3	15
Out of print	8	4	3	15
Totaal	40	20	15	75

Trekkingsprocedure

Voor elk van de vijf groepen titels is een lijst aangemaakt en in MS Excel opgenomen. Vervolgens is met een randfunctie in Excel uit de betreffende titels het benodigde aantal geselecteerd (zie tabel 1). Elke geselecteerde titel is vervolgens handmatig beoordeeld en indien nodig vervangen. Vooraf zijn uit de titellijsten literaire non-fictie en kinder- en jeugdboeken bijvoorbeeld de vertaalde titels niet verwijderd omdat het daarvoor benodigde sleutelveld niet voorhanden was. In principe hadden de vertaalde titels vooraf geschrapt kunnen worden, maar dat zou geleid hebben tot het stuk voor stuk beoordelen van duizenden titels. Vervanging achteraf was een meer pragmatische aanpak. Voor fictie volwassenen konden de vertaalde titels wel vooraf verwijderd worden, omdat er een aparte NUR-code voor vertaalde werken bestaat, namelijk 302 'vertaalde literaire roman, novelle'. Vanwege de volgende redenen zijn titels verwijderd en door nieuw geselecteerde vervangen (ook herhaaldelijk, indien nodig):

- Auteurs in de GfK-lijst van in Nederland verkochte titels waren niet afkomstig uit Nederland maar uit Vlaanderen (of andere landen) en vice versa;
- De titel bleek bij nadere inspectie niet tot het beoogde segment te behoren door bijvoorbeeld een foutieve NUR-code (uitgevers geven boeken wel eens een incorrecte NUR-code mee in de hoop dat de boekhandelaar het boek in kwestie indeelt bij een populairder genre dat een meer prominente plaats krijgt in etalage en winkelrekken);
- Het bleek om een herdruk van een titel te gaan waarvan de eerste druk al vóór 2012 was verschenen. Hierop is handmatig gecontroleerd via de 'ge-FRBR-iseerde' metadata van de WorldCat-catalogus van OCLC. De WorldCat-database met FRBR (functional requirements for bibliographic records) maakt het mogelijk verschillende drukken/edities van dezelfde titel op te sporen;
- Er waren met de willekeurige selectie meer titels van dezelfde auteur geselecteerd. Hoewel dat niet in strijd is met de uitgangscriteria (de titel en niet de auteur als onderzoekseenheid), is ervoor gekozen om in de titelselectie een zo breed mogelijke groep auteurs op te nemen. Vooral bij kinder- en jeugdliteratuur en literaire non-fictie, met een bescheiden aantal titels (4 resp. 3) per groep, zou handhaving van meerdere titels van dezelfde auteur een versmalling van de vergelijkingsbasis hebben betekend. Een randfunctie bepaalde welke van de twee of meer titels van dezelfde auteur vervangen werd;

- De klankbordgroep stelde bij het beoordelen van het onderzoek vast dat de titel niet aan de criteria voldeed. Vooral bij literaire non-fictie bestond er nogal eens twijfel aan het literaire gehalte (populaire titels in dit segment zijn bijvoorbeeld waargebeurde verhalen of biografieën van celebrities, opgetekend door een ghostwriter);
- Bij een vergelijking van conceptlijsten voor Nederland en Vlaanderen werd vastgesteld dat de op toevalselectie gebaseerde lijsten nog onvoldoende in evenwicht waren. Zo waren er in de Vlaamse steekproef bij de literaire fictie in de long tail twee poëziebundels, waar die in de Nederlandse ontbraken. Om de twee lijsten meer in balans te brengen, zijn twee prozaititels op de Nederlandse lijst vervangen door poëzietitels.

Bij de out-of-printtitels is met een randfunctie in Excel het benodigde aantal titels geselecteerd. Voor alle drie de genres (literaire fictie, kinder- en jeugdliteratuur, literaire non-fictie) waren er minstens drie keer zoveel titels voorradig. Zo werd ook bij deze 'met voorkennis' tot stand gekomen lijsten een moment van willekeur geïntroduceerd.

BASISPRINCIPE: de steekprofeenheid is de TITEL, niet de auteur.

TITEL is ongeacht editie of uitvoering:

- niet alleen de laatst verschenen druk maar alle drukken sinds het verschijnen van de titel (is vooral belangrijk voor bibliotheken en media);
- wat uitvoering betreft: gebonden, paperback, pocket, midprice, dwarsligger, grootletterboek, kwartaalboek ECI, luisterboek, Daisy (bibliotheek Vlaanderen), e-boek (in basiscollectie bibliotheken), braille, luisterboek, streaming audio;
- ook: titel integraal opgenomen in een omnibus;
- ongeacht status in boekhandel: nieuw, tweedehands, ramsj, voordeelboek, beschadigd.

1.2 De 2 x 75 steekproeftitels

Nederlandse titels

	volgnr	Titel	Auteur	Uitgeverij	Import Vlaanderen
verschenen in 2012, literaire fictie - bestsellers	1	Aan niemand vertellen / druk 1	Vlugt, Simone van der	Ambo/Anthos B.V.	VBK
	2	De buurman / druk 11	Voskuil, J.J.	Uitgeverij G.A. Van Oorschot B.V.	Elkedag Boeken
	3	Tegenlicht / druk 6	Verhoef, Esther	Ambo/Anthos B.V.	VBK
	4	Maanlicht / druk 1	Haasse, Hella S.	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG Belgie
	5	De rode loper / druk 2	Rosenboom, Thomas	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG Belgie
	6	Vloed (special) / druk 1	Smit, Susan	Dutch Media uitgevers	Agora
	7	Bericht uit Berlijn / druk 6	Kat, Otto de	Uitgeverij G.A. Van Oorschot B.V.	Elkedag Boeken
	8	Dit zijn de namen / druk 2	Wieringa, Tommy	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG Belgie
verschenen in 2012, literaire fictie - midsellers	9	Hoe staat het met de liefde? / druk 1	Natter, Bert	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG Belgie
	10	Een meisje van honderd / druk 1	Bloem, Marion	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG Belgie
	11	Mijn meneer / druk 1	Lieshout, Ted van	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG Belgie
	12	Vrij man / druk 1	Noordervliet, Nelleke	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	13	De loopjongen / druk 1	Komrij, Gerrit	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG Belgie
	14	Ver van mij / druk 1	Spijker, Rita	Uitgeverij Marmer Boeken BV	L&M Books
	15	Liefde heeft geen hersens / druk 4	Keulen, Mensje van	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	16	Het boek Ont / druk 3	Valens, Anton	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
verschenen in 2012, literaire fictie - long tail	17	Boerenkind / druk 1	Jansen, Wim	Vrije Uitgevers, De	geen importeur
	18	Het jaar van de getrouwde man / druk 1	Zaadnoordijk, Tineke	Knipscheer, Uitgeverij In de	
	19	Gedachten die je niet kunt overslaan / druk 1	Meijer, Victor	Uitgeversportaal	geen importeur
	20	Op klaarlichte huid / druk 1	Rozier, Anna	Mijnbestseller B.V.	geen importeur
	21	Mambo Jambo / druk 1	Amerongen, Arthur van	Nijgh & Van Ditmar, Uitgeverij	WPG Belgie
	22	Kaputt Mundi / druk 1	Pastor, Ben	Wereldbibliotheek	Elkedag Boeken
	23	Een kamer in Rome / druk 2	Melissen, Sipko	Uitgeverij G.A. Van Oorschot B.V.	Elkedag Boeken
	24	De verborgen universiteit / 2 Het levende labyrint / druk 1	Koch, Natalie	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG Belgie
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - bestsellers	25	Sam en Julia in het theater / druk 1	Schaapman, Karina	Rubinstein b.v.	Van halewyck
	26	Brainwash / druk 1	Slee, Carry	Dutch Media uitgevers	Agora
	27	Weerwolfnachtbaan / druk 1	Loon, Paul van	Leopold B.V., Uitgeverij	WPG Belgie
	28	Hoe overleeft Rosa in New York? / druk 1	Oomen, Francine	Querido Kinderboek	WPG Belgie
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - midsellers	29	Sproetenliefde / druk 8	Stoffels, Maren	Bruna B.V. Eigen Uitgaven	WPG Belgie
	30	Dummie de mummie en het masker van Sebek-Ra / druk 1	Menten, Tosca	Unieboek - Het Spectrum	WPG Belgie
	31	Avonturen van glas / druk 2	Veldhuijzen, Lorena	Cirrus books	geen importeur
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - long tail	32	100% Julia + meegesealde strijkapplicaties / druk 1	Smit, Niki	VBK Media	VBK
	33	In het hol van de mol / druk 1	Nederhorst, Guusje	Dromenjager	geen importeur
	34	Aanvallen! / druk 1	Hollander, Vivian den	Unieboek - Het Spectrum	WPG Belgie
	35	Het voetbaltoeneel / druk 1	Gerard, Hilde E.	Deltas Centrale uitgeverij	Deltas
	36	Crisis / druk 1	Molemaker, Rom	Holland B.V., Uitgeversmaatschappij	Agora
	37	Ons kamp / druk 8	Vuijsje, Marja	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
verschenen in 2012, literaire non-fictie - bestsellers	38	De Bijbel voor ongelovigen / druk 1	Kuijjer, Guus	Athenaeum-Polak & Van Gennep	WPG Belgie
	39	Dijkshoorn kijkt kunst / druk 5	Dijkshoorn, Nico	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
verschenen in 2012, literaire non-fictie - midsellers	40	Hoog geboren / druk 3	Montijn, Ileen	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK

	volgnr	Titel	Auteur	Uitgeverij	Import Vlaanderen
	41	Kazernekind / druk 1	Mielekamp, Marlies	Ambo/Anthos B.V.	VBK
	42	Een van de jongens / druk 6	Lotringen, Cees van	Prometheus, Uitgeverij	WPG België
verschenen in 2012, literaire non-fictie - long tail	43	De tarzan van de schapen / druk 1	Blom, Onno	Uitgeverij Het Tillenbeest	geen importeur
	44	In de schaduw van de oorlog / druk 1	Buuren, Maarten van	Lemniscaat B.V., Uitgeverij	De Eenhoorn
	45	Als een pluisje in de wind / druk 1	Evers-Emden, Bloeme	Praag, Uitgeverij Van	geen importeur
verschenen voor 2003, nog in print - literaire fictie	46	Wat zoekraakt / druk 1	Gerlach, Eva	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	47	Archibald Strohm / druk 15	Mulisch, Harry	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG België
	48	Ik mag niet mopperen & Elke ochtend opstaan / druk 1	Carmiggelt, S.	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	49	Requiem voor een vriend / druk 1	Voskuil, J.J.	Uitgeverij G.A. Van Oorscot B.V.	Elkedag Boeken
	50	Overspel / druk 8	Keulen, Mensje van	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	51	Een man van horen zeggen / druk 4	Otten, W.J.	Uitgeverij G.A. Van Oorscot B.V.	Elkedag Boeken
	52	De stille kracht / druk 5	Couperus, Louis	Athenaeum-Polak & Van Gennep	WPG België
	53	Winterlicht / druk 4	Brouwers, Jeroen	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
verschenen voor 2003, nog in print - kind/ jeugdliteratuur	54	Kinderen ontvoerd / druk 3	Hooft, Mieke van / Maat, D. Holland B.V., Uitgeversmaatschappij van der		Agora
	55	Grijze geheimen / druk 1	Aerts, Mariëtte	De Vier Windstreken	L&M Books
	56	Oosterschelde windkracht 10 / druk 1	Terlouw, Jan	Lemniscaat B.V., Uitgeverij	De Eenhoorn
	57	Ha/Bah naar school / druk 4	Vriens, Jacques	Unieboek - Het Spectrum	WPG België
verschenen voor 2003, nog in print - literaire non-fictie	58	Het complete Rekelboek / druk 1	Zomeren, K. van	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	59	Een dag uit het leven van de reuzenkoekoek / druk 1	Reve, K. van het	Uitgeverij G.A. Van Oorscot B.V.	Elkedag Boeken
	60	Steeds verder weg / druk 1	Buch, B.	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
verschenen voor 2003, out of print - literaire fictie	61	Een liefde	Deysel, Lodewijk van		
	62	Willem Mertens levensspiegel	Oudshoorn, J. van		
	63	Eva	Bruggen, Carry van		
	64	Bint	Bordewijk, F.		
	65	De koperen tuin	Vestdijk, Simon		
	66	Een tevreden lach	Burnier, Andreas		
	67	Nader tot U	Reve, Gerard		
	68	Onder professoren	Hermans, W.F.		
verschenen voor 2003, out of print - kind/ jeugdliteratuur	69	Het boek van Ot en Sien	Scheepstra & Ligthart		
	70	Beugeljong	Hers, Anna		
	71	Lieveling boterbloem	Heymans, Margriet		
	72	Annetje Lie in het holst van de nacht	Dros, Imme		
verschenen voor 2003, out of print - literaire non-fictie	73	Ideeën	Multatuli		
	74	Erflaters van onze beschaving	Romein, Jan en Annie		
	75	Het woord van eer	Oostrom, Frits van		

Vlaamse titels

	volgnr	Titel	Auteur	Uitgeverij	Import
verschenen in 2012, literaire fictie - bestsellers	1	Watervrees tijdens een verdrinking / druk 4	Brusselmans, Herman	Prometheus, Uitgeverij	WPG België
	2	Verstrooiingen / druk 2	Dewulf, Bernard	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	3	Post mortem / druk 1	Terrin, Peter	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	4	Een uitzonderlijke vrouw / druk 1	Vekeman, Christophe	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	5	Massa / druk 1	Vandecasteele, Joost	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	6	Eiland / druk 1	Aspe, Pieter	WPG Uitgevers BE - Algemeen	Vlaamse uitgeverij
	7	Droom van een heroïnehoer / druk 1	Meutter, Kathleen de	Linkeroever Uitgevers NV	Vlaamse uitgeverij
	8	De dag dat we Andy zijn arm afzaagden / druk 1	Peeters, Marnix	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
verschenen in 2012, literaire fictie - midsellers	9	Hellekind / druk 1	Dehouck, Bram	Geus B.V., Uitgeverij De	De Geus België
	10	Moedermoord / druk 1	Stoop, Chris de	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG België
	11	De lichtekooi van Loven / druk 1	Aa, Ineke Vander	Geus B.V., Uitgeverij De	De Geus België
	12	Manieren van leven / druk 1	Nolens, Leonard	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG België
	13	Vroeger was er later / druk 1	Marynissen, Vera	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	14	De seingever / druk 1	Craemer, Ann de	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	15	Veronderstellingen / druk 1	Verbeke, Annelies	Geus B.V., Uitgeverij De	De Geus België
	16	Dinsdag / druk 1	Peeters, Elvis / Bael, Nicole van	Podium b.v. Uitgeverij	AlleDag
verschenen in 2012, literaire fictie - long tail	17	Wat rest / druk 1	Kraaij, Peter van	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	18	Een touw mert duizend knopen	Bruyn, Diane De	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	19	Een filosofie van de fiets / druk 1	Declercq, Hans	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	20	De willekeur / druk 1	Lauwereyns, Jan	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG België
	21	De stilte van de wereld na ons / druk 1	Tritsmans, Marc	Nieuw Amsterdam	WPG België
	22	De bankier / druk 1	Nieuwenborgh, Henri Van	La Douze V.O.F.	geen importeur
	23	Op de hoogte / druk 1	Gerrewey, Christophe van	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	24	De Keisnijdere / druk 1	Buysser, Pieter De	Geus B.V., Uitgeverij De	De Geus België
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - bestsellers	25	De elfenjager / druk 1	Goovaerts, Gert / Pardon, Petra	WPG Uitgevers BE - Strips & Kids	Vlaamse uitgeverij
	26	Rollercoaster / druk 1	Bracke, Dirk	Davidsfonds Uitgeverij	Vlaamse uitgeverij
	27	Kelderkind / druk 2	Dieltiens, Kristien	Eenhoorn, Uitgeverij De	Vlaamse uitgeverij
	28	Leuke verhalen voor beginnende lezers / druk 1	Vandersteen, Willy / Nielandt, Dirk	WPG Uitgevers BE - Strips & Kids	Vlaamse uitgeverij
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - midsellers	29	De droomboot / druk 1	Verhulst, Gert / Bourlon, Hans	Studio 100 NV	Vlaamse uitgeverij
	30	Beest in bed / druk 1	Sterck, Marita de	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	31	Boek van Haas / druk 1	Heede, Sylvia vanden	Lannoo Uitgeverij	Vlaamse uitgeverij
	32	De kronieken van sooi molenwieken / druk 1	Tijsmans, Mark	WPG Uitgevers BE - Algemeen	Vlaamse uitgeverij
verschenen in 2012, kinder-/jeugd literatuur - long tail	33	Echte vrienden? / druk 1	Nielandt, Dirk	Zwijsen Uitgeverij	WPG België
	34	Alleen lukt het niet / druk 1	Braem, Benny	Abimo	Vlaamse uitgeverij
	35	De vitamintjes van oma Anabola / druk 1	Bel, Marc de	WPG Uitgevers BE - Algemeen	Vlaamse uitgeverij
	36	De magische pen / druk 1	Sever, Nadja van	Clavis B.V.B.A., Uitgeverij	Vlaamse uitgeverij
verschenen in 2012, literaire non-fictie - bestsellers	37	Congo, een geschiedenis	Reybrouck, David Van	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG België
	38	Kronkelpaden van het geheugen / druk 1	Hemmerechts, Kristien	Geus B.V., Uitgeverij De	De Geus België
	39	Pieter Aspe / druk 1	Hulle, Jooris van	WPG Uitgevers BE - Algemeen	Vlaamse uitgeverij

	volgnr	Titel	Auteur	Uitgeverij	Import
verschenen in 2012, literaire non-fictie - midsellers	40	België, een geschiedenis zonder land	Falter, Rolf	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	41	Een groot Antwerps verhaal / druk 1	Moolenaar, Lex	Linkeroever Uitgevers NV	Vlaamse uitgeverij
	42	Chanson illustée	Loo, Bart Van	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
verschenen in 2012, literaire non-fictie - long tail	43	Opgespaarde zinnen / druk 1	Neve, Kathy de	Pandora Publishers	Vlaamse uitgeverij
	44	As/zteken / druk 1	Spinoy, Erik	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
	45	Over de vriend / druk 1	Joostens, Piet	Bezige Bij Antwerpen	Vlaamse uitgeverij
verschenen voor 2003, nog in print - literaire fictie	46	Twee levens / druk 4	Brijs, Stefan	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	47	De Leeuw van Vlaanderen, of De Slag der Conscience, H. gulden sporen / druk 1		Academic & Scientific Publishers	Vlaamse uitgeverij
	48	Het jaar van de kreeft / druk 28	Claus, H.	Bezige Bij b.v., Uitgeverij De	WPG België
	49	Paul van Ostajen / druk 4	Ostajen, P. van	Poeziecentrum vzw	Vlaamse uitgeverij
	50	Het verschil / druk 1	Paemel, M. van	Uitgeverij J.M. Meulenhoff B.V.	Lannoo
	51	Het verkoolde alfabet / druk 7	Wispelaere, Paul de	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	52	Francesco's paradox / druk 1	Hertmans, S.	Meulenhoff Boekerij B.V.	Lannoo
	53	De zeer schone uren van juffrouw Symforosa, begijntjen / druk 1	Timmermans, F.	Davidsfonds Uitgeverij	Vlaamse uitgeverij
verschenen voor 2003, nog in print - kind/ jeugdliteratuur	54	Broere + CD / druk 5	Moeyaert, B.	Querido Kinderboek	WPG België
	55	Emiel / druk 1	Minne, B.	Eenhoorn, Uitgeverij De	Vlaamse uitgeverij
	56	De arkvaarders / druk 1	Provoost, A.	Querido's Uitgeverij B.V., Em.	WPG België
	57	Age 14 / druk 2	Spillebeen, Geert	Uitgeverij Altiora Averbode NV	Vlaamse uitgeverij
verschenen voor 2003, nog in print - literaire non-fictie	58	Arm Brussel / druk 1	Istendael, G. van	Atlas Contact, Uitgeverij	VBK
	59	Het proza set / 1 +2 / druk 1	Coninck, H. de	Arbeiderspers, B.V. Uitgever De	WPG België
	60	Willem Elsschot en de piano / druk 1	Ridder, I. de	Nijgh & Van Ditmar, Uitgeverij	WPG België
verschenen voor 2003, out of print - literaire fictie	61	't Bolleken	Buysse, Cyriel		
	62	Gedichten	Gezelle, Guido		
	63	Elias of het gevecht met de nachtegale	Gilliams, Maurice		
	64	Het been	Elsschot, Willem		
	65	De trein der traagheid	Daisne, Johan		
	66	De alfa-cyclus	Michiels, Ivo		
	67	Het leven en de dood in den ast	Streuvels, Stijn		
	68	Het gevecht met de engel	Teirlinck, Herman		
verschenen voor 2003, out of print - kind/ jeugdliteratuur	69	Gedichtjes voor kinderen	Duyse, Prudens Van		
	70	Mijn zusterke	Lavki, Lod.		
	71	Pitjemoer	Daele, Henri Van		
	72	Het meisje dat de zon niet zag	Cleemput, Gerda Van		
verschenen voor 2003, out of print - literaire non-fictie	73	Vlaamsche koppen	Verriest, Hugo		
	74	Vergeet niet te leven	Herreman, Raymond		
	75	Terug naar Kongo	Joris, Lieve		

1.3 Toelichting en kanttekeningen bij de selectielijst

Vlaanderen

Van de 60 titels van Vlaamse auteurs (exclusief de 15 out-of-printtitels) zijn er 26 uitgegeven bij een Vlaamse uitgeverij, 33 bij een Nederlandse uitgeverij en 1 bij een (Nederlands) selfpublishingbedrijf (titel 22).

Titels uitgegeven bij Vlaamse uitgeverijen van de Weekbladpersgroep (Standaard Strips, Manteau, Bezige Bij Antwerpen) en VBK (Linkeroever) worden selectief in Nederland verdeeld en gecommmercialiseerd door Nederlandse zustermaatschappijen in het concern, mits die voldoende verkoopmogelijkheden zien op de Nederlandse markt.

Vlaamse uitgeverijen als Clavis en De Eenhoorn hebben een eigen verkooporganisatie in Nederland. Andere zelfstandige Vlaamse uitgeverijen zijn in Nederland commercieel actief via zelfstandige importeurs (Uitgeverij Aspekt).

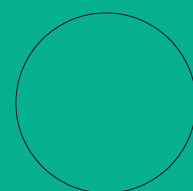
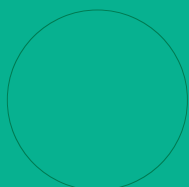
Drie titels die verschenen zijn in Vlaanderen in 2012, zijn met een jaar vertraging in 2013 op de markt gebracht in Nederland (7, 17 en 18).

Nederland

Van de 60 titels van Nederlandse auteurs (exclusief de 15 out-of-printtitels) zijn er 56 uitgegeven bij een Nederlandse uitgeverij, 3 bij een selfpublishingbedrijf (titels 17, 19 en 20) en 1 bij een Vlaamse uitgeverij (titel 35).

De Nederlandse concernuitgeverijen werken via een Vlaamse dochteronderneming voor de verspreiding in Vlaanderen (WPG, VBK, Lannoo-Meulenhoff). De Geus heeft een Vlaamse dochteronderneming. Zelfstandige importbedrijven als Agora, Elkedag Boeken, L&M Books, Van Halewijck verzorgen de import van 1 of meer Nederlandse fondsen. Van 8 titels – inclusief de 3 selfpublishingtitels – is er geen importeur die de commerciële belangen van deze titels in Vlaanderen verzorgt (aanbieding, perscontacten, promotie). De titels zijn wel opgenomen in Boekenbank en Meta4Books waardoor ze wel leverbaar zijn op bestelling.

Titel 6, *Vloed* van Susan Smit was in 2012 een exclusieve productie voor de Bruna-keten en kwam pas in 2013 op de Vlaamse markt in een algemeen beschikbare handelseditie.

Hoofdstuk 2

Integratie-index

In de rapportering – hoofdstukken 4 en 5 – worden per context de bronnen en meetpunten toegelicht, de resultaten gepresenteerd en besproken voor Vlaanderen en Nederland afzonderlijk, aansluitend in de Vlaams-Nederlandse grensoverschrijdende realiteit en waar mogelijk en relevant in relatie tot andere deeldomeinen.

Om de mate van grensverkeer te concretiseren en te visualiseren wordt gebruikgemaakt van een ‘integratie-index’ van titels van Vlaamse auteurs in Nederland en Nederlandse auteurs in Vlaanderen: in een kengetal van 0 (zeer zwakke mate van uitwisseling) tot 5 (optimaal Vlaams-Nederlands evenwicht). Deze index houdt door de abstrahering in een kengetal een zekere mate van nuanceverlies in, maar laat toe om de realiteit van de al dan niet gerealiseerde Vlaams-Nederlandse uitwisseling in een oogopslag te visualiseren.

2.1 Normgetal binnen de steekproef: steekproefnorm

De zespuntenschaal vertrekt vanuit een als ‘normale’ vooropgestelde 50/50-verhouding tussen Vlaanderen en Nederland per deelcategorie. Want elke van de 2 x 75 titels heeft theoretisch een gelijke kans om bij meting in 1 van de 7 informatieve contexten of van de 6 gebruikcontexten aanwezig te zijn. De afwijking ten opzichte van deze 50/50-normverhouding geeft de mate van (des)integratie aan. Omgezet naar de zespuntenschaal worden volgende grenswaarden toegepast voor de steekproefnorm:

Kengetal integratie-index	Bovenwaarde in %	Onderwaarde in %
5	54	46
4	55 - 63	45 - 37
3	64 - 72	36 - 28
2	73 - 81	27 - 19
1	82 - 90	18 - 10
0	91 - 100	9 - 0

De ‘onderwaarde’ is het spiegelbeeld van de ‘bovenwaarde’ omdat het totaalpercentage steeds 100 moet zijn.

De grenswaarden gaan uit van een ruime tolerantie (gemiddeld 4 % in + en – ten opzichte van de middenwaarde per kengetal) waardoor de integratie-index zelfs bij een verhouding 46/54 ten opzichte van een normwaarde 50/50 nog als volledig geïntegreerd beschouwd wordt (ii = 5).

Resultaten die in een beperkte mate afwijken van de 50/50-verhouding wijzen op een evenwichtige, volledig geïntegreerde literaire boekenmarkt en worden uitgedrukt in een integratie-index van 5 (ii.5). Hoe verder de resultaten afwijken van het normgetal, hoe minder evenwichtig en minder geïntegreerd de literaire context is. De integratie-index evolueert dan van nagenoeg evenwichtig, nagenoeg geïntegreerd (ii.4) naar volledig onevenwichtig, volledig niet-geïntegreerd (ii.0).

- ii.5: volledig evenwichtig, volledig geïntegreerd
- ii.4: steekproefnorm nagenoeg evenwichtig, nagenoeg geïntegreerd
- ii.3: steekproefnorm redelijk evenwichtig, redelijk geïntegreerd
- ii.2: steekproefnorm redelijk onevenwichtig, redelijk niet-geïntegreerd
- ii.1: steekproefnorm nagenoeg onevenwichtig, nagenoeg niet-geïntegreerd
- ii.0: steekproefnorm volledig onevenwichtig, volledig niet-geïntegreerd

Bijvoorbeeld: in de meting van de collectie van de openbare bibliotheken in Nederland zijn de 75 titels van Nederlandse auteurs in gemiddeld 293

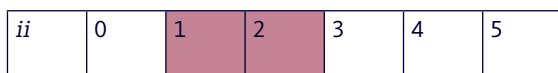
Nederlandse bibliotheken aanwezig in minimaal 1 exemplaar en de 75 titels van Vlaamse auteurs zijn opgenomen in de collectie van gemiddeld 106 Nederlandse bibliotheken. De verhouding Nederland/Vlaanderen is dan niet 50/50 maar wel 73/27, of een integratie-index van 2, “redelijk niet-geïntegreerd”. Titels van Vlaamse auteurs zijn beschikbaar in minimaal 1 exemplaar in gemiddeld 204 Vlaamse openbare bibliotheken en de Nederlandse titels zijn opgenomen in de collectie van gemiddeld 112 Vlaamse uitleenpunten. De verhouding Nederland/Vlaanderen is dan 35/65 of een integratie-index van 3, “redelijk evenwichtig”.

Wat de collectie in de openbare bibliotheken betreft is die in Vlaanderen meer geïntegreerd dan in de Nederlandse uitleenpunten.

Grafische voorstelling:

op een horizontale balk worden de indexen van ‘0’ tot ‘5’ weergegeven – de specifieke integratie-index voor de context wordt aangeduid in kleur

Collectie openbare bibliotheken Nederland: steekproefnorm 2

Collectie openbare bibliotheken Vlaanderen: steekproefnorm 3

2.2 Normgetal binnen de totale boekenmarkt: marktnorm

Indien de resultaten van de metingen uitgedrukt worden ten opzichte van de (potentiële) totaalmarkt en niet 1 op 1 ten opzichte van elkaar, dan geldt de 50/50-verhouding niet meer omdat andere parameters deze verhoudingen bepalen. In het rapport over deskresearch 1 + 1 = *zelden* 2 werden o.a. als mogelijke maateenheden aangegeven:

- inwonersaantallen: de verhouding Vlaanderen/ Nederland 27 %/73 %
- Bruto BinnenlandsProduct: VL 26,5 % - Nederland 73,5 %
- gecumuleerde boekenomzet algemene boeken

totaalmarkt	VL 27 %	NL 73 %
deelmarkt fictie	VL 20 %	NL 80 %
deelmarkt kinder- en jeugdboeken	VL 30 %	NL 70 %
deelmarkt non-fictie	VL 29 %	NL 71 %
- aandeel Vlaamse auteurs/Nederlandse auteurs in titelproductie 2012: 14 %

De marktnorm die gehanteerd zal worden bij vergelijkingen ten opzichte van de (potentiële) totaalmarkt wordt opgebouwd door verschillende wegingsfactoren toe te kennen aan relevante parameters per deelcategorie.

De grenswaarden gaan uit van een ruime tolerantie (gemiddeld 2,5 % in + en – ten opzichte van de middenwaarde per kengetal) waardoor de integratie-index voor fictie bijvoorbeeld zelfs bij een verhouding 19,1 ten opzichte van een normwaarde 21,6 nog als

Wegingsfactor	Fictie	Kinder –en jeugdboeken	Literaire non-fictie
Inwoneraantal	10 %	10 %	10 %
BBP	10 %	10 %	10 %
Boekenomzet totaal	20 %	20 %	20 %
Boekenomzet fictie	40 %	-	-
Boekenomzet kinder- en jeugdboeken	-	40 %	-
Boekenomzet literaire non-fictie	-	-	60 %
Aandeel auteurs titelproductie fictie	20 %	-	-
Aandeel auteurs titelproductie kinderboeken	-	20 %	-
Normaandeel Vlaanderen	21,6 %	29,4 %	28 %
Normaandeel Nederland	78,4 %	70,7 %	72 %

Kengetal integratie-index totale markt	Onderwaarde fictie VL	Bovenwaarde fictie VL	Onderwaarde KJB VL	Bovenwaarde KJB VL	Onderwaarde NF VL	Bovenwaarde NF VL
5	19,1	24	26,9	32	25,5	30,5
4	13,9 - 19	24,1 - 39,9	20,8 - 26,8	32,1 - 45	20,5 - 25,4	30,6 - 44,5
3	18,9 - 14	40 - 54,9	26,7 - 20,7	45,1 - 59	20,4 - 15,4	44,6 - 58,6
2	13,9 - 9	55 - 69,9	20,6 - 14,7	59,1 - 73	15,3 - 10,4	58,7 - 72,7
1	8,9 - 4	70 - 84,9	14,6 - 8,7	73,1 - 87	10,3 - 5,4	72,8 - 86,9
0	3,9 - 0	85 - 100	8,6 - 0	87,1 - 100	5,3 - 0	87 - 100

volledig geïntegreerd beschouwd wordt (ii = 5). Voor de bepaling van de bandbreedte is het verschil van de normwaarde ten opzichte van 0 respectievelijk 100 gelijkmatig verdeeld over de 4 resterende kengetallen.

- ii.5M:* **marktnorm volledig evenwichtig, volledig geïntegreerd**
- ii.4M:* **marktnorm nagenoeg evenwichtig, nagenoeg geïntegreerd**
- ii.3M:* **marktnorm redelijk evenwichtig, redelijk geïntegreerd**
- ii.2M:* **marktnorm redelijk onevenwichtig, redelijk niet-geïntegreerd**
- ii.1M:* **marktnorm nagenoeg onevenwichtig, nagenoeg niet-geïntegreerd**
- ii.0M:* **marktnorm volledig onevenwichtig, volledig niet-geïntegreerd**

Bijvoorbeeld: in de meting van de verkochte aantallen fictie in de Vlaamse boekverkooppunten is de verhouding Vlaamse auteurs/Nederlandse auteurs 88%/12%. $ii.MVL = 0$

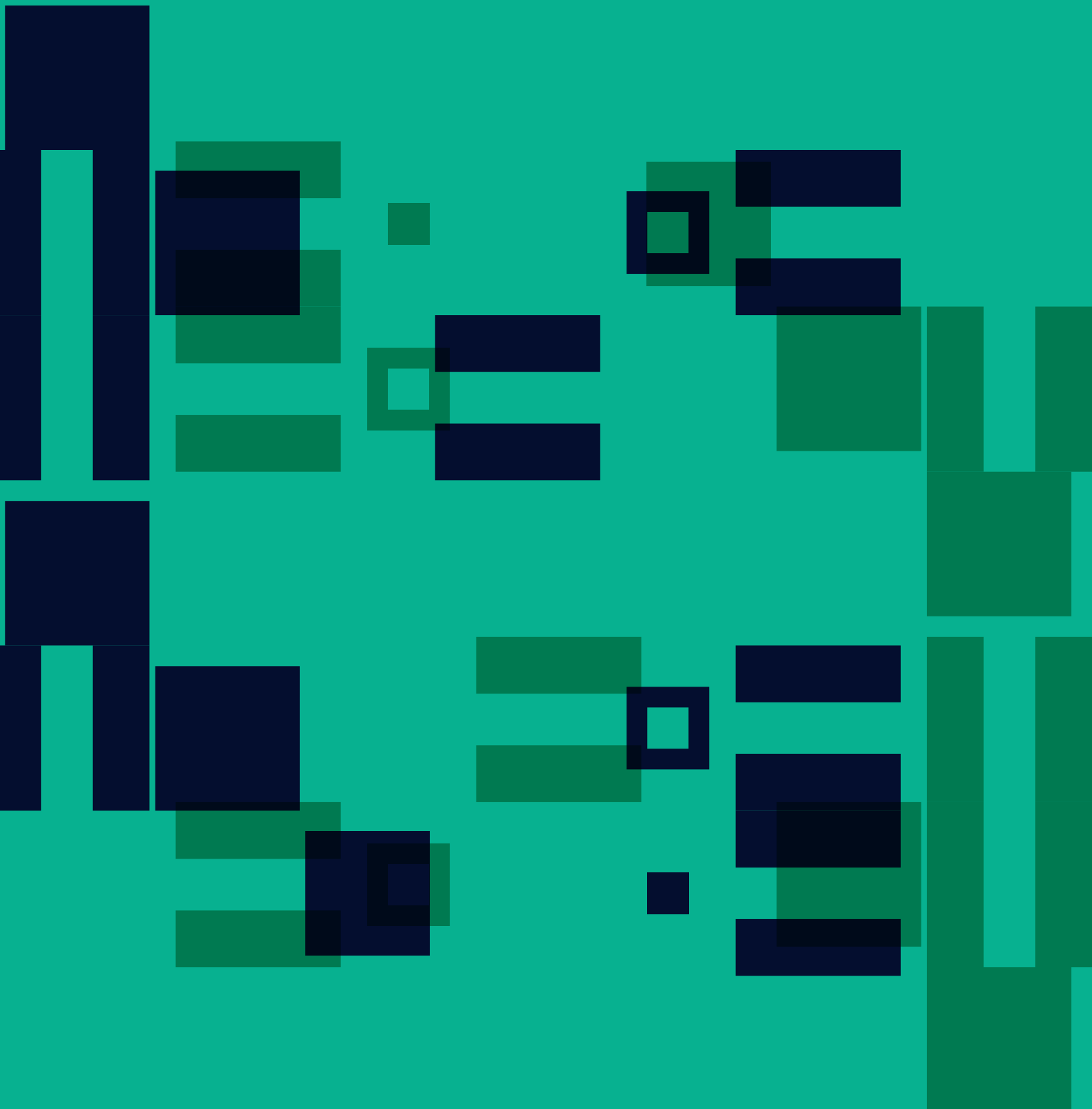
Verkoop fictie Vlaanderen: marktnorm 0

<i>iiMVL</i>	0	1	2	3	4	5
--------------	---	---	---	---	---	---

In de Nederlandse boekverkooppunten is de verhouding voor fictieboeken van Nederlandse auteurs/Vlaamse auteurs 93%/7%. $iiMNL = 1$

Verkoop fictie Nederland: marktnorm 1

<i>iiMNL</i>	0	1	2	3	4	5
--------------	---	---	---	---	---	---

Hoofdstuk 3

Verschillen in (literaire) infrastructuur en substructuren in Vlaanderen en Nederland

3.1 Boekensector - institutioneel

Nederland kent een tweepartijenstructuur in het boekenvak: uitgevers (NUV) en boekhandelaars (KBb) delen de ‘macht’ en participeren ieder voor de helft in CPNB, CB, SMB en andere boekenvakinstituten. De koepelorganisatie KVB verbindt commerciële, culturele en maatschappelijke partijen die zich bezig houden met het boek en aanverwante producten als ontmoetingsplek voor alle boekenvakpartijen, ook bibliotheken en boekenclubs.

Het grote aandeel van import in de (algemene) boekenmarkt leidt tot een driepartijenstructuur in Vlaanderen: de belangenorganisaties van uitgevers (VUV), boekhandelaars (VVB) en importeurs (VBI) vormen samen de koepelvereniging Boek.be die de drie ‘marktpartijen’ moet dienen. De importeurs staan in voor de diffusion (vermarketing) en distribution (logistiek) van de voornamelijk Nederlandse fondsen en dit in exclusiviteit voor de Vlaamse boekenmarkt.

Collectieve promotie-acties worden in Nederland opgezet door CPNB, een autonome stichting met als aandeelhouders NUV en KBb en als partners de openbare bibliotheken (VOB), Bol.com en ECI. In Vlaanderen verzorgt de marketingafdeling van Boek.be de collectieve acties voor het Vlaamse boekenvak. Beide organisaties zetten een eigen jaarprogramma in, inspelend op markeigenheden, beschikbare middelen en partnerwensen. Sinds 2012 zijn er ook enkele gemeenschappelijke acties: in dat jaar werd het Boekenweekgeschenk ook in Vlaanderen verspreid en sinds 2014 wordt gezamenlijk een Boekenweek georganiseerd. Daarnaast bestaat sinds 2013 de Nederlandse-Vlaamse Poëzieweek als vervolg op de gezamenlijke Gedichtendag die door Stichting Lezen Vlaanderen en Poetry International werd georganiseerd.

3.2 Boekensector - uitgeverijen

In de deelmarkt van het publieksboek is de uitwisseling tussen Vlaanderen en Nederland het grootst, hoewel grotendeels eenzijdig verkeer van Nederland naar Vlaanderen. Bijna 60 % van deze deelmarkt wordt ingevuld door in Nederlandse redactiekamers besliste titels. Het Vlaamse aandeel in de Nederlandse A-boekenmarkt wordt geraamd op 5 %.

Om het economische draagvlak te vergroten, zijn de meeste Vlaamse uitgeverijen van A-boeken ook actief als importeur. Dit maakt kostenspreiding mogelijk voor vaste kosten als administratie, huisvesting, verkoopsteam, promotie, in voorkomend geval logistiek en verzending. De minimale schaalgrootte die noodzakelijk is om de markt professioneel te bewerken is moeilijker te realiseren met alleen de omzet van eigen Vlaamse uitgaven op de beperkte Vlaamse boekenmarkt. Daarom de dubbelfunctie, enerzijds uitgeverij, anderzijds importeur voor de Nederlandse fondsen. De ‘vertaalslag’ die de Vlaamse importeur realiseert is noodzakelijk om in te spelen op de eigenheden van de Vlaamse boekenmarkt op het vlak van media, distributiekanaal, kanalenbeleid en (collectieve) promotie. De Vlaamse boekenmarkt is niet te besturen vanuit de Amsterdamse grachtengordel, zoals de Franse uitgevers geleerd hebben dat de Franstalige markt in België niet te besturen valt vanuit Parijs.

Om de Nederlandse boekenmarkt optimaal te bewerken, is de inzet van Nederlandse knowhow en marktkennis noodzakelijk naast marktnabijheid. Aanwezigheid in Nederland is een noodzaak.

De importeursfunctie voor de diffusion en distribution van uitgaven van Vlaamse uitgeverijen in Nederland is zo goed als onbestaande. Sommige uitgeverijen hebben een eigen kleinschalig verkoopkantoor opgezet in Nederland (Clavis, De Eenhoorn), hebben die ondergebracht bij een Nederlandse dochtermaatschappij (Lannoo bij TerraLannoo) of laten het

Nederlandse verkoopsteam bepalen welke titels ze uit het Vlaamse aanbod op de Nederlandse markt zullen aanbieden (De Bezige Bij Amsterdam in relatie met De Bezige Bij Antwerpen). Andere Vlaamse uitgeverijen kiezen voor coproducties met een Nederlandse uitgeverij of laten de verkoop- en promotietaak over aan een zelfstandige vertegenwoordiger.

De economische en organisatorische impact van het boekenkapitaal, de uitgeverijen en de collectieve organisaties in Nederland op de Vlaamse boekenmarkt van publieksboeken is zeer groot en in vier concrete invloeden te omschrijven.

1. Concerns zijn over de grenzen actief: in het educatieve segment Bridgepoint Capital (Plantijn en Noordhoff), Sanoma (Van In en Malmberg) en WPG (Zwijssen); in het deelgenre Vak & Wetenschap WoltersKluwer, Reed Elsevier en Pearson; voor het algemene boek WPG - Standaard Uitgeverij/Manteau, LannooMeulenhoff en VBK-Houtekiet.
2. Het Nederlandse Centraal Boekhuis (50 % NUV, 50 % KBb) verzorgt via zijn Vlaams overslagpunt en vrachtwarenpark ruim tweederde van de boekenleveringen in Vlaanderen in het A-segment. Een tweede impactfactor van het Nederlandse boekenvak op de Vlaamse markt.
3. De import van titels van Nederlandse uitgeverijen – goed voor 60 % in het A-boekensegment – is een derde duidelijk zichtbare aanwezigheid op de Vlaamse boekenmarkt.
4. De historische realiteit dat veel Vlaamse literaire auteurs van fictie voor volwassenen en kinder- en jeugdboeken na hun debuut in eigen beheer of bij een Vlaamse uitgeverij uitgegeven werden bij Nederlandse uitgeverijen, geldt nog steeds. Een vierde onrechtstreekse impact van Nederlandse uitgeverijen op de Vlaamse boekenmarkt. In het segment spannende boeken en thrillers (Manteau, Houtekiet, Kramat) en prentenboeken (De Eenhoorn, Clavis, Lannoo, Davidsfonds) bieden Vlaamse uitgeverijen weerwerk door voldoende publicatiekansen en professionaliteit om Vlaamse auteurs aan hun fonds te binden. De qua thematiek grotendeels op het eigen publiek gerichte non-fictie titels leiden ook hier tot een thuismarkt.

3.3 Boekensector en retail

De Vlaamse boekenmarkt wordt beheerst door de Standaard Boekhandel-keten (eigendom van Deltas/ Zuidnederlandse Uitgeverij) met 150 boekhandels en 60 'shop in the shop'-boekverkooppunten in Vlaanderen en sinds het voorjaar van 2014 ook

eigenaar van de CLUB-keten met voornamelijk winkels in de rand van Brussel en Wallonië. Door het ontbreken van een vaste boekenprijs worden boeken actief aangeboden in warenhuizen en branchevreemde verkooppunten, veelal met grote kortingen voor de bestsellers. De marktpositie voor onafhankelijke boekhandels is veel minder dominant dan in Nederland, waar de samenwerkingsverbanden van Libris (95 zelfstandige boekhandels), Blz. (85 zelfstandige kantoorkaartverkoop en boekhandels), Plantage en Readshop (RDC) een belangrijk aandeel in de omzet van boekhandels invullen. Daarnaast opereren Bruna (380 winkels in de wereld van lezen en schrijven) en AKO (meer dan 100 leeswinkels) met een basisaanbod aan boeken.

In retailing zijn alleen boekenclub ECI, Boeken-voordeel-Free Record Shop en de webwinkels Cosmox en Bol.com in beide landen actief. Amazon.nl biedt sinds kort de Kindle-reader en e-books aan in beide landen.

3.4 Bibliotheken

In het Vlaams Gewest richten 285 gemeenten en 8 intergemeentelijke verenigingen openbare bibliotheken met in totaal 630 vestigingen. De werkmiddelen komen van de Vlaamse gemeenschap, de provincies en de gemeenten en steden. De collectievorming gebeurt door de bibliotheken afzonderlijk waarbij ze veelal een beroep doen op boekhandels-leveranciers uit de eigen regio. Een belangrijk selectiecriteria zijn de zicht-zendingen van de boekhandels, aangevuld met eigen bestellingen, mee geïnspireerd door de recensies in Boekenwelp/Boekenwolf.

Bibnet is de Vlaamse overheidsorganisatie met als opdracht het Vlaamse beleid met betrekking tot de digitale bibliotheek te ondersteunen en uit te voeren door aanbod van digitale diensten, publiekstoepassingen en lokale diensten.

LOCUS is het steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid in Vlaanderen. Het ondersteunt de gemeenten bij de uitbouw van een integraal en kwaliteitsvol cultuurbeleid en bij de opmaak en de uitvoering van een gemeentelijk cultuurbeleidsplan, inclusief de werking van de openbare bibliotheek.

In een proefproject van Bibnet en verschillende Vlaamse uitgeverijen zijn sinds mei 2014 ruim 400 titels als e-boek beschikbaar om te lezen op een tablet of een computer binnen de muren van ongeveer 178 bibliotheken. De boeken zullen ook digitaal geleend kunnen worden via een specifieke applicatie. Daarvoor zullen gebruikers 5 euro moeten betalen voor de uitlening van drie boeken. Na vier weken verdwijnt het boek automatisch van de applicatie.

In Nederland zijn volgens de laatste tellingen van 2013 160 bibliotheekorganisaties aanwezig met 810 volwaardige vestigingen en 225 servicepunten: balies om aangevraagde materialen af te halen en te retourneren, met doorgaans een beperkte collectie actuele titels in het onmiddellijk beschikbare assortiment. De meeste organisaties werken in opdracht van verschillende gemeenten. Collectievorming is een zaak van de bibliotheekorganisaties zelf. Het aanbod met recensies ('aanschafinformatie') van branchebedrijf NBD|Biblion, dat boeken 'uitleenkbaar' maakt, is daarbij leidend. De (plaatselijke) boekhandel speelt een heel beperkte rol van leverancier voor de collectie.

Provinciale serviceorganisaties ondersteunen de bibliotheekorganisaties met diverse vormen van dienstverlening. 'Wisselcollecties' behoren daar nauwelijks nog toe. Op landelijk niveau verzorgt Bibliotheek.nl (per 2015 opgaand in de Koninklijke Bibliotheek) twee e-uitleendienst: de landelijke e-bookcollectie met in 2014 ongeveer 7.000 titels, beschikbaar voor bibliotheekleden, en in vakantieperiodes de Vakantiebieb, een app die ook niet-leden kunnen gebruiken. Bibliotheek.nl verzorgt andere digitale diensten, zoals een websitevoorziening met widgets die bibliotheken relatief eenvoudig kunnen aanpassen voor eigen gebruik. Het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB; eveneens per 2015 opgaand in de Koninklijke Bibliotheek) en branchevereniging Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) ondersteunen beide het bibliotheekwerk. Het Sectorinstituut is onder meer verantwoordelijk voor programma's op het gebied van leesbevordering, mediawijsheid, laaggeletterdheid, een leven lang leren, onderzoek en kennisdeling in de sector, en speciale voorzieningen voor mensen met een leesbeperking. De VOB fungeert als werkgeversvereniging en ondersteunt bibliotheken onder meer op terreinen als marketing, public relations, public affairs, human resources management en deskundighedsbevordering van bibliotheekpersoneel. De VOB heeft als vertegenwoordiger van de branche een zware stem in de aanschaf en ontwikkeling van de content die in de digitale bibliotheek wordt opgenomen – zie voor cijfers over het Nederlandse bibliotheeklandschap www.siob.nl/bibliotheekmonitor en statline.cbs.nl.

3.5 Gedrukte media: kranten en tijdschriften

Nederland heeft een dubbel krantenaanbod: nationale kranten (veelal ochtendedities) en regionale kranten (ochtendkranten). De grotere markt biedt ook plaats aan meer (kwaliteits)kranten: *NRC Handelsblad* (boekentatern op vrijdag), *de Volkskrant* (boekentatern in Sir Edmund op zaterdag), *Trouw* (boekrecensies in bijlage Letter en Geest), *Het Parool* (themakatern kunst) die elk extra aandacht aan boeken en het boekbedrijf besteden.

In Vlaanderen verdelen twee groepen de krantenmarkt: Mediagroep (mede-eigenaar van NRC Handelsblad) en Persgroep (ook eigenaar van *Trouw*, *Het Parool* en *De Volkskrant*). De kwaliteitskranten *De Standaard* (Mediagroep) en *De Morgen* (Persgroep) hebben een kleinere oplage en een kleiner bereik dan de grote publiekstitels *Het Laatste Nieuws* (Persgroep) en *Het Nieuwsblad* (Mediagroep). Daarnaast zijn er twee regionale kranten met een hoofdzakelijk provinciaal bereik (*Gazet van Antwerpen* en *Het Belang van Limburg* – beide Mediagroep). Zowel *De Standaard* (op vrijdag) en *De Morgen* (op woensdag) hebben een specifieke boekenbijlage naast permanente aandacht voor de boekactualiteit in de bijlage cult. (DM) en cultuur&media&wetenschap (DS).

3.6 Audiovisuele media: radio en tv

Nederland kent meer omroepen, niet alleen de Nederlandse Publieke Omroep (3 zenders met een volwaardig zendschema; marktaandeel 35 %), maar ook een ruimer aanbod aan commerciële zenders: RTL met 6 zenders en een marktaandeel van 20 %; SBS met 3 zenders en een marktaandeel van 13,5 %. (bron: Stichting Kijkonderzoek). NPO-dotatie 785 miljoen exclusief STER-inkomsten.

Vlaanderen heeft een sterke openbare omroep VRT (2 zenders en een extra uitzendkanaal voor jeugd-uitzendingen, sport en herhalingen; marktaandeel 42 %) en twee commerciële groepen met tv-aanbod: VMMA (nu: Medialaan) een commerciële speler met 3 zenders (marktaandeel 28 %) en De Vijver (vroeger SBS) met 2 zenders Vier en Vijf met een marktaandeel van 11 %. De VRT heeft een dotatie van circa 280 miljoen en circa 140 miljoen eigen inkomsten (inclusief 34 miljoen ruilingen) en werkt met een beheersovereenkomst die de opdracht op het vlak van ontspanning, informatie en cultuur vastlegt.

3.7 Leesclubs

In Vlaanderen zijn de leesclubs veel later opgericht en minder verankerd in begeleidingsstructuren en verbonden aan bibliotheken dan in Nederland, waar NBD/Biblion fungeert als centraal aanspreekpunt dat materiaal ontwikkelt voor verenigingen als Senia. Sterke clusters zijn in Vlaanderen gelinkt aan socioculturele verenigingen met leesclubs als een van de vele werkvormen en activiteiten. De aansturing en begeleiding is minder sterk uitgebouwd en steunt veelal op freelancers.

3.8 Onderwijs

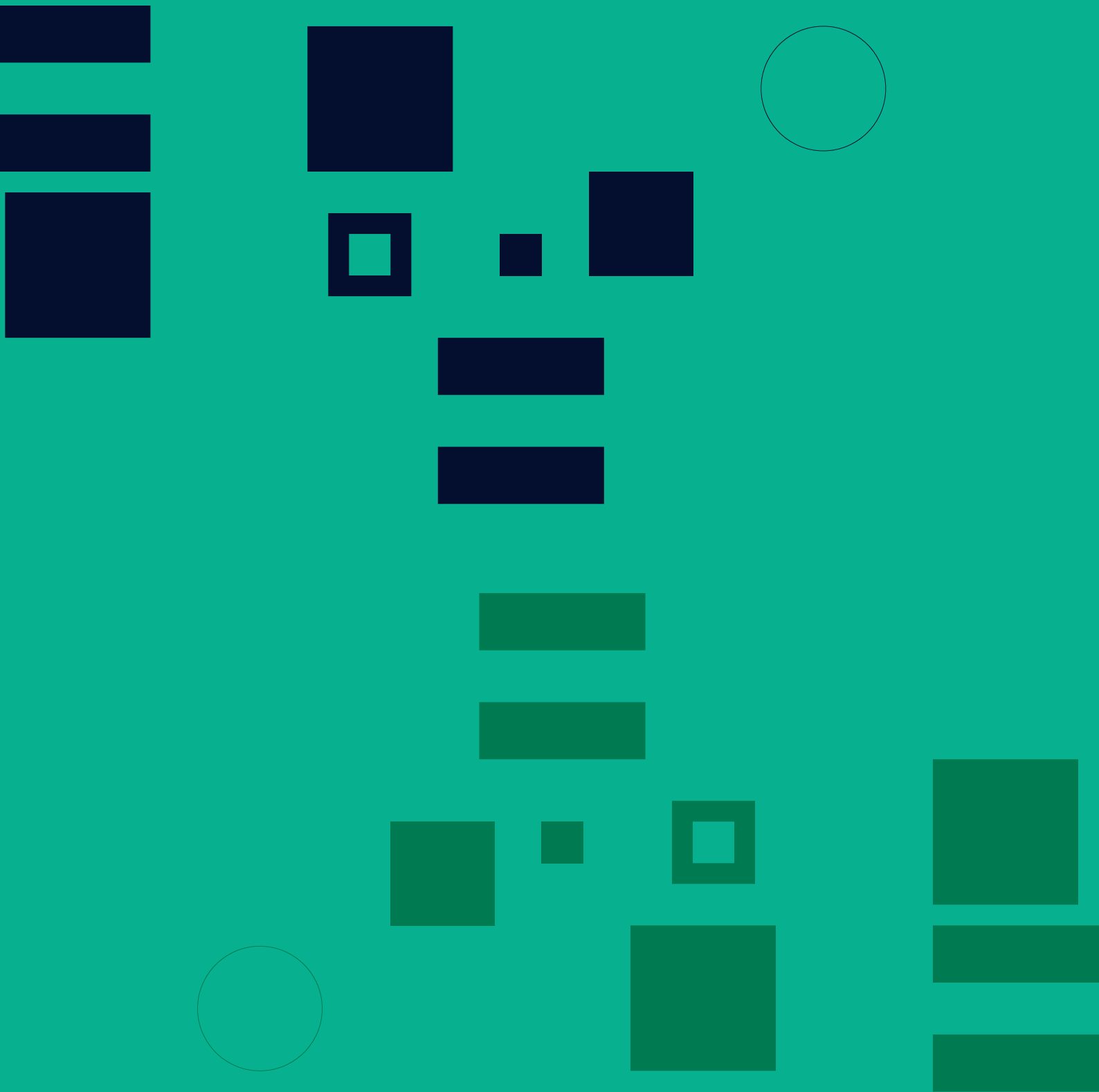
De structurele organisatie van het secundair onderwijs is verschillend, met in Nederland een meer uitgesproken differentiatie tussen beroepsgericht en vervolgonderwijs, zowel qua studieduur als oriëntatie en studie-inhoud. De vier, vijf of zes jaar waaruit het Nederlandse secundair onderwijs bestaat, is in Vlaanderen opgedeeld in drie fasen van elk twee jaar: de eerste, de tweede en de derde graad secundair onderwijs. In Nederland is er alleen een opsplitsing in een onderbouw van twee (vmbo) of drie jaar (havo en vwo) en een bovenbouw van twee (vmbo en havo) of drie jaar (vwo).

De Vlaamse eindtermen en leerplannen voor literatuuronderwijs en de eindtermen van het Nederlandse literatuuronderwijs komen in hoofddoelstellingen met elkaar overeen: het gaat om het klaarstomen van literair competente lezers. Hierbij wordt gezocht naar een goede balans tussen tekstgerichte en lezersgerichte vaardigheden, hoewel de nadruk daarbij sterk op de lezersgerichte didactiek ligt. Literatuurgeschiedenis is zowel in Nederland als in Vlaanderen een afgebakende leerinhoud die echter een verschillende invulling krijgt wat tekstkeuzes en auteurs betreft.

De ruimte voor de leeslijst is groot en die lijst verschilt in de praktijk per school, vakgroep of leraar. In Nederland moeten leerlingen in de bovenbouw minimaal 8 (havo) of 12 (vwo) oorspronkelijk Nederlandstalige literaire werken lezen. In Vlaanderen wordt in de hoogste vier klassen van het Algemeen Secundair Onderwijs geadviseerd drie of vier boeken per jaar te lezen. Een verschil daarbij is dat de Vlaamse leerling tot en met het zesde leerjaar ook vertaalde buitenlandse literatuur mag lezen. In de leerplannen en eindtermen van beide landen staat niets over de nationaliteit van de auteurs van de Nederlandstalige literaire werken.

3.9 Stichting Lezen

Zowel in Nederland als in Vlaanderen is een stichting actief die het landelijke leesbevorderingsbeleid uitvoert. De Nederlandse Stichting Lezen is het kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie dat zich inzet voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur, als onderdeel van het algemene lees- en literatuurbeleid van het Ministerie van OCenW. In Nederland bestaat de stichting inmiddels meer dan 25 jaar. Ze werd opgericht vanuit het boekenvak: de uitgevers, de boekhandelaren en de bibliotheken. Het is de missie van de Vlaamse Stichting Lezen om brede bevolkingsgroepen het plezier en het nut van lezen te laten ontdekken en beleven om zo hun persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie te bevorderen. Daartoe zet Stichting Lezen structureel een ononderbroken lijn van initiatieven, projecten, methodieken en campagnes op, gebaseerd op ervaringen uit het werkveld en/of inzichten uit onderzoek naar lezen. De Vlaamse Stichting Lezen werd in 2002 opgericht vanuit de overheid. Hoewel de beide stichtingen qua werkwijze de laatste jaren meer naar elkaar toegroeien, zet de Vlaamse stichting van meet af meer in op uitvoerende projecten terwijl de Nederlandse stichting zich meer profileert als een beleidsorganisatie.

Hoofdstuk 4

Verticale meting

Aanwezigheid van de 2 x 75 steekproeftitels in 13 Nederlandse en Vlaamse literaire contexten

Doel van het onderzoek is de realiteit van het literaire grensverkeer tussen Vlaanderen en Nederland te registreren, te analyseren en zo mogelijk verklarende elementen aan te brengen. Daartoe is van 75 literaire titels van Vlaamse auteurs en 75 literaire titels van Nederlandse auteurs de aanwezigheid nagegaan in 13 contexten: 7 informatieve en 6 gebruikscontexten en dit op hetzelfde ogenblik, in dezelfde periode of in een vergelijkbare meetomgeving. De 2 x 75 titels zijn verdeeld over drie genres: 2 x 40 titels fictie voor volwassenen, 2 x 20 titels van kinder- en jeugdboeken en 2 x 15 titels van literaire non fictie. Binnen elk genre is een onderscheid gemaakt in vijf deelgroepen naar verkoopstatus: bestsellers, midsellers, long tail, nog in print, out of print.

De selectie is gebeurd uit de door GfK verzamelde verkoopprijzen van alle algemene boeken waarvan minstens één exemplaar is verkocht in Vlaanderen en Nederland in 2012.

In dit hoofdstuk worden de kernresultaten van het grensverkeer per context voorgesteld en onderlinge verbanden en kruiselingse correlaties onderzocht. Vooral het onderzoek naar de mogelijke relatie tussen de informatieve contexten en de gebruikscontexten staat hier centraal. In hoofdstuk 5 worden detailanalyses per genre en per deelgebied verder uitgewerkt.

Boekenlezers en -kopers hebben nood aan informatie over het aanbod – backlist en nieuwe publicaties – om hun keuzes te kunnen maken. Daarvoor moet er macro-informatie beschikbaar zijn in de media en op plekken die bereikbaar en toegankelijk zijn voor een ruim publiek. Er is eveneens behoefte aan micro-informatie die ieder voor zich verzamelt of opvangt in zijn of haar (lees)omgeving: vorige leeservaringen, tips van vrienden en collega's, beschikbaarheid in boekhandel en bibliotheek, parate kennis, eigen beoordelingsvermogen enz. Hoe evenwichtiger de informatie over het grensoverschrijdende aanbod, hoe groter de theoretische kans op een evenwichtige keuze nadien, als deze in hoge mate zou bepaald worden op basis van die macro of micro-informatie.

In het tweede gedeelte – de gebruikerscontexten – gaan we het effect na van deze verschaffers van voornamelijk macro-informatie.

De kennisbasis van het literaire aanbod wordt gelegd in het literatuuronderwijs. Gedrukte massamedia spitsen zich toe op de literaire actualiteit en het nieuws uit de sector. Het belang van de digitale media neemt toe, zowel van de open, veelal niet-commerciële initiatieven in de vorm van websites, blogs, platforms, als het toenemende informele dataverkeer tussen lezers en kopers onderling. De respons op literaire prijzen laat zien dat het publiek selectielijsten en bekroningen als belangrijke informatiebron gebruikt. De collectioneers in de openbare bibliotheken oriënteren zich ook op de aankoopssuggesties en kritische besprekingen die door de gespecialiseerde bibliotheektijdschriften en organisaties worden aangeleverd en vertalen die in de samenstelling van hun collectie. Het collectie-aanbod in de bibliotheken zal uiteindelijk de bibliotheekgebruikers beïnvloeden in hun keuzes. De tips en titelsuggesties in de leesbevorderingsacties van publieke organisaties en collectieve acties van private sectororganisaties zijn ook een oriëntatiebasis voor het publiek. Wat boekhandelaars presenteren in hun etalage, op hun toontafels en hun winkelrekken en hun adviezen in de winkel beïnvloedt zeker voor een deel de aankoopbeslissingen van de (trouwe) bezoekers. Deze belangrijke informatieve context is niet geïnventariseerd voor de 2 x 75 steekproeftitels. De referentieperiode was voorbij en vanwege de snelle rotatie van titels zou een meting in 2014 alleen onbruikbare informatie opleveren. Los daarvan staat de praktisch onmogelijk te organiseren meting van de beschikbaarheid van deze 150 titels in een representatief staal van boekhandels in Vlaanderen en Nederland. Een belangrijke informatieve context – al dan niet aanwezigheid in de boekhandel – voor de meting van de impact op het literair grensverkeer van verkochte boeken ontbreekt dus.

Van 75 titels van Nederlandse auteurs en 75 titels van Vlaamse auteurs wordt nagegaan of ze in Vlaamse

respectievelijk Nederlandse literaire contexten aanwezig zijn.

Concreet:

Informatieve contexten:

- gedrukte media: recensies en artikelen (selectie)
- digitale media: presentatie (selectie)
- studieboeken literatuurgeschiedenis secundair onderwijs (selectie)
- aanschafinformatie openbare bibliotheken en recensies in een vakblad
- aanwezigheid in collectie openbare bibliotheken
- literaire prijzen (selectie)
- leesbevorderingsacties Stichting Lezen en boekensector

Gebruikscontexten

- boekhandel: verkochte aantallen 2012
- openbare bibliotheken: aantal uitleningen 2012
- leesclubs (suggestielijsten, werkmappen ...)
- leeslijsten scholieren
- auteurslezingen 2012
- literaire festivals en manifestaties (selectie)

In de rapportering wordt per context aangegeven of de titel uit de steekproef daarin voorkomt, met eventueel aanvullende informatie (zie details per context) om de registratiegegevens in een ruimer verband te brengen van een meer algemeen beeld van het grensverkeer in die specifieke context. Dat geldt bijvoorbeeld voor literaire manifestaties, literaire prijzen, leermethodes, lezingen en leesbevorderingsacties.

De deelgroep naar verkoopstatus out of print wordt in bepaalde contexten niet gemeten: niet in verkoopgegevens boekhandel, gedrukte media, literaire prijzen en festivals maar wel in collectie openbare bibliotheken, leeslijsten en leermethodes onderwijs.

4.1 Informatieve context 1 Gedrukte media

Vertrekkend van de lijst van 2 x 75 titels is nagegaan of zij in 2012-2014 aan bod kwamen in een selectie van gedrukte media in Vlaanderen en Nederland. Hoewel er in Nederland in al deze categorieën meer bladen op de markt zijn dan in Vlaanderen, is voor de gelijkwaardigheid van de steekproef besloten om het aantal onderzochte media gelijk te houden. Zo werden uit beide landen zes media geselecteerd: twee landelijke kwaliteitskranten, twee populaire dagbladen en twee weekbladen.

Regionale bladen zijn buiten beschouwing gelaten,

omdat verschillen tussen de regionale bladen uit Nederland en Vlaanderen te groot zijn, en ook omdat er belangrijke verschillen zijn tussen de regionale bladen onderling in beide landen. Het aanbod en de kwaliteit van de literaire kritiek en literaire berichtgeving is met andere woorden te ongelijkmatig en te versnipperd om er een evenwaardige representatieve keuze uit te maken.

Onderzoekperiode:

Het onderzoek van de media werd niet beperkt tot het onderzoeksjaar 2012, maar uitgebreid tot de periode van 1 januari 2012 tot 1 juni 2014. Zo werd het mogelijk om in beeld te brengen hoe de media-aandacht voor verschillende categorieën titels over een wat langere periode verloopt. Literaire prijzen worden vaak pas in het kalenderjaar ná het verschijnen van een werk uitgereikt. Deze media-genieke evenementen bij uitstek konden op die manier in het onderzoek betrokken worden. Ook andere tendensen worden zichtbaar.

Soorten artikelen:

Via de digitale archieven 'Lexis Nexis' (voor Nederland) en 'Gopress' (voor Vlaanderen) werden alle artikelen opgespoord over de 150 steekproeftitels in deze twaalf media.

Per artikel zijn de volgende algemene gegevens vastgelegd: de besproken titel van de steekproef, het medium, de recensent/journalist en zijn/haar nationaliteit (Nederlands of Belgisch), de titel van het artikel, de datum van verschijnen en het aantal woorden.

Voorts is het type artikel bepaald volgens drie basiscategorieën:

1. 'Kritische artikelen': artikelen die behoren tot het genre van de literaire kritiek, waarin fundamentele aandacht is voor de betrokken titel (deze artikelen verschijnen vooral in de boekenbijlagen of op de culturele pagina's van de kranten).
 - beknopte recensie (0 tot 500 woorden)
 - uitgebreide recensie (meer dan 500 woorden)
 - stapelrecensie (meerdere titels besproken in één artikel)
 - interview auteur (naar aanleiding van een nieuw boek of een bekroning)
 - essay over de betrokken titel
2. Vermeldingen van de betrokken titel in kritische artikelen over andere titels
 - - vermelding van de betrokken titel in een essay naast andere titels
 - - vermelding van de betrokken titel in een artikel over een andere auteur, titel, categorie enz.

Soorten artikelen:

	Aantal artikelen	Kritische artikelen	Overige berichtgeving	Vermeldingen
75 Nederlandse titels	145	33	94	18
75 Vlaamse titels	540	146	295	97
Totaal	685	179	389	115

3. Overige berichtgeving: artikelen die niet specifiek in culturele of literaire rubrieken verschijnen, maar elders in de bladen, zoals nieuwsberichten, columns, aankondigingen van literaire evenementen en prijsuitreikingen.

- vermelding van de betrokken titel in overige artikelen: signalementen, nieuwsberichten, rapportages, columns enz.

4.1.1 Vlaanderen

Voor Vlaanderen werden geanalyseerd: *De Standaard* (dagblad, oplage 98.000, 352.000 lezers, boekenbijlage op vrijdag) – *De Morgen* (dagblad, oplage 53.000, 231.000 lezers, boekenbijlage op woensdag) – *Het Laatste Nieuws* (dagblad, oplage 287.000, 1.175.00 lezers, geen boekenbijlage of vaste boekenrubriek) – *Metro* (gratis dagblad, oplage 128.000, 359.000 lezers, boekenpagina op maandag) – *HUMO* (weekblad, oplage 271.000, 745.000 lezers, wekelijkse boekenrubriek) – *Knack* (weekblad, oplage 140.000, 650.000 lezers, recensies in bijlage Knack Focus en boekenrubriek op de website) (CIM-gegevens 2013 oplage en lezersbereik).

Vermeldingen:

Van de 75 Vlaamse auteurs zijn in de onderzoeksperiode 540 vermeldingen geregistreerd, waarvan 50 recensies. Drie vierde van de aandacht ging naar fictietitels, 19 % naar non-fictietitels en slechts 4 % naar kinder- en jeugdboeken uit de steekproeflijst.

De 75 Nederlandse auteurs werden 145 maal vermeld; het meeste aandacht ging naar de 40 fictietitels (89 %), 20 Nederlandse kinder- en jeugdboeken kwamen amper aan bod (1 %) en 15 literaire non-fictietitels haalden 10 % van de vermeldingen.

1 op de 3 Vlaamse titels (= 25) krijgen geen enkele vermelding: 6 fictietitels (op 40), 12 kinder- en jeugdboeken (op de 20) en 7 non-fictietitels (op de 15). Als alleen de in 2012 nieuw verschenen titels in overweging genomen worden, krijgen 9 titels op de 45 geen aandacht (= 20 %). Dat geldt vooral voor kinder- en jeugdboeken.

Van de 75 titels van Nederlandse auteurs krijgen er 50 (= 66 %) geen enkele vermelding. Vooral de

kinderboeken (18 op de 20 zonder vermelding) en de literaire non-fictietitels (13 op de 15) van Nederlandse auteurs worden door de Vlaamse media genegeerd. Van de fictietitels zijn 21 op de 40 goed voor een vermelding. Bestsellers worden het minst genegeerd, voor de andere deelgroepen neemt de aandacht sterk af. Wat de titels verschenen in 2012 betreft, blijven 15 op de 45 titels buiten de mediabelangstelling (= 33 %).

Recensies:

Vlaamse titels in Vlaamse gedrukte media:

Van de 50 recensies over 23 Vlaamse titels bespraken 76 % een fictietitel, 16 % een literaire non-fictietitel en 8 % een kinder- of jeugdboek. Gemiddeld werd een titel in de geselecteerde media 2,2 maal gerecenseerd; de 15 fictietitels gemiddeld 2,5 maal, de 2 besproken kinder- en jeugdboeken elk tweemaal, de 6 literaire non-fictietitels gemiddeld 1,3 maal. De spreiding over deelgroepen was breed: 8 bestsellertitels, 7 uit de deelgroep midsellers en longtail en 1 titel uit out of print.

Van de 75 titels is 31 % gerecenseerd; wat de 45 recente titels verschenen in 2012 betreft, is iets meer dan de helft gerecenseerd.

Nederlandse titels in Vlaamse gedrukte media:

Er verschenen 18 recensies van 11 Nederlandse titels of gemiddeld 1,6 recensie per besproken titel. Het ging om 9 fictietitels en 2 literaire non-fictietitels. Er werd geen enkele titel van een Nederlandse kinder- of jeugdboekenauteur gerecenseerd in de Vlaamse gedrukte media. Iets meer dan de helft van de gerecenseerde titels behoorden tot de deelgroep bestsellers, 3 midsellerstitels en 2 longtail.

Van de 75 titels is 15 % gerecenseerd; van de 45 titels verschenen in 2012 is slechts 24 % besproken.

Vaststelling:

In de selectie van Vlaamse gedrukte media kregen de Vlaamse auteurs bijna viermaal zoveel vermeldingen als de Nederlandse. Bij de laatsten kregen de Nederlandse fictie-auteurs bijna alle aandacht en was deze in vergelijking met de vermeldingen voor Vlaamse auteurs meer gespreid over de deelgroepen. De aanwezigheid van de Vlaamse auteurs in de media

spitste zich meer toe op de bestseller- en midseller-auteurs.

Van de titels van Vlaamse auteurs krijgt 1 op de 3 geen enkele vermelding, voor de titels van Nederlandse auteurs is dat 2 op de 3. Wat de recente titels betreft (bestsellers, midsellers, long tail) wordt het aantal titels van Vlaamse auteurs waarover geen artikel verschenen is nog kleiner, exact 20 %, terwijl het aandeel van Nederlandse titels zonder artikel in deze deelgroepen gelijk blijft op 66 %. Ook de recente titels van Nederlandse auteurs worden genegeerd door de Vlaamse media.

Van de 45 titels van Vlaamse auteurs verschenen in 2012 is ruim de helft gerecenseerd, voor de Nederlandse auteurs is dit slechts een kwart. Bovendien is een Vlaamse titel gemiddeld 2,2 keer gerecenseerd tegenover 1,6 keer voor een Nederlandse titel. Het effect is dubbel: meer gerecenseerde Vlaamse titels en bovendien meer recensies per titel. De recensies van Nederlandse titels spitsten zich toe op fictie en met extra aandacht voor de bestsellertitels. De Vlaamse besprekingen gingen breder in op titels uit de verschillende deelgroepen. Ongeacht de nationaliteit van de auteur werden kinder- en jeugdboeken weinig besproken.

Het aantal kritische artikelen (recensies, interviews en essays) over Vlaamse titels is meer dan vier keer zo groot als het aantal over de Nederlandse titels (146 tegenover 33). De besproken Vlaamse titels krijgen gemiddeld 4,2 kritische artikelen per titel; de Nederlandse titels slechts 1,3 kritische artikelen per titel. De aandacht van de literaire kritiek gaat vooral uit naar een deel van de ‘eigen’ Vlaamse literatuur.

Ook het aantal vermeldingen en het aantal artikelen in de overige berichtgeving is veel hoger voor de Vlaamse titels dan voor de Nederlandse. Per besproken Vlaamse titel verschijnen gemiddeld 8,4 nieuwsberichten of andere artikelen; Nederlandse titels krijgen gemiddeld minder dan één nieuwsbericht. Uit het verschil in aantal vermeldingen tussen Nederlandse en Vlaamse titels blijkt dat in het literaire referentiebereik van de Vlaamse media Vlaamse auteurs de boventoon voeren.

De categorie ‘overige berichtgeving’ is in omvang het grootst. Wanneer de besproken titels in de media aan bod komen, gaat het meestal om nieuwsberichten en minder vaak om recensies of andere literair-kritische artikelen. Bekijken we deze verzameling van 295 artikelen van nabij, dan blijkt dat het hier vooral gaat om berichten over nominaties of winnaars van literaire prijzen (Libris Literatuurprijs, AKO Literatuurprijs of de Gouden Uil), bestsellerslijsten of verslagen van literaire evenementen.

De analyse van de soorten artikelen in de media bevestigt dat de Vlaamse media vooral gericht zijn op de eigen literatuur en maakt bovendien duidelijk dat de feitelijke literaire kritiek (evaluerende en inhoudelijke bespreking van de teksten) slechts een ondergeschikt deel vormt van de totale berichtgeving over literatuur in de kranten (179 van 685 artikelen, dat is 25,9 procent).

Totaal aantal artikelen Vlaamse gedrukte media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan recensies Vlaamse gedrukte media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan kritische artikelen Vlaamse gedrukte media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan overige berichtgeving Vlaamse gedrukte media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan vermeldingen ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De integratie-index voor de Vlaamse gedrukte media zit globaal op 2, wat wijst op een redelijk onevenwichtige verhouding tussen aantal artikelen over de Vlaamse respectievelijk Nederlandse steekproeftitels. Toegespitst op ‘kritische artikelen’ (= recensies, interviews en essays) wordt de verhouding iets evenwichtiger. In het aantal vermeldingen (= signalementen, nieuwsberichten, columns e.d.) in de algemene berichtgeving gaat de aandacht nog meer naar de eigen auteurs (ii = 1).

4.1.2 Nederland

De geanalyseerde Nederlandse gedrukte media waren: NRC (dagblad, oplage 192.000, boekenkatern op vrijdag) – *Volkscrant* (dagblad, oplage 261.000, boekenkatern Cicero) – *Telegraaf* (dagblad, oplage 528.000, geen vaste boekenbijlage of boekenrubriek) – *Metro* (gratis dagblad, oplage 510.000, geen vaste

boekenrubriek) – *Vrij Nederland* (weekblad, oplage 39.100, uitgebreide rubriek Republiek der Letteren) – *De Groene Amsterdammer* (weekblad, oplage 20.500, ruime aandacht voor boekennieuws en recensies) (dagbladen verspreide oplage 2013, NDP Nieuws-media; tijdschriften verspreide oplage print kwartaal 1/2014, HOI).

Vermeldingen:

De Nederlandse auteurs werden 397 keer vermeld waarvan 61 recensies. De 40 fictietitels kregen gemiddeld 8 vermeldingen (83 % van het totaal), de 15 literaire non-fictietitels gemiddeld 3,7 (14 % van het totaal) en de 20 kinder- en jeugdboeken samen 12 vermeldingen of gemiddeld 0,6 (3 % van het totaal). Bijna 2 op de 3 of 48 van de 75 titels van Nederlandse auteurs kregen minimaal 1 vermelding (64 %); voor fictie was dit 25 %, voor literaire non-fictie 27 % en van de 20 kinder- en jeugdboeken kregen 13 geen enkele vermelding (= 65 %).

De Vlaamse auteurs kregen 198 vermeldingen waarvan 37 recensies. De 40 fictietitels kregen gemiddeld 3 vermeldingen (70 % van het totaal), net zoals de 15 non-fictietitels (26 % van het totaal). De 20 kinder- en jeugdboeken samen 8 of gemiddeld slechts 0,4 per titel (de resterende 4 %).

Van de 75 Vlaamse titels kregen 42 geen enkele vermelding in de Nederlandse media (= 56 %); voornamelijk kinder- en jeugdboeken (slechts 3 op de 20 ofwel 15 %) terwijl 60 % van de fictietitels en 40 % van de literaire non-fictietitels van Vlaamse auteurs wel aandacht kregen.

Recensies:

Van de Nederlandse titels werden 24 titels gerecenseerd met gemiddeld 2,5 recensies. De 18 fictietitels werden gemiddeld bijna driemaal besproken, de 8 literaire non-fictietitels gemiddeld 1,6 en het ene kinderboek driemaal. Bestsellers en

midsellers krijgen zo goed als alle aandacht, alleen 4 longtaifictietitels worden daarnaast nog gerecenseerd. Van de in 2012 verschenen titels is uiteindelijk 60 % besproken.

Een kwart van de Vlaamse titels wordt gerecenseerd, gemiddeld tweemaal. Voornamelijk fictietitels (15 van de 18 titels), slechts 1 kinderboek en 2 literaire non-fictietitels. De aandacht is verdeeld over de deelgroepen: bestsellertitels, midsellers en long tail komen in nagenoeg dezelfde mate aan bod. Van de 45 titels verschenen in 2012 is dit 38 %.

Vaststelling:

In totaal hebben Nederlandse auteurs dubbel zoveel vermeldingen gekregen in de Nederlandse gedrukte media. Ruim 1 op de 2 van de titels van Vlaamse auteurs kregen geen enkele vermelding in de selectie van Nederlandse gedrukte media, voor de Nederlandse titels was dit 36 %. De kinder- en jeugdboeken van zowel Vlaamse als Nederlandse auteurs kwamen zeer weinig aan bod, de meeste aandacht werd besteed aan fictietitels, voornamelijk bestsellers en midsellers.

Een Nederlandse titel die aan bod kwam werd gemiddeld bijna 4 keer vermeld. Voor een Vlaamse titel was dit gemiddeld 5,2. Er komen dus minder titels van Vlaamse auteurs aan bod, maar voor die titels die aandacht krijgen is dit met een hogere frequentie dan de Nederlandse.

Van de 45 Vlaamse titels verschenen in 2012 worden er 40 % gerecenseerd, van de 45 Nederlandse titels zijn er dat 53 %. Van een Nederlandse titel die besproken wordt, is dit gemiddeld 2,5 keer, van een gerecenseerde Vlaamse titel 2 keer. De meer recente Nederlandse titels worden er meer besproken en met een hoger frequentie.

Soorten artikelen:

	Aantal artikelen	Kritische artikelen	Overige berichtgeving	Vermeldingen
75 Nederlandse titels	397	107	89	262
		<i>waarvan 61 recensies</i>		
75 Vlaamse titels	198	54	68	76
		<i>waarvan 37 recensies</i>		
Totaal	595	161	157	338

Totaal aantal artikelen Nederlandse media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan recensies Nederlandse media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan kritische artikelen Nederlandse media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan overige berichtgeving Nederlandse media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

... waarvan vermeldingen Nederlandse media ...

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De integratie-index voor de Nederlandse gedrukte media zit globaal op 3, wat wijst op een redelijk evenwichtige verhouding tussen het aantal artikelen over de Vlaamse respectievelijk Nederlandse steekproeftitels. Toegespitst op recensies wordt de verhouding nog evenwichtiger (ii = 4). In het aantal vermeldingen (= signalementen, nieuwsberichten, columns e.d.) in de algemene berichtgeving gaat de aandacht meer naar de eigen auteurs (ii = 2).

4.1.3 Vlaanderen en Nederland

Zowel de Nederlandse als de Vlaamse gedrukte media zijn het meest gericht op de titelproductie van de eigen auteurs. In een vergelijking van de aandacht voor literaire titels uit het buurland over de grenzen heen, blijken de Nederlandse media in de berichtgeving verhoudingsgewijs meer Vlaamse auteurs aan bod te laten komen (32 % van de vermeldingen) dan de Vlaamse media voor Nederlandse auteurs (20 % van de vermeldingen). In Vlaanderen kwamen 66 % van de recente titels van Nederlandse auteurs niet aan bod, terwijl dit in de Nederlandse media gold voor 56 % van de Vlaamse auteurs.

In de Vlaamse media is qua type artikel veel meer ‘overige berichtgeving’ gepubliceerd dan kritische artikelen. Er verschijnen in de Vlaamse media meer berichten over literaire evenementen.

In de recensies gaat meer aandacht naar de eigen auteurs, maar opnieuw is het aandeel van recensies

van titels van Vlaamse auteurs in de Nederlandse media groter (= 38 %) dan het aandeel van recensies van titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen (= 26 %). Van de recente Vlaamse titels is 38 % besproken in Nederland, omgekeerd is maar 25 % van de recente Nederlandse titels besproken in Vlaanderen.

Auteurs die besproken worden, krijgen gemiddeld meer recensies in eigen land: in Vlaanderen 2,2 tegenover 1,6 voor een Nederlandse titel, in Nederland 2,5 voor de Nederlandse auteurs tegenover 2 voor een Vlaams auteur.

Het totaal aantal ‘vermeldingen’ is in de Nederlandse media ruim driemaal zo groot als in de Vlaamse media. Nederlandse titels worden in de eigen media veel vaker als referentiepunt vermeld dan Vlaamse titels (262 tegenover 76). Voor Vlaanderen is deze verhouding nog meer uitgesproken voor de eigen auteurs: 97 vermeldingen tegenover 18 voor Nederlandse auteurs. Voor beide geldt dat de titels van eigen auteurs in het referentieberek een belangrijkere rol spelen dan de auteurs van het buurland.

4.2 Informatieve context 2 Digitale media

Naast de klassieke gedrukte en audiovisuele media, gebruiken lezers steeds vaker digitale en sociale media om informatie over literatuur in te winnen. De open ruimte die het internet biedt – geen openingstijden, geen ruimtelijke of financiële beperkingen – heeft geleid tot een onoverzichtelijk aantal websites, blogs, berichten enz. In het kader van dit onderzoek is gekozen om voor een beperkt aantal digitale media na te gaan of de 2 x 75 auteurs uit de steekproef daarin aan bod kwamen. Die media hebben een duidelijk redactioneel beleid en streven een zo ruim mogelijke informatie na over in eerste instantie boeken, soms toegespitst op een niche als poëzie of kinder- en jeugdboeken. Hoewel internet geen grenzen kent qua bereik, zal de nationaliteit van de aanbieder in meer of mindere mate invloed hebben op zowel de inhoudelijke keuzes als op het bereikte publiek. Twitter en Facebook worden per definitie als een grensoverschrijdende digitale bron beschouwd.

Korte voorstelling van de geanalyseerde digitale media, gebaseerd op de informatie op de startpagina's van de websites van de betrokken digitale media:

Vlaamse oorsprong:

- Cutting Edge: wil, via recensies met een evenwichtige, onderbouwde mening en zonder vooroordelen, cultuur in de brede zin van het

woord verspreiden onder een zo breed mogelijk publiek – gestart in Vlaanderen in 2002, richt zich sinds 2010 ook op Nederland.

- Cobra.be: cultuurwebsite van de VRT, Vlaamse nationale omroep, met nieuws en recensies over boeken, muziek, podiumkunsten en beeldende kunst.
- Iedereen leest: duizenden leestips van en voor lezers – een project van Stichting Lezen Vlaanderen.
- Pluizuit: zes gepassioneerde enthousiastelingen recenseren vrijwillig en onafhankelijk een selectie van goede kinder- en jeugdboeken.

Nederlandse oorsprong:

- De Contrabas: weblog over literatuur met recensies, actualiteit, poëzieuws en verwijzingen naar andere digitale bronnen.
- Weekly: één van de grootste Nederlandstalige cultuurmagazines op internet. Biedt dagelijks een gevarieerde mix van artikelen, reportages en recensies over film, muziek, literatuur, theater en beeldende kunst.
- Recensieweb: een initiatief van de letterenstudenten van de masteropleiding redacteur/ editor aan UvA – bespreekt zo veel mogelijk nieuwe, oorspronkelijk Nederlandstalige literaire romans, verhalenbundels en novellen.
- Literair Nederland: een website voor lezers en leesclubs van alle leeftijden, met één overeenkomst: plezier in lezen – de website wordt beheerd door een redactie met kennis van zaken en een grote leeshonger.
- Watleesjij.nu: een community voor boekenliefhebbers. Hier vinden lezers hun favoriete boeken en laten ze weten wat ze ervan vinden. Een initiatief van VBK-uitgevers.

Vlaams-Nederlandse oorsprong:

- Library Thing: brengt lezers in verbinding met 1,8 miljoen gelijkgestemden – een online catalogus van hun eigen leescollectie.
- Boekenplank: opgezet door Boek.be; bevat de favoriete boeken van bekende Vlamingen en

onbekende lezers, gekoppeld aan het volledige boekenbestand van Boekenbank (alle in Vlaanderen leverbare boektitels van Vlaamse uitgeverijen en door Vlaamse importbedrijven geïmporteerde titels van Nederlandse uitgeverijen); via Facebook kunnen recensies toegevoegd worden.

- De Reactor: een platform voor kwaliteitsvolle literaire kritiek door Vlaamse en Nederlandse critici van verschillende generaties, met verschillende expertises en met verschillende opvattingen over literatuur en kritiek – een initiatief van de Vlaamse literaire tijdschriften *nY* en *DWB* en de redacties van de ter ziele gegane Nederlandse literaire tijdschriften *Raster* en *Parmentier*.
- Twitter: een gratis internetdienst waarmee gebruikers korte berichtjes van maximaal 140 tekens publiceren. Het is een sociaalnetwerksite waarbij mensen op elkaar kunnen reageren en elkaar kunnen volgen. Twitter heeft 5 miljoen accounts in Nederland en 1 miljoen in België.
- Facebook: een gratis sociaalnetwerksite om online contact te maken of houden. Gebruikers kunnen er een persoonlijk profiel samenstellen en informatie en interesses delen. Actief in Nederland en Vlaanderen sinds 2008. Facebook heeft 9 miljoen accounts in Nederland en 5,6 miljoen in Vlaanderen.

De **Vlaamse titels** in de steekproef hebben in totaal 354 vermeldingen in de selectie van digitale media; 3 titels hebben geen enkele vermelding. Naar genre scoren de 40 titels van fictie-auteurs het hoogst met 227 vermeldingen (= 64 %), de 20 titels van kinder- en jeugdboekenauteurs worden 65 keer aangehaald in de media (= 18 %) en de 15 titels van non-fictie auteurs hebben 62 vermeldingen (= 18 %). Inhoudelijk gaat het om 48 recensies: 39 voor fictietitels, 7 voor kinder- en jeugdboeken en 2 voor non-fictietitels. Als een nationaliteit wordt toegekend naar de oorsprong van de digitale media volgens bovenstaande typologie, dan hebben de Vlaamse auteurs in de Vlaamse media 55 vermeldingen

Vermeldingen van de 2 x75 steekproeftitels in de onderzochte digitale media naar oorsprong

	Sociale media grensoverschrijdend	Vlaamse media	Nederlandse media	Totaal
75 Nederlandse titels	277	9	45	331
75 Vlaamse titels	252	55	47	354
Totaal	529	64	92	685

waarvan 27 recensies. De Nederlandse sites zetten 47 berichten over Vlaamse auteurs online, waarvan 16 recensies. De sociale media en grensoverschrijdende websites nemen 71 % van de berichten voor hun rekening, waarvan 5 recensies. Slechts 3 Vlaamse titels hebben geen enkele vermelding in de digitale media, alle out-of-printtitels.

De **Nederlandse titels** in de steekproef worden 331 keer vermeld, alle titels hebben minimaal één vermelding. Naar genre heeft het grootste deel betrekking op fictietitels (203 of 61 %), non-fictie neemt een iets groter aandeel dan kinder- en jeugdboeken, namelijk 67 vermeldingen (= 20 %) tegenover 61 (= 18 %) voor kinder- en jeugdboeken. In totaal werden 44 recensies geplaatst waarvan het grootste deel voor fictie (86 %). Besprekingen van kinder- en jeugdboeken (5 %) en non-fictietitels (9 %) ontbreken bijna volledig.

Naar nationaliteit van de oorsprong van de digitale media zijn het hoofdzakelijk de sociale media en grensoverschrijdende sites die Nederlandse auteurs onder de aandacht brengen (= 84 % van alle digitale vermeldingen). De Nederlandse websites nemen 14 % van de vermeldingen van Nederlandse auteurs voor zich; slechts 2 % van de vermeldingen van Nederlandse auteurs komen van Vlaamse sites.

Totaal aantal vermeldingen digitale media: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Vlaamse digitale media: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Nederlandse digitale media: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Vlaams-Nederlandse media: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Recensies: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Het totaal aantal vermeldingen in de onderzochte digitale media vertoont een volledig evenwichtig beeld: de titels van Vlaamse en Nederlandse auteurs komen globaal evenwichtig aan bod (ii = 5). Verdere analyse naar oorsprong geeft een meer genuanceerd beeld: de Vlaamse digitale media spitsen zich meer toe op de Vlaamse auteurs (ii = 1 = nagenoeg onevenwichtig), terwijl de naar oorsprong Nederlandse digitale media en de Vlaams-Nederlandse digitale media de Vlaamse en Nederlandse auteurs evenwichtig aan bod laten komen (ii = 5).

Vlaanderen - Nederland

Vlaamse titels hebben 55 vermeldingen op 4 'Vlaamse' websites (gemiddeld 14) en 47 vermeldingen op 5 'Nederlandse' websites (gemiddeld 9); 54 % op Vlaamse websites en 46 % op Nederlandse websites. Nederlandse titels worden op 5 Nederlandse websites 45 keer vermeld (gemiddeld 9) en 9 keer op 4 Vlaamse websites (gemiddeld 2); 83 % op Nederlandse websites en 17 % op Vlaamse websites. Vlaamse titels worden dus globaal meer vermeld in de onderzochte digitale media en elke vermelde Vlaamse titel krijgt ook meer aandacht zowel in de Nederlandse (9) als in de Vlaamse (14) media. Nederlandse titels komen globaal minder aan bod in de digitale media en dit zowel in de Nederlandse media (gemiddeld 9 x per titel) als in Vlaamse media (slechts gemiddeld 2 x per titel).

Vlaamse titels komen dus evenwichtiger aan bod op digitale websites, vooral omdat Nederlandse websites meer aandacht besteden aan titels van Vlaamse auteurs, zelfs meer dan aan die van de eigen auteurs. In de sociale media en grensoverschrijdende websites komen de Nederlandse titels meer aan bod dan de titels van Vlaamse auteurs. Kanttekening hierbij is dat de Boekenplank-site een weergave is van de marktverhoudingen in de titelproductie omdat het Boekenbank-bestand alle in Vlaanderen leverbare titels bevat, waardoor de kans op aanwezigheid van titels van Nederlandse auteurs groter is.

Inhoudelijk komen recensies veel minder aan bod, slechts 13,4 %. Fictie verzamelt met 55 % van het aantal titels in de steekproef 70 % van de vermeldingen (gemiddeld 12 per titel). De auteurs van Vlaamse fictie krijgen in de digitale media verhoudingsgewijs meer aandacht (58 % van de fictievermeldingen). Literaire non-fictie komt in 19 % van de vermeldingen aan bod met 17 % van de opgenomen titels. Per titel zijn er 11 vermeldingen. Nederlandse non-fictietitels scoren iets hoger. Kinder- en jeugdboeken komen het minst aan bod, met 20 % van de titels met minimaal één vermelding

wordt slechts 11 % van de vermeldingen aan dit genre besteed. Dat betekent per titel gemiddeld slechts 4 vermeldingen. De Nederlandse auteurs scoren hier ruim driemaal zo veel als de Vlaamse auteurs.

In de digitale media is er opvallend vaker een evenwichtig grensverkeer: de aandacht is gelijkmatiger verspreid over de titelproductie in beide landen. Is dit een aanwijzing dat internet als publieksmedium meer open en internationaal gericht is?

4.3 Informatieve context 3 Leermethodes literatuur

De registratie is uitgevoerd op zes leermethodes voor de hoogste klassen van het secundair onderwijs in Vlaanderen en Nederland, met een accent op de onderdelen literatuurstudie en literatuurgeschiedenis. Aanvullend op de 2 x 75 titels die onvoldoende aansluiten bij de schoolpraktijk – literaire non-fictie komt niet aan bod, beperkte aandacht voor kinder- en jeugdliteratuur, het dwingende aspect van eindtermen en leerplannen, recent aanbod nog niet opgenomen in de leermiddelen – is bij de analyse van de handboeken literatuurgeschiedenis ook gekeken naar de globale aandacht voor Vlaamse respectievelijk Nederlandse auteurs en titels. Leerhandboeken worden niet jaarlijks vernieuwd waardoor de meest recente titels zelden in de handboeken voorkomen. Daarom is extra nagegaan in welke mate de leermethodes Vlaamse respectievelijk Nederlandse literaire auteurs aan bod laten komen in het onderdeel literatuurgeschiedenis en in de aanvullende bronnen van de leermethodes zoals leessuggestielijsten en digitale compendia.

4.3.1 Vlaanderen

4.3.1.1 Uitgeverij Van In:

Nieuw Netwerk Nederlands 5A en 6A

Vandekerckhove, José en anderen: *Nieuw Netwerk Nederlands 5A*, Uitgeverij Van In, Wommelgem, eerste druk, vierde bijdruk 2009.

Bavel, Mark Van en anderen: *Nieuw Netwerk Nederlands 6A*, Uitgeverij Van In, Wommelgem, eerste druk, derde bijdruk 2009.

Deze methode Nederlands bestaat uit een leerboek, een werkboek en een methodesite, voor elk van de zes leerjaren van het secundair onderwijs. Voor deze analyse zijn de leerboeken voor het vijfde en zesde leerjaar secundair (derde graad) doorgenomen. Het leerboek bestaat uit thema's, taalhandelingen en micromodules. De thema's leggen het accent op literaire en zakelijke teksten. De thema's bestaan uit paragrafen die alle onderdelen van het vak Nederlands behandelen (zoals schrijven, luisteren, taal-

beschouwing). Hierbij komen ook telkens lyriek en epiek aan bod. De micromodules hebben af en toe ook een literair thema. Aan het eind van het leerboek bevindt zich een 'compendium' waarin ook hoofdstukken staan over literaire stromingen en literaire begrippen.

De titels van de steekproef:

De bijdrukken van de geanalyseerde eerste druk van *Nieuw Netwerk Nederlands 5A* en *6A* verschenen in 2009. De nieuwste titels die erin genoemd worden, stammen respectievelijk uit 2001 en 2004. De titels die verschenen in 2012 komen dus niet in het boek voor. De titels uit de deelgroepen 'nog in print' en 'out of print' zouden wel in de handboeken kunnen voorkomen.

Uit de lijst van Nederlandse titels komen drie titels uit de steekproef voor in *Nieuw Netwerk Nederlands 5A* en *6A*:

- Harry Mulisch: *Archibald Strohalm*
- F. Bordewijk: *Bint*
- W.F. Hermans: *Onder professoren*

Uit de lijst van Vlaamse titels komen vier titels voor in *Nieuw Netwerk Nederlands 5A* en *6A*:

- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*
- Hendrik Conscience: *De leeuw van Vlaanderen*
- Guido Gezelle: *Gedichten*
- Ivo Michiels: *De alfa-cyclus*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de steekproeflijst is gekeken naar het aandeel Nederlandse literatuur in deze Vlaamse methode. Dat is op twee manieren gebeurd: 1) door de Nederlandse auteurs in de auteursindex te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit Vlaanderen afkomstige auteurs in de methode, 2) door te beoordelen hoe de Nederlandse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

1. In het personenregister van *Nieuw Netwerk Nederlands 5A* en *6A* staan 21 Nederlandse auteurs (43 %) en 28 Vlaamse (57 %). Dit verwijst naar de auteurs van wie teksten zijn opgenomen in de methode.

In het compendium komen veel meer schrijvers aan de orde. Daar is de verdeling 46 Nederlandse en 32 Vlaamse auteurs in deel 5A en 27 Nederlandse en 17 Vlaamse in deel 6A. Totaal aandeel Vlaamse auteurs in het compendium is 40 %, Nederlandse auteurs 60 %.

Personenregister: auteurs van wie teksten zijn opgenomen: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Compendium: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Omdat zowel in het compendium als het personenregister de auteurspopulatie van het volledige Nederlandstalige gebied het universum vormt en de kans op aanwezigheid van een auteur mee bepaald wordt door de boekenmarkt in het betrokken land, wordt hier de marktnorm als index gebruikt. Omdat er meer Nederlandse auteurs zijn dan Vlaamse auteurs (rekening houdend met bevolking, marktomvang, titelproductie ...) hebben ze theoretisch meer kans om in het compendium en het personenregister voor te komen. De normverhouding Vlaanderen/Nederland is hier 21,6 %/78,4 % (zie ook 2.2).

- In *Nieuw Netwerk Nederlands 5A* wordt de Nederlandse literatuur op twee manieren behandeld: in de verschillende thema's is aandacht voor schrijvers, verhalen en gedichten en daarnaast wordt een beknopte literatuurgeschiedenis aan de hand van stromingen aangeboden in het 'Compendium'. In *Nieuw Netwerk Nederlands 6A* gebeurt dit op dezelfde manier, alleen gaat het in het compendium over verschillende vormen van de roman (historische, psychologische, naturalistische, postmoderne roman enz.). In vier van de vijf thema's van deel 5A komen Nederlandse auteurs voor: Mirjam Boelsums en Midas Dekkers in 'Grenzen verleggen', Paul Biegel in 'Dwarsliggers', Joost van den Vondel, Rutger Kopland en Ilja Leonard Pfeiffer in 'Onvoltooid verleden tijd' en Jan Hanlo en Paul Rodenko in 'Gedreven en bezeten'. Het tamelijk beknopte overzicht van de literatuurgeschiedenis in het compendium verloopt aan de hand van periodes en stromingen. Vanaf de renaissance worden telkens aan het slot van elke paragraaf enkele voorbeelden van literaire auteurs genoemd. Opvallend hierbij is dat in de meeste gevallen een aantal voorbeelden uit Nederland en een aantal voorbeelden uit Vlaanderen worden genoemd, bijvoorbeeld bij het realisme: Nicolaas Beets en Multatuli (Nederland), Anton Bergmann en Virginie

Loveling (Vlaanderen). De aandacht voor Nederlandse en Vlaamse auteurs is in deze literatuurgeschiedenis redelijk gelijkmatig verdeeld.

- In deel 6A komen in alle thema's Nederlandse auteurs voor: Renate Dorrestein, Rutger Kopland en Ferdinand Bordewijk in 'Adolescenten', Multatuli in 'Media', Arnon Grunberg in 'Recht en onrecht', Ronald Giphart en Jessica Durlacher in 'Mannen en vrouwen' en Harry Mulisch in 'Tussen je oren'. Daarnaast is er aandacht voor *De avonden* van Gerard Reve in een van de micromodules. Het overzicht van de literatuurgeschiedenis in het compendium is eerder beknopt en gebeurt aan de hand van romanvormen. Er worden verschillende romanvormen besproken en bij elke vorm staan een aantal voorbeelden uit de wereldliteratuur en uit zowel Nederland als Vlaanderen (bijvoorbeeld bij de naturalistische roman: Emile Zola, Victor Hugo, Frederik van Eeden, Louis Couperus, Cyriel Buysse).

4.3.1.2 **Uitgeverij Pelckmans: *Frappant Nederlands 5 en 6***
Vandekerckhove, José en anderen: *Frappant Nederlands 5*, Uitgeverij Pelckmans, Kalmthout, eerste druk, 2013.
Vandekerckhove, José en anderen: *Frappant Nederlands 6*, Uitgeverij Pelckmans, Kalmthout, eerste druk, 2014.

Frappant Nederlands bestaat uit een studieboek, een basisboek, een audio-cd, een dvd en een methodesite, voor elk van de zes leerjaren. Voor deze analyse is gekeken naar de studieboeken voor het vijfde en zesde leerjaar. Het studieboek bestaat uit zeven delen die elk uit zeven hoofdstukken bestaan die handelen over verschillende onderdelen van het vak Nederlands (tekstbegrip, spelling, taalkunde, schrijfvaardigheid, literatuur enz.), vaak thematisch ingezet. Elk deel eindigt met drie aparte onderdelen: 'literair vaardig', 'tekstvaardig' en 'studievaardig', waarin leerlingen hun vaardigheden kunnen testen.

De titels van de steekproef:

De geanalyseerde eerste drukken van *Frappant Nederlands 5 en 6* verschenen in 2013 en 2014. Alle titels van de steekproeflijst kunnen in principe in het boek genoemd worden.

Uit de lijst van Nederlandse titels komt één titel voor in *Frappant Nederlands 5 en 6*: F. Bordewijk: *Bint*
Uit de lijst van Vlaamse titels komen zes titels voor in *Frappant Nederlands 5 en 6*:

- Herman Brusselmans: *Watervrees tijdens een verdrinking*
- Peter Terrin: *Post Mortem*
- David Van Reybrouck: *Congo, een geschiedenis*
- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*

- Hendrik Conscience: *De leeuw van Vlaanderen*
- Guido Gezelle: *Gedichten*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de steekproeflijst, kan gekeken worden naar het aandeel Nederlandse literatuur in deze Vlaamse methode. Dat kan op twee manieren: 1) door de Nederlandse auteurs in de auteursindex (of door de methode heen) te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit België afkomstige auteurs in de methode, 2) door te beoordelen hoe de Nederlandse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

Een auteursindex of personenregister ontbreekt in *Frappant Nederlands*. Een chronologische behandeling van de literatuurgeschiedenis bevat de methode ook niet. Wel komen historische en moderne literatuur door de methode heen ruimschoots aan bod. Zo komt bijvoorbeeld in de delen 2, 3 en 4 van *Frappant Nederlands 5* de belangrijkste Middeleeuwse literatuur aan bod (*Karel ende Elegast*, *Beatris*, *Van den vos Reynaerde*), in deel 6 staat een hoofdstuk over poëzie na 1960 (met gedichten van Schippers, Stitou, Pfeiffer, Buddingh, De Coninck, Kopland, t'Hooft, Gruwez, Rawie en Van Vliet). In *Frappant 6* staat in deel 3 een hoofdstuk over realisme en naturalisme in de literatuur, waarin alleen Vlaamse auteurs worden behandeld (Walter van den Broeck, Cyriel Buysse en Hugo Claus) en in deel 6 een hoofdstuk dat geheel gewijd is aan de romanwereld van Arnon Grunberg. Als we de auteurs tellen die in de methode worden genoemd, komen we voor *Frappant Nederlands 5* op 25 Nederlandse en 26 Vlaamse schrijvers. In *Frappant Nederlands 6* komen 30 Nederlandse en 28 Vlaamse schrijvers aan bod. Het totale aantal genoemde Vlaamse auteurs in de methode bedraagt 54 (50 %) en dat van de Nederlandse auteurs 55 (50 %).

Op basis van het aantal genoemde auteurs in *Frappant Nederlands 5* en *6*: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.3.1.3 Uitgeverij Plantyn: *Vitaal Nederlands 5 en 6*

Sleeuwaert, Tom en anderen: *Vitaal Nederlands 5 en 6*, Uitgeverij Plantyn, Mechelen, eerste druk 2006.
Sleeuwaert, Tom en anderen: *Compendium derde graad. Vitaal Nederlands*, Uitgeverij Plantyn, Mechelen, eerste druk 2006.

Deze methode *Nederlands* van uitgeverij Plantyn bestaat uit een tekstboek, een naslagwerk

(*Compendium*), cd's en dvd's en een methodesite, voor elk van de zes leerjaren. Voor deze analyse is gekeken naar de tekstboeken voor het vijfde en zesde leerjaar en het compendium voor de derde graad.

De tekstboeken bestaan uit vijf blokken met elk vijf 'lesgeheelen', waarbij leerlingen afwisselend rond taal en literatuur werken. De blokken hebben telkens een lesgeheel dat een thema behandelt, een lesgeheel over de West-Europese literatuurgeschiedenis, één met een grote 'taalkunde' (leren noteren, een onderzoek uitwerken), één over poëzie en liedteksten en een laatste lesgeheel over een bepaald aspect van taalwetenschap (taalkunde, communicatie). Elk blok eindigt met een hoofdstuk 'Lekker weggelezen' waarin telkens drie literaire teksten worden aangeboden. Het *Compendium* heeft drie grote delen: taalvaardigheid, taalbeschouwing en literatuur. In dit laatste deel wordt naast literatuurtheorie ook de literatuurgeschiedenis van West-Europa beknopt behandeld.

De titels van de steekproef:

De geanalyseerde eerste druk van *Vitaal Nederlands 5 en 6* verscheen in 2006. De titels die verschenen in 2012 komen niet in het boek voor. De titels uit de secties 'verschenen voor 2003, nog in print' en 'verschenen voor 2003, out of print' zouden wel in het boek kunnen voorkomen.

Uit de lijst van Nederlandse titels komen drie titels voor in *Vitaal Nederlands 5 en 6*:

- Louis Couperus: *De stille kracht*
- F. Bordewijk: *Bint*
- W.F. Hermans: *Onder professoren*

Uit de lijst van Vlaamse titels komen zes titels voor in *Vitaal Nederlands 5 en 6*:

Hendrik Conscience: *De leeuw van Vlaanderen*

- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*
- Guido Gezelle: *Gedichten*
- Willem Elsschot: *Het been*
- Johan Daisne: *De trein der traagheid*
- Ivo Michiels: *De alfa-cyclus*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de lijst is gekeken naar het aandeel Nederlandse literatuur in deze Vlaamse methode. Dat is gebeurd op twee manieren: 1) door de Nederlandse auteurs in de auteursindex te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit België afkomstige auteurs in de methode, 2) door te beoordelen hoe de Nederlandse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

In het personenregister van *Vitaal Nederlands 5* staan 33 Nederlandse auteurs en 34 Vlaamse (49 % - 51 %). In *Vitaal Nederlands 6* staan 23 Nederlandse en 30 Vlaamse auteurs (43 % - 57 %). Dit verwijst naar de

auteurs van wie teksten zijn opgenomen in de tekstboeken.

In het Compendium komen veel meer schrijvers aan bod. Daar is de verdeling 100 Nederlandse en 65 Vlaamse auteurs (60% - 40%).

Vermeldingen in personenregister *Vitaal Nederlands 5 en 6: marktnorm 3*

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Compendium Vitaal Nederlands: marktnorm 4

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

In *Vitaal Nederlands* wordt de Nederlandse literatuur op twee manieren behandeld: in de verschillende blokken en lesgehelen is er aandacht voor schrijvers, verhalen en gedichten en daarnaast wordt de literatuurgeschiedenis beschreven in het Compendium.

In elk blok van deel 5 komen Nederlandse auteurs voor. In alle lesgehelen over poëzie staan gedichten van Nederlandse schrijvers (o.a. Lucebert, Gerrit Komrij, Vondel, Hanlo, Ter Balkt), in het lesgeheel van deel 5 zelfs een paar bladzijden over Lucebert en de Nederlandse vijftigers. In blok 4 staat een lesgeheel met aandacht voor Erasmus. In 'Lekker weggelezen' 2 t.e.m. 5 staan fragmenten uit romans van respectievelijk Boudewijn Büch, Jeroen Brouwers, Arnon Grunberg, Karel Glastra van Loon en Hella Haasse.

Ook in elk blok van deel 6 komen Nederlandse auteurs voor. In blok 1 staat een fragment uit *Max Havelaar* van Multatuli, in blok 2 komen Adriaan van Dis en Ferdinand Bordewijk aan bod, blok 3 bevat een fragment uit een roman van Marion Bloem en aandacht voor *Op hoop van zegen* van Herman Heijermans, in blok 4 staan Reve, Mulisch en Hermans en het laatste blok ten slotte bevat teksten van Belcampo, Robert Anker en A.F.Th. van der Heijden. In 'Lekker weggelezen' 3 t.e.m. 5 staan fragmenten uit romans van respectievelijk Cyrille Offermans, Maarten 't Hart en Wessel te Gussinklo.

Het overzicht van de West-Europese literatuurgeschiedenis in het Compendium is chronologisch opgebouwd en wordt beschreven in tijdvakken en daarbinnen in stromingen en genres. Er worden naast Nederlandse en Vlaamse ook Engelse, Franse, Duitse en Russische schrijvers en werken genoemd.

Opvallend is wel dat, naarmate we dichterbij de huidige tijd komen, er meer Vlaamse auteurs worden genoemd en minder Nederlandse. Toch is de aandacht

voor Nederlandse en Vlaamse auteurs in deze literatuurgeschiedenis redelijk gelijkmatig verdeeld. Bij de uitleg van de literaire theorie worden telkens voorbeelden gebruikt van zowel Vlaamse als Nederlandse schrijvers en dichters.

4.3.2 Nederland

4.3.2.1 Uitgeverij ThiemeMeulenhoff:

Laagland, literatuur & lezer

Van der Meulen, Gerrit en Willem van der Pol: *Laagland, literatuur & lezer*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, derde druk, zevende oplage 2013.

Laagland, literatuur & lezer is de literatuurmethode van ThiemeMeulenhoff voor de bovenbouw (de laatste drie jaar) havo/vwo, ook wel de tweede fase genoemd. Voor havo en vwo zijn er aparte boeken.

Onderstaande analyse behandelt het theorieboek vwo. Dit theorieboek bestaat uit twee grote delen: 'Literaire theorie' en 'Literatuurgeschiedenis'. In het eerste deel behandelen de auteurs het specifieke van literair taalgebruik, genres, versvormen, metrum, beeldspraak en stijl, en begrippen als perspectief, motieven, tijd en ruimte. Daarnaast komen ook toneel, boekverfilmingen en de relatie tussen literatuur en maatschappij aan bod. Het deel over de literatuurgeschiedenis vertelt het chronologische verhaal van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis in acht 'cursussen' en biedt daarbij per cursus niet alleen de literaire ontwikkelingen maar ook een historische en culturele context. De methode heeft een website voor leerlingen met onder andere leestips, een begrippenlijst met uitleg en een mobiele app.

De titels van de steekproef:

De geanalyseerde zevende oplage van de vierde druk van *Laagland, literatuur & lezer* verscheen in 2013, de vierde druk zelf is uit 2011. De nieuwste boeken die erin genoemd worden, stammen uit 2010. De titels die verschenen in 2012 komen niet in het boek voor. De titels uit de secties 'nog in print' en 'out of print' zouden wel in het boek kunnen voorkomen.

Uit de lijst van Nederlandse titels komen zes titels voor in *Laagland, literatuur & lezer*:

- Louis Couperus: *De stille kracht*
- Lodewijk van Deyssel: *Een liefde*
- Carry van Bruggen: *Eva*
- F. Bordewijk: *Bint*
- Gerard Reve: *Nader tot U*
- Multatuli: *Ideeën*

Uit de lijst van Vlaamse titels komen vier titels voor in *Laagland, literatuur & lezer*:

- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*
- Hendrik Conscience: *De leeuw van Vlaanderen*
- Willem Elsschot: *Het been*
- Ivo Michiels: *De alfa-cyclus*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de lijst, kan gekeken worden naar het aandeel Vlaamse literatuur in deze Nederlandse methode. Dat gebeurt op twee manieren: 1) door de Vlaamse auteurs in de auteursindex te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit Nederland afkomstige auteurs in de methode, 2) door de beoordelen hoe de Vlaamse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

In de auteursindex van *Laagland, literatuur & lezer* komen 17 Vlaamse auteurs voor tegenover 102 Nederlandse auteurs, dat is een aandeel van 14,3 % - 85,7 %.

Auteursindex: marktnorm 3

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

In het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis van deze methode wordt per tijdvak in zes tot tien paragrafen een aantal stromingen en genres en een enkele keer een aparte auteur behandeld. Binnen de stromingen en genres vermelden de auteurs telkens een aantal titels en schrijvers die er kenmerkend voor zijn. Daarnaast eindigt elke 'cursus' met een pagina 'Lezen voor de lijst' waarop een aantal leestips staan. In de periode dat Nederland en België nog geen gescheiden staten zijn, worden de Nederlandse en Vlaamse schrijvers en werken in samenhang behandeld. In het hoofdstuk over de zestiende en zeventiende eeuw vermelden de auteurs de val van Antwerpen maar komen er verder geen typische Zuid-Nederlandse schrijvers voor. Dit geldt ook voor de achttiende eeuw. In het hoofdstuk over de negentiende eeuw krijgt de Belgische opstand en afscheiding aandacht en behandelen de auteurs bij het genre 'Historische roman' *De leeuw van Vlaanderen* van Hendrik Conscience en de Vlaamse beweging. *De leeuw van Vlaanderen* staat ook bij de tips voor de leeslijst. Paul van Ostaijen en Willem Elsschot komen ruimschoots aan bod in het hoofdstuk dat handelt over de periode 1900-1940. *Kaas en Lijmen/Het been* van Elsschot staan op de pagina 'Lezen voor de lijst' van dit hoofdstuk. Het hoofdstuk 'Twintigste eeuw: de jaren vijftig en zestig' besteedt aandacht aan Louis Paul Boon en Hugo Claus; zij worden in de context van tegendraadse en non-conformistische naoorlogse auteurs geplaatst en in één adem genoemd met auteurs als Reve, Hermans, Mulisch en Wolkers. *Menuet* (Boon) en *De Metsiers* (Claus) staan in het rijtje leestips. In het hoofdstuk over de jaren zestig en zeventig worden geen Vlaamse schrijvers genoemd.

Stefan Brijs, Tom Lanoye en Dimitri Verhulst staan in het hoofdstuk over de jaren '90 tot heden. Ook hier worden zij niet onder een apart kopje 'Vlaanderen' behandeld maar komen zij voor in paragrafen over 'Literatuur, filosofie en religie' (Brijs), 'Poging tot engagement' (Lanoye) en 'Verbeelding tegenover realisme' (Verhulst). *De engelenmaker* van Brijs staat bij de tips voor de leeslijst.

Op de website van de methode staan 320 boekentips voor leerlingen. Op deze lijst staan 262 (90 %) werken van Nederlandse auteurs en 28 (10 %) van Vlaamse auteurs. Er staan daarnaast 30 teksten van voor de 18^e eeuw op.

Op de website staat een 'Tekstenbank' met werkfiches (teksten met vragen en opdrachten) voor leraren. Voor de havo zijn 48 werkfiches en voor het vwo zijn 51 werkfiches opgenomen. De werkfiches gaan in 41 gevallen over Nederlandse (= 89 %) en in 5 gevallen over Vlaamse auteurs (= 11 %), de overige zijn werken uit de Middeleeuwen (havo).

Bij de vwo-opdrachten gaat het in 42 gevallen over Nederlandse werken (= 86 %) en in 7 gevallen over Vlaamse titels (= 14 %), de overige zijn werken uit de Middeleeuwen.

Op basis van de boekentips voor leerlingen (website): marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Op basis van de werkfiches voor leraren (website): marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Op basis van de vwo-opdrachten: marktnorm 3

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.3.2.2 Uitgeverij Malmberg: Literatuur: geschiedenis en theorie

J.A. Dautzenberg: *Literatuur: geschiedenis en theorie*, uitgeverij Malmberg Den Bosch, vierde druk, derde oplage, 2010

Deze literatuurmethode is ontwikkeld voor de bovenbouw (de laatste drie jaar) vwo, ook wel de tweede fase genoemd. De methode bestaat uit twee grote delen: 'Literatuurgeschiedenis' en 'Literaire theorie'. In dit tweede deel behandelt de auteur genres, versvormen, metrum, en begrippen als

perspectief, motieven, tijd en ruimte. Het deel over de literatuurgeschiedenis vertelt het chronologische verhaal van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis en biedt ook informatie over de algemene geschiedenis, andere kunsten en buitenlandse literatuur. De methode biedt ook een website voor leerlingen met onder andere een auteurslexicon, gedichten en verhalen met vragen en extra teksten.

De titels van de steekproef:

Aangezien *Literatuur: geschiedenis en theorie* uit 2009 stamt, is het logisch dat de titels die verschenen in 2012 niet in het boek voorkomen. De titels uit de secties ‘nog in print’ en ‘out of print’ zouden wel in het boek kunnen voorkomen.

Uit de lijst van Nederlandse titels komen zeven titels voor in *Literatuur: geschiedenis en theorie*:

- Mensje van Keulen: *Overspel*
- Louis Couperus: *De stille kracht*
- Jeroen Brouwers: *Winterlicht*
- F. Bordewijk: *Bint*
- Gerard Reve: *Nader tot U*
- W.F. Hermans: *Onder professoren*
- Multatuli: *Ideeën*

Uit de lijst van Vlaamse titels komen vier titels voor in *Literatuur: geschiedenis en theorie*:

- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*
- Hugo Claus: *Het jaar van de kreeft*
- Guido Gezelle: *Gedichten*
- Willem Elsschot: *Het been*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de lijst, kan gekeken worden naar het aandeel Vlaamse literatuur in de methode. Dat kan op twee manieren gebeuren: 1) door de Vlaamse auteurs in de auteursindex te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit Nederland afkomstige auteurs in de methode, 2) door de beoordelen hoe de Vlaamse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

1. In de auteursindex van *Literatuur: geschiedenis en theorie* komen 14 Vlaamse auteurs voor tegenover 140 Nederlandse auteurs, dat is een aandeel van 9 % van het totaal aantal Nederlandstalige auteurs in de methode.

op basis van de auteursindex: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

2. In het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis van deze methode wordt per tijdvak een schets gegeven van de literatuur en worden vervolgens in paragrafen stromingen en

auteurs behandeld. In de periode dat Nederland en België nog geen aparte staten zijn, valt geen duidelijk onderscheid te maken. Er is in de methode veel aandacht voor *Van den Vos Reynaerde* en zijn (Vlaamse) auteur Willem en ook Jacob van Maerlant en Pieter Vostaert worden vermeld. Verderop valt op dat de auteur niet schrijft over de val van Antwerpen. In het hoofdstuk ‘De 19^e eeuw’ krijgt Guido Gezelle een aparte paragraaf. In deze paragraaf wordt ook de Vlaamse beweging vermeld. Twee gedichten van Gezelle zijn volledig afgedrukt. In het hoofdstuk ‘Rond 1900’ komen geen Vlaamse auteurs aan bod. Het daaropvolgende hoofdstuk handelt over het interbellum. Hierin krijgen Paul van Ostaijen en Willem Elsschot elk een eigen paragraaf. Zes gedichten van Van Ostaijen zijn opgenomen, een gedicht van Elsschot en een fragment uit *Een ontgoocheling* van Elsschot. Het hoofdstuk ‘Na de Tweede Wereldoorlog’ biedt een aparte paragraaf over Louis Paul Boon en Hugo Claus met een gedicht van Claus en samenvattingen van enkele werken van Boon en Claus. Zij worden in deze paragraaf de ‘grote twee van de naoorlogse Vlaamse roman’ genoemd. In het laatste hoofdstuk (‘De moderne tijd’) krijgt geen enkele auteur (ook geen Nederlandse) een aparte paragraaf. In de paragraaf ‘De vrouwelijke romanciers’ staat een apart stukje over ‘Vlaanderen’ waarin het werk van Kristien Hemmerechts en Patricia De Martelaere wordt besproken. Herman Brusselmans krijgt aandacht in de paragraaf over de ‘Generatie Nix’, waarbij hij een ‘verwante figuur’ wordt genoemd. Tot slot noemt de auteur in ‘Schrijvers van de jaren ‘90’ Erwin Mortier als belangrijkste jonge Vlaamse auteur.

3. In het auteurslexicon op de website van de methode staan schrijvers die voorkomen in het boek maar ook enkele andere schrijvers die niet in het boek voorkomen. De namen linken naar een korte tekst over leven en werk van de desbetreffende auteurs. Hier lijkt de uitgeverij de relatieve afwezigheid van Vlaamse auteurs in het boek te compenseren. De (extra) Vlaamse auteurs zijn: Anna Bijns, Stefan Brijs, Walter Vanden Broeck, Cyriel Buysse, Herman De Coninck, Hendrik Conscience, Johan Daisne, Jef Geeraerts, Maurice Gilliams, Gust Gils, Stefan Hertmans, Hubert Lampo, Tom Lanoye, Ivo Michiels, Leonard Nolens, Monika van Paemel, Yves Petry, Hugo Raes, Anthonis De Roovere, Ward Ruyslinck, Stijn Streuvels, Herman Teirlinck, Peter Terrin, Jos Vandelloo, Hendric van Veldeke. In het totaal worden in het auteurslexicon 317 auteurs genoemd van wie 40 Vlaamse (13 %).

Op basis van het auteurslexicon (website):
marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.3.2.3 Uitgeverij Noordhoff: *Literatuur [NU] editie vwo*

Joukje Akveld, René Appel en vele anderen: *Literatuur [NU] 2012-2013*, Noordhoff Uitgevers bv, Groningen, 2012.

Literatuur [NU] 2012-2013 is de literatuurmethode van Noordhoff Uitgevers voor de bovenbouw (de laatste drie jaar) havo/vwo, ook wel de tweede fase genoemd. In maart 2014 werd bekendgemaakt dat de uitgeverij stopt met de methode bij gebrek aan voldoende belangstelling. De methode bestond uit een jaarlijks magazine, een website en de 'Lijsters' (goedkope heruitgaven van primaire literaire werken). De *Lijsters* blijven overigens wel gewoon bestaan. Er was een aparte uitgave voor de havo en het vwo. Onderstaande analyse gaat over de editie voor het vwo.

Het magazine bestaat uit verschillende 'artikelen' onderverdeeld in drie grote delen: I Actueel; II Literatuurgeschiedenis; III Literatuurbeschuwing. Deel I bevat artikelen over onder andere jonge debutanten, boek en film, de *Lijsters* van 2012, literaire prijzen, interviews, een literaire agenda, cabaret, een test ('Wat voor lezer ben jij?') en een 'Boekweb' van Pieter Steinz.

Deel II bevat een chronologische literatuurgeschiedenis van de Middeleeuwen tot nu en deel III bevat artikelen over genres, poëzie-, verhaal- en romananalyse, adolescenten- en thrillerliteratuur en literatuurkritiek.

De titels van de steekproef:

Aangezien *Literatuur [NU]* een jaarlijks magazine was, kunnen er recente werken in worden besproken. Deze analyse gaat over het schooljaar 2012-2013, waardoor er titels uit 2012 in kunnen voorkomen. De nieuwste boeken die erin genoemd worden, stammen uit 2011. De titels die verschenen in 2012 komen niet in het boek voor, tenzij het een herdruk betreft. De titels uit de deelgroepen 'nog in print' en 'verschenen voor 2003, out of print' zouden wel in het boek kunnen voorkomen.

Uit de lijst van Nederlandse titels komen vier titels voor in *Literatuur [NU]*:

- Louis Couperus: *De stille kracht*
- Lodewijk van Deyssel: *Een liefde*
- F. Bordewijk: *Bint*
- Gerard Reve: *Nader tot U*

Uit de lijst van Vlaamse titels komen vier titels voor in *Literatuur [NU]*:

- David Van Reybrouck: *Congo, een geschiedenis*
- Hugo Claus: *Het jaar van de kreeft*
- P. van Ostaijen: *Paul van Ostaijen*
- Willem Elsschot: *Het been*

Vlaamse en Nederlandse auteurs in de methode:

Los van de 150 titels uit de steekproeflijst, kan gekeken worden naar het aandeel Vlaamse literatuur in deze Nederlandse methode. Dat is gebeurd op twee manieren: 1) door de Vlaamse auteurs in de auteursindex te tellen en dat aandeel te relateren aan het aantal uit Nederland afkomstige auteurs in de methode, 2) door de beoordelen hoe de Vlaamse literatuur in het lopende verhaal van de literatuurgeschiedenis wordt behandeld.

Punt 1 is niet mogelijk bij *Literatuur [NU]*: het bevat geen register/auteursindex. Beoordelen hoe de Vlaamse literatuur in deze Nederlandse methode aan bod komt, is wel mogelijk. In deel I *Actueel* krijgt Willem Elsschot de meeste aandacht. Pieter Steinz heeft een zogenaamd 'Boekweb' over *Kaas* gemaakt: een schema met in het midden deze roman en andere werken van de auteur, links de auteurs en boeken die invloed op Elsschot hadden (hier worden Pol de Mont en Cyriel Buysse genoemd) en rechts wat een leerling lezen na *Kaas*. *Kaas* wordt ook vermeld bij de lezerstest en in het artikel over 'vergeetboeken' wordt *Lijmen/Het been* besproken.

In het artikel over literaire prijzen staan de Vlaamse Gouden Boekenuil en enkele Vlaamse genomineerden van de Libris Literatuurprijs en de Gouden Boekenuil (Yves Petry, Tom Lanoye, Marita De Sterck en David Van Reybrouck). In een opgenomen interview met Peter Buwalda noemt hij *Het jaar van de kreeft* van Hugo Claus als het boek dat hij in 6 vwo las.

In deel II over de *literatuurgeschiedenis* wordt de val van Antwerpen en de afscheiding van België in 1830 behandeld. Daarnaast worden de volgende Vlaamse auteurs genoemd: Karel van de Woestijne, Paul van Ostaijen, Willem Elsschot (weer wordt *Kaas* uitgebreid besproken), Louis Paul Boon (*De Kapellekensbaan/Zomer te Ter-Muren, De bende van Jan de Lichte, Pieter Daens*), Hubert Lampo, Hugo Claus (*De Metsiers, Omtrent Deedee, Vrijdag, Het verdriet van België*) en Erwin Mortier. De literatuurgeschiedenis wordt eerder beknopt behandeld in deze methode.

Deel III bestaat uit verschillende artikelen over literatuurbeschuwing. Aan het slot van het eerste artikel worden 29 titels genoemd als tips van mooie literaire titels; drie ervan zijn Vlaams (*De helaasheid der dingen, Lijmen/Het been, De Metsiers*). In het artikel over genres wordt Annelies Verbeke genoemd. Herman Brusselmans staat in het stuk 'KUNST of kunst' en het artikel over adolescentenliteratuur bevat

de namen van Anne Provoost, Bart Moeyaert, Marita De Sterck en Els Beerten. Tot slot wordt de roman *Sprakeloos* van Tom Lanoye genoemd in het stuk over literatuurkritiek.

De website bij de methode is niet meer raadpleegbaar maar de 'Lijsters' blijven gewoon verschijnen. De *Lijsters* zijn boekenpakketten met vijf goedkope herdrukken van (jeugd)literaire werken. Er zijn vijf pakketten: de *Vroege lijsters* voor 12-14 jaar, de *Jonge lijsters* voor 13-16 jaar, de *Grote lijsters* voor 16 jaar en ouder, de *Klassieke lijsters I* en de *Klassieke lijsters II*. Voor het schooljaar 2014-2015 bevat het pakket *Vroege lijsters* vijf boeken van Nederlandse jeugdauteurs. Het pakket *Jonge lijsters* bestaat uit vier boeken van Nederlandse en een boek van een Vlaamse auteur (Marita De Sterck). De *Grote lijsters* bevat boeken van vijf Nederlandse auteurs. De *Klassieke lijsters I* bestaat uit drie werken uit de Middeleeuwen (waaronder *Reynaert de Vos*), een van P.C. Hooft en een van G.A. Bredero. *Klassieke lijsters II* bevat werken van vijf Nederlandse auteurs.

Hier geldt de marktnorm omdat de uitgeverijen selecteren uit het volledige aanbod.

Op basis van Vroege lijsters, Jonge Lijsters en Grote Lijsters 2014-2015: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.3.3 Vlaanderen en Nederland

De context 'leermethodes literatuurgeschiedenis' wordt sterk bepaald door de leerplannen en eindtermen die in Vlaanderen en Nederland verschillend zijn. De 2 x 3 geanalyseerde leermethodes zijn meestal redactioneel afgesloten voor 2012 waardoor de recente titels van de deelgroepen bestsellers, midsellers en long tail niet opgenomen kunnen zijn. Toespitsend op de deelgroepen 'nog in print' en 'out of print' komen de Vlaamse auteurs verhoudingsgewijs meer voor in de Vlaamse leermethodes en de Nederlandse klassiekers meer in de Nederlandse methodes, in een verhouding 2/3 eigen auteurs, 1/3 auteurs van het buurland (bij een normverhouding Vlaanderen/Nederland van 21,6 %/78,4 %). Dezelfde beperkte groep van canonauteurs komt zowel in de Vlaamse als in de Nederlandse leermethodes aan bod. Opvallend in de thematische aanpak in de leermethodes die veelal aansluiten bij actuele topics, is dat daarin de verhouding Vlaamse en Nederlandse auteurs evenwichtiger is.

Elke methode heeft aanvullingen in de vorm van meer uitgebreide auteursregisters, suggestielijsten, werkfiches voor leerkrachten ... Hier is het algemene beeld dat de Vlaamse leermethodes iets minder onevenwichtig zijn in het onder de aandacht brengen van Nederlandse auteurs, weliswaar met in verhouding naar de marktnorm een oververtegenwoordiging van de Vlaamse auteurs (gemiddelde integratie-index volgens de marktnorm = 2,6). In de aanvullende bronnen van de Nederlandse leermethodes is er ook onevenwicht door oververtegenwoordiging van de eigen auteurs, maar is de gemiddelde integratie-index volgens de marktnorm 2,1 redelijk onevenwichtig.

Synthesebeeld Vlaamse leermethodes: marktnorm 2,6

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Synthesebeeld Nederlandse leermethodes: marktnorm 2,1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.4 Informatieve context 4 Aankoopssuggesties openbare bibliotheken

4.4.1 Vlaanderen

Vlabin-VBC is een documentatiecentrum voor de culturele sector en de bibliotheeksector in het bijzonder. De vzw stelt zich tot doel om openbare bibliotheken, schoolbibliotheken, archieven en documentatiecentra te ondersteunen in de uitbouw van een boekencollectie die kwaliteit garandeert op inhoudelijk en formeel vlak. Vlabin-vbc geeft daartoe onder meer drie tijdschriften uit en participeert in diverse werkgroepen. Vlabin-vbc werkt samen met Bibnet, Stichting Lezen en de Nederlandse organisatie NBD/Biblion.

De Leeswolf

De Leeswolf is een maandelijks boekentijdschrift voor een breed maar kritisch publiek. Met een waaier van artikels, recensies, auteursportretten en thematische stukken biedt het een toegankelijk maar goed gestoffeerd uitzicht op wat er beweegt op het vlak van het geschreven woord. In de ruimste betekenis, want aan bod komen zowel fictie (literair en ontspanning) als non-fictie, van filosofie en politiek tot kookboeken en beeldende kunst.

De Leeswelp

De Leeswelp is het enige tijdschrift in Vlaanderen dat volledig gewijd is aan boeken voor jonge mensen, van peuters tot adolescenten. Met kritische recensies, thematische artikels en auteursportretten brengt De Leeswelp maandelijks in kaart wat nieuw en belangwekkend is op de jeugdboekenmarkt.

Wolfsprent

Wolfsprent is een elektronisch striptijdschrift dat vijf keer per jaar op de website verschijnt. In recensies gaat de aandacht vooral uit naar de kwaliteitsstrip.

Vanaf 2014 worden via de recensiedatabank digitale diensten aangeboden met een recensiearchief en kwalitatieve selectielijsten. In het archief zijn sinds 2000 meer dan 65.000 recensies opgenomen; ruim 13.000 daarvan zijn ook gepubliceerd in de drie tijdschriften, meer dan 52.000 recensies zijn alleen elektronisch beschikbaar. De recensies kunnen zowel uitgebreide besprekingen zijn door de basisgroep van recensenten, als korte kritische stukken over of samenvattingen van toevallige bijdragen die door de redactie zijn geselecteerd voor de website. Opzoeken zijn mogelijk op titel, auteur, ISBN, uitgever, recensent, doelgroep, soort boek en jaar van verschijnen.

Van de 2 x 75 titels van de selectielijst is nagegaan of er een recensie in de databank is opgenomen.

Fictie: integratie-index voor besproken titels: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Kinder- en jeugdboeken: integratie-index voor besproken titels: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Literaire non-fictie: integratie-index voor besproken titels: steekproefnorm 4

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Van de titels in de selectielijst van de Vlaamse auteurs is twee derde besproken, voor de Nederlandse auteurs is dit iets meer dan de helft. Er is minder aandacht voor Nederlandse auteurs in de breedte; kinder- en jeugdboeken van Nederlandse auteurs worden het meest besproken. Opvallend is het hoge besprekingsquorum voor literaire non-fictie van Vlaamse auteurs.

Naar deelgroep qua verkoopstatus neemt de aanwezigheid van recensies in de databank af met de datum van verschijnen – hoe recenter, hoe meer recensies er gepubliceerd zijn. Opvallend is het lagere percentage van besproken bestsellers en longtailtitels van Nederlandse auteurs.

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Fictie	25 van 40 = 63 %	21 van 40 = 53 %
Kinder- en jeugdboeken	13 van 20 = 65 %	11 van 20 = 55 %
Literaire non-fictie	12 van 15 = 80 %	8 van 15 = 53 %
Gemiddeld	66 %	53 %

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Bestsellers	87 % (F 75; KJ 100; NF 100)	60 % (F 38; KJ 75; NF 100)
Midsellers	80 % (F 75; KJ 75; NF 100)	80 % (F 88; KJ 75; NF 66)
Long tail	80 % (F 100; KJ 50; NF 66)	40 % (F 38; KJ 75; NF 0)
Nog in print	60 % (F 25; KJ 100; NF 100)	60 % (F 50; KJ 50; NF 100)
Out of print	27 % (F 38; KJ 0; NF 33)	27 % (F 50; KJ 0; NF 0)
Gemiddeld	66 %	53 %

4.4.2 Nederland

NBD Biblion verzorgt wekelijks een aanbod van nieuw verschenen en recent herdrukte titels (zowel boeken als digitale media) aan alle openbare bibliotheken in Nederland. Dit aanbod is voorzien van aanschaf-informatieteksten (A.I.'s). Op basis van deze korte recensies kunnen collectioneurs in de bibliotheken de geschiktheid van deze titels voor hun collectie beoordelen.

Op jaarbasis worden circa 13.000 titels aangeboden. Dat gebeurt in elektronische vorm: bibliotheken ontvangen wekelijks deze besprekingen en selecteren daaruit.

De 160 Nederlandse bibliotheekorganisaties hebben nagenoeg allemaal een abonnement op deze informatie. De digitale informatie wordt binnen een organisatie verder verspreid naar vestigingen, filialen enz. In Vlaanderen hebben 15 bibliotheken een abonnement op de aanschafinformatieteksten. Verder zijn er 7 boekhandels die de informatie ontvangen, waaronder 1 Vlaamse.

De informatie is bedoeld voor bibliothecarissen, maar de teksten zijn ook beschikbaar voor 'eindgebruikers' via catalogi van bibliotheken en via www.boekensalon.nl. Uitgevers sturen van een titel twee exemplaren op. De beslissing over wat er aangeboden wordt, ligt bij de redactie. Wat non-fictie betreft reikt het aanbod tot en met HBO-niveau. Niet aangeboden worden zeer lokale/regionale uitgaven en uitgaven in eigen beheer (tenzij ze inhoudelijk van belang zijn).

In de analyse wordt gekeken naar de titels die recent

zijn aangeboden aan de bibliotheken. De Vlaamse recensiedatabank van Vlabin-VBC bevat 63.000 titels met meer besprekingen van oudere titels (deelgroep 'nog in print' en 'out of print').

Van de 2 x 75 titels van de selectielijst is nagegaan of er een recensie in de databank is opgenomen.

Fictie: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Literaire non-fictie: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Van de titels in de selectielijst zijn globaal zelfs iets meer Vlaamse dan Nederlandse titels aangeboden aan de bibliotheken.

In de analyse naar de deelgroepen wordt de verschillende meeteenheid – aanbidding van recent verschenen werken in plaats van aanwezigheid in de recensiedatabank – vooral zichtbaar in de laatste twee

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Fictie	24 van 40 = 60 %	22 van 40 = 55 %
Kinder- en jeugdboeken	11 van 20 = 55 %	11 van 20 = 55 %
Literaire non-fictie	8 van 15 = 53 %	9 van 15 = 60 %
Gemiddeld	57 %	56 %

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Bestsellers	100 % (F, KJ en NF 100 %)	100 % (F, KJ en NF 100%)
Midsellers	87 % (F 100; KJ 75; NF 66)	93 % (F 100; KJ 75; NF 100)
Long tail	87 % (F 100; KJ 100; NF 33)	73 % (F 50; KJ 100; NF100)
Nog in print	7 % (F 0; KJ 0; NF 33)	13 % (F 25; KJ 0; NF 0)
Out of print	7 % (F 0; KJ 0; NF 33)	7 % (F 13; KJ 0; NF 0)
Gemiddeld	57 %	56 %

deelgroepen. Toespitsend op de titels die nog regelmatig verkocht worden in de boekhandel – de eerste drie deelgroepen – dus abstractie makend van de deelgroepen ‘nog in print’ en ‘out of print’, blijkt dat het aandeel aangeboden titels van Vlaamse auteurs (89 %) zo goed als gelijk is aan dat van de Nederlandse auteurs (87 %). Titels uit de deelgroep ‘bestsellers’ zijn allemaal aangeboden, voor de deelgroep ‘midsellers’ is het aandeel Nederlandse titels groter, voor de deelgroep ‘long tail’ zijn er meer Vlaamse titels aangeboden. Dit laatste cijfer is vooral te verklaren door de fictietitels in deze deelgroep van Nederlandse titels bij self-publishing-/POD-uitgeverijen die niet zijn aangeboden via de aanschafinformatieteksten.

Van de Vlaamse titels zijn het vooral de midsellers en de non-fictietitels in de deelgroep ‘long tail’ die minder worden aangeboden.

4.4.3 Vlaanderen en Nederland

Een vergelijking van de resultaten is moeilijk, het gaat om twee qua methodiek sterk verschillende vormen van aankoopssuggesties. In Vlaanderen gaat het om recensies in een maandelijks tijdschrift, aangevuld met besprekingen en signalementen opgenomen in een elektronische recensiedatabank. NBD Biblion bezorgt wekelijks digitaal ruim 250 korte recensies van nieuw verschenen titels die door de collectioneurs gebruikt worden als aanschafinformatieteksten. Het totaal aantal besproken titels is daardoor in principe groter en maakt een breder spectrum mogelijk. Toegespitst op de eerste drie deelgroepen – bestsellers, midsellers, long tail – zijn in Vlaanderen 82 % van de steekproeftitels gerecenseerd. Voor de Nederlandse steekproeftitels is dit maar 60 %. Titels van Vlaamse auteurs uit de steekproef worden dus meer onder de aandacht gebracht dan deze van Nederlandse auteurs.

NBD Biblion heeft van deze drie deelgroepen 91 % van de Vlaamse titels besproken en 88 % van de titels van Nederlandse auteurs. Bij dit laatste cijfer hoort de noodzakelijke kanttekening dat drie fictietitels in de deelgroep ‘long tail’ self-publishingtitels zijn die niet besproken werden. Indien deze buiten beschouwing worden gelaten, is het Nederlandse besprekingspercentage 95 %.

Zowel in Vlaanderen als in Nederland is er nagenoeg evenwichtige aandacht voor de titelproductie van het buurland maar steeds met lichte overaandacht voor de eigen auteurs. In vergelijking worden er minder recensies gepubliceerd in Vlaanderen en daar is de disproportionele aandacht voor de eigen auteurs groter.

4.5 Informatieve context 5 Collectie openbare bibliotheken

4.5.1 Vlaanderen

Bibnet, de serviceorganisatie van de Vlaamse openbare bibliotheken, bouwt aan een centraal raadpleegbare databank waarin op titelniveau kan worden opgezocht of een bepaalde titel in de collectie aanwezig is. Op de datum van de meting – einde april 2014 – rapporteerde de tool over 240 van de 308 Vlaamse openbare bibliotheken. Indien er op gemeentelijk niveau naast de hoofdbibliotheek ook hulpbibliotheken of uitleenpunten zijn, worden deze als afzonderlijke uitleenplekken gerapporteerd. In de onderzoeksperiode was het maximale aantal uitleenplekken waarover gerapporteerd werd circa 530 op een totaal van 650 vestigingen (www.zoeken.bibliotheek.be). De ontbrekende 18 % vestigingen in het zoekplatform zijn regionaal gespreid en betreffen zowel voltijdse als deeltijdse bibliotheken. De collectie die in 82 % van de vestigingen is gemeten wordt beschouwd als representatief voor de beschikbare collecties in alle Vlaamse bibliotheekvestigingen. Het zoekplatform bevat een groot deel van de collecties van Vlaamse bibliotheken (78 % van de openbare bibliotheken, 82 % van de vestigingen), ontsluit de bezitsgegevens van de Vlaamse openbare bibliotheken die deel uitmaken van het interbestuurlijk project Bibliotheekportalen, en is aangevuld met metadata:

- de Open Vlacc-collectiebeschrijvingen die het bezit van 6 grote openbare bibliotheken ontsluiten: Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Hasselt en Leuven;
- verrijkende informatie zoals covers, flapteksten en recensies van *De Leeswolf* en *De Leeswelp*;
- digitale bronnen zoals de persmappen van Mediargus/Gopress, de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren en DigiLeen;
- gecontextualiseerde links naar Meer over media, Knack Boekenburen, LibraryThing, Google Books, Spotify, iTunes en Wikipedia;
- De registratie – en dus de opzoeking – gebeurt op verschillende niveaus;
- een titel is een uniek ‘werk’, een combinatie van auteur en titel;
- een editie: een specifieke uitgave van een titel, vaak te identificeren door een ISBN – een titel kan verschillende edities hebben (gebonden, paperback, pocket, gewijzigde herdruk, nieuwe cover, luisterboek, dwarsligger, groteletterboek, Daisy-boek).

De rapportering geeft aan dat van een bepaalde titel minimaal één exemplaar aanwezig is, maar geeft geen informatie over het aantal exemplaren per titel.

Globale resultaten:

Aantal uitleenpunten waarin 1 editie van een titel in minimaal 1 exemplaar aanwezig is

	75 Vlaamse titels	75 Nederlandse titels	Index VL = 100
Fictie (40)	204	118	58
Kinder- en jeugdboeken (20)	230	160	70
Literaire non-fictie (15)	98	31	32
Gewogen gemiddelde	204	112	55

Collectie alle genres: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5

Fictie: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5

Kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 4

ii	0	1	2	3	4	5

Literaire non-fictie: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5

Vaststelling:

Kinder- en jeugdboekentitels zijn gemiddeld meer aanwezig in de collecties dan de andere genres, literaire non-fictie zelfs 2 (VL) tot 4 (NL) keer minder. Als de aanwezigheid voor titels van Vlaamse auteurs per deelgenre op 100 gezet wordt, is die voor titels van Nederlandse fictietitels 58, voor kinder- en jeugdboeken 70, voor literaire non-fictie 32. Het gewogen gemiddelde bedraagt 204 uitleenpunten voor Vlaamse auteurs en 112 voor Nederlandse auteurs, of 100/55. Titels van Vlaamse auteurs zijn dus meer aanwezig in de collecties van Vlaamse openbare bibliotheken als deze van Nederlandse auteurs; gewogen naar het aantal titels per genre is het verschil het kleinst voor kinder- en jeugdboeken (100/70), het grootst voor literaire non-fictie (100/32).

Deelresultaten per genre en naar verkoopstatus

Fictie

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Bestsellers (8)	368	238	65
Midsellers (8)	266	149	56
Long tail (8)	93	35 (4 x 0)	38
Nog in print (8)	168	95	57
Out of print (8)	124 (1 x 0)	72	59
Gemiddeld	204	118	58

Vaststelling:

Als per deelgroep het Vlaamse resultaat op 100 gezet wordt, is voor bestsellers het Nederlandse resultaat 65, voor midsellers 56 en voor long tail 38. De aanwezigheid van canon- en out-of-printtitels is opvallend hoog, maar ook hier is er een ondervertegenwoordiging van Nederlandse titels: index 57 voor canon en 59 voor out of print.

Bibliotheekcollecties bevatten in verhouding tot de gemiddelde aanwezigheid meer Nederlandse fictietitels.

Kinder- en jeugdboeken

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Bestsellers (4)	152	257	169
Midsellers (4)	161	182 (1 x 0)	113
Long tail (4)	217	121	56
Nog in print (4)	529	174	33
Out of print (4)	95 (2 x 0)	64 (1 x 0)	67
Gemiddeld	230	160	70

Vaststelling:

Het is opvallend dat voor bestseller- en midsellertitels in dit genre Nederlandse kinder- en jeugdboeken in meer Vlaamse collecties aanwezig zijn dan Vlaamse. Dit is ook het totale beeld voor het genre: de index 70 voor Nederlandse titels ligt hoger dan het gemiddelde van 55. Vlaamse longtail- en nog-in-printtitels uit het genre zijn meer aanwezig, een indicatie dat deze langer in de collectie worden gehouden?

Literaire non-fictie

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Bestsellers (3)	173	95	55
Midsellers (3)	21	6	29
Long tail	24	6 (1 x 0)	25
Nog in print	185	39	21
Out of print	88 (1 x 0)	9	10
Gemiddeld	98	31	32

Vaststelling:

Dit subgenre is opvallend minder aanwezig in de bibliotheekcollectie en de positie van titels van Vlaamse auteurs is dominant (100/32). De titels van Vlaamse auteurs worden langer in de collectie gehouden dan deze van Nederlandse auteurs.

Conclusies voor Vlaanderen

Titels van Vlaamse auteurs zijn gemiddeld meer aanwezig dan deze van Nederlandse auteurs (100/55). Van de 75 Vlaamse titels van de steekproef zijn er 4 niet aanwezig, van de Nederlandse titels 7.

Kinder- en jeugdboekentitels zijn gemiddeld in meer bibliotheekcollecties aanwezig en hier is de kloof tussen Vlaanderen en Nederland kleiner (100/70 ten opzichte van gemiddeld voor alle genres 100/55).

Literaire non-fictietitels komen veel minder voor en hier is het verschil tussen Vlaamse en Nederlandse titels het grootst (100/32).

Twee subtendensen: 'bestsellers' zijn opvallend meer aanwezig in de collecties en de bewaarfunctie van de openbare bibliotheken blijkt uit de in verhouding hoge aanwezigheidscijfers voor nog-in-print- en out-of-printtitels.

4.5.2 Nederland

In Nederland bouwt Bibliotheek.nl (per 2015 geïntegreerd in de Koninklijke Bibliotheek) aan de Nederlandse Bibliotheekcatalogus NBC+, die uiteindelijk de collecties van alle openbare bibliotheken in Nederland moet omvatten. Op het moment van onderzoek (augustus 2014) waren de collecties van op vier na alle 160 bibliotheekorganisaties in de NBC+ opgenomen. In een testomgeving, waarin de limiet op het aantal vestigingen dat werd getoond op ons verzoek tijdelijk werd opgeheven, kon de NBC+-API (application programming interface) worden geraadpleegd. Op vestiging- en servicepuntniveau kon worden nagegaan of de twee keer 75 titels aanwezig waren. In de NBC+ bleken ook collecties van provinciale service-organisaties en een paar andere niet voor het algemene publiek toegankelijke (professionele achtergrond) collecties aanwezig; deze werden niet meegeteld. Door te zoeken op combinaties van auteursnaam en titelwoorden konden de titels worden opgespoord en kon worden geteld op hoeveel plaatsen in Nederland het voor het bibliotheekpubliek mogelijk was om een titel te lenen. Voor de vier ontbrekende bibliotheekorganisaties is hetzelfde gedaan door hun catalogi afzonderlijk te raadplegen voor de 150 titels. Zo ontstond een compleet beeld van de aanwezigheid van de 75 Nederlandse en 75 Vlaamse titels uit de steekproef in de Nederlandse bibliotheken.

Globale resultaten:

Gemiddeld aantal uitleenpunten waarin 1 editie van een titel in minimaal 1 exemplaar aanwezig is

	75 Nederlandse titels	75 Vlaamse titels	Index NL = 100
Fictie (40)	NL = 100	116	40
Kinder- en jeugdboeken (20)	438	131	30
Literaire non-fictie (15)	101	44	44
Gewogen gemiddelde	293	106	36

Vaststelling:

Kinder- en jeugdboekentitels zijn gemiddeld meer aanwezig in de collecties dan fictie en literaire non-fictie, zelfs vier keer zo veel als non-fictie. Als de aanwezigheid voor titels van Nederlandse auteurs per deelgenre op 100 gezet wordt, is dit voor titels van Vlaamse fictie-auteurs 40, voor kinder- en

jeugdboeken 30, voor literaire non-fictie 44. Het gewogen gemiddelde bedraagt 293 uitleenpunten voor Nederlandse titels en 106 voor Vlaamse titels, of 100/36. Titels van Nederlandse auteurs zijn meer aanwezig in de collecties van Nederlandse openbare bibliotheken dan die van Vlaamse auteurs; gewogen naar het aantal titels per genre is het verschil van het gemiddelde het kleinst voor literaire non-fictie (100/44), het grootst voor kinder- en jeugdboeken (100/30).

Alle genres: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Fictie: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Literaire non-fictie: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Deelresultaten per genre en naar verkoopstatus

Fictie

	Nederlandse titels	Vlaamse titels	Index NL = 100
Bestsellers (8)	632	172	27
Midsellers (8)	455	161	35
Long tail (8)	88 (3 x 0)	37	42
Nog in print (8)	136	65	48
Out of print	155	107	69
gemiddeld	293	116	40

Vaststelling:

Nederlandse bibliotheekcollecties bevatten in verhouding tot de gemiddelde aanwezigheid van Vlaamse titels iets meer titels van Vlaamse fictie-auteurs, maar deze blijven ondervetegenwoordigd. De 3 selfpublishingtitels van Nederlandse auteurs zijn ook niet aanwezig in de collecties. Als voor fictie per deelgroep het Nederlandse resultaat op 100 wordt

gezet, is voor bestsellers het Vlaamse aanwezigheidsresultaat 27, voor midsellers 35 en voor longtailtitels 42. De aanwezigheid van alle deelgroepen is lager dan het normcijfer van 100 en wijst op een verhoudingsgewijze ondervetegenwoordiging van titels van Vlaamse auteurs, vooral in de deelgroepen bestsellers en midsellers. Hoewel niet in evenwicht, is de ondervetegenwoordiging van Vlaamse fictietitels minder afwijkend voor out-of-print- en nog-in-printtitels.

Kinder- en jeugdboeken

	Nederlandse titels	Vlaamse titels	Index NL = 100
Bestsellers (4)	701	209	30
Midsellers (4)	661	205 (1 x 0)	31
Long tail (4)	427	170	40
Nog in print (4)	365	72 (1 x 0)	20
Out of print (4)	38	2 (1 x 0)	5
Gemiddeld	438	131	30

Vaststelling:

Van het genre kinder- en jeugdboeken zijn titels van Vlaamse auteurs gemiddeld het minst aanwezig in Nederlandse bibliotheken (gemiddeld 23 % van de aanwezige titels, norm 50 % of index 100) en blijven Vlaamse titels in alle deelgroepen beneden de norm. In de deelgroep longtail-titels is de aanwezigheid het grootst. Van 3 titels van de selectie van 20 is geen enkel exemplaar aanwezig in een Nederlandse openbare bibliotheek.

Literaire non-fictie

	Nederlandse titels	Vlaamse titels	Index NL = 100
Bestsellers (3)	198	150	76
Midsellers (3)	129	21 (1 x 0)	16
Long tail (3)	36	1 (2 x 0)	3
Nog in print (3)	112	10 (1 x 0)	9
Out of print (3)	31	38 (1 x 0)	123
Gemiddeld	101	44	44

Vaststelling:

Dit genre is sterk aanwezig in de bibliotheekcollecties en de positie van titels van Vlaamse auteurs (100/44) ligt boven het algemeen gemiddelde van 36, maar

wijst niettemin op oververtegenwoordiging van de Vlaamse literaire non-fictietitels. Kanttekening hierbij is wel dat het gemiddelde sterk opgetrokken wordt door een hoge score van één titel (titel 37) in de deelgroep bestsellers (aanwezig in 403 bibliotheken tegenover een gemiddelde van 150). In de andere deelgroepen – midsellers, long tail, nog in print – is het aandeel van Vlaamse auteurs zeer laag. De hoge score voor out-of-printtitels wordt sterk bepaald door één titel (titel 75) die aanwezig is in 108 bibliotheken – het gemiddelde voor Nederlandse titels in deze deelgroep is 31.

De ondervetegenwoordiging van dit genre blijkt uit het feit dat van de 15 titels in de steekproef er 7 nergens aanwezig zijn in de collectie.

Conclusies voor Nederland

Titels van Nederlandse auteurs zijn gemiddeld meer aanwezig dan deze van Vlaamse auteurs (100/36). Van de 75 Vlaamse titels van de steekproef zijn er in Nederlandse bibliotheken 8 niet aanwezig, van de Nederlandse titels 3 (selfpublishingtitels).

Non-fictietitels van Vlaamse auteurs zijn verhoudingsgewijs het best vertegenwoordigd (100/44 ten opzichte van normgetal 100/100); dit gemiddelde cijfer wordt sterk beïnvloed door één Vlaamse bestsellertitel (titel 37) en één Vlaamse out-of-printtitel (titel 75) die beide ver boven het Nederlands aanwezigheids-gemiddelde van het genre scoren.

Fictie en kinder- en jeugdboektitels zijn minder aanwezig dan het normgetal voor hun genre, maar halen toch een ijscore van 3 respectievelijk 2. Opvallend voor fictie is dat de beschikbaarheid van Vlaamse titels groter is voor titels verschenen voor 2012.

4.5.3 Vlaanderen en Nederland

In de collectie van Vlaamse bibliotheken ontbreken 7 titels van Nederlandse auteurs en 5 van Vlaamse auteurs – in Nederlandse bibliotheken zijn 3 titels van Nederlandse auteurs niet aanwezig en 8 titels van Vlaamse auteurs.

Door de verschillende genres heen zijn de titels van Nederlandse auteurs verhoudingsgewijs meer aanwezig in de Vlaamse bibliotheken dan titels van Vlaamse auteurs in de Nederlandse bibliotheken. Fictietitels van het eigen land zijn oververtegenwoordigd in de eigen bibliotheken, maar in de Nederlandse bibliotheken behalen de Vlaamse titels verhoudingsgewijs een lager aanwezigheidspercentage dan de Nederlandse titels in Vlaanderen. De zeer lage aanwezigheid van Vlaamse bestseller- en midsellertitels in de Nederlandse collecties halen het gemiddeld ii-cijfer voor het genre fictie omlaag. Kinder- en jeugdboekentitels zijn grensoverschrijdend in meer bibliotheekcollecties aanwezig dan de andere genres, maar blijven ook onder het normgetal (ii = 4). De aanwezigheid van Nederlandse auteurs in dit genre in Vlaamse bibliotheken is groter (41 % ten opzichte van normgetal 50 %) dan van Vlaamse auteurs in Nederland (23 % ten opzichte van normgetal 50 %). In de kinder- en jeugdboekencollectie van Vlaamse bibliotheken zijn de bestseller- en midsellertitels van Nederlandse auteurs zeer goed vertegenwoordigd, ze zijn zelfs gemiddeld in meer Vlaamse bibliotheken aanwezig dan Vlaamse auteurs in dezelfde deelgroepen. De longtail- en nog-in-printtitels van Nederlandse jeugdauteurs zijn minder aanwezig dan het genregemiddelde in de Vlaamse bibliotheken. De titels van Vlaamse kinder- en jeugdboeken zijn zeer zwak vertegenwoordigd in de collecties van de Nederlandse bibliotheken. In Nederlandse bibliotheken ontbreken de Vlaamse titels vooral in de deelgroepen nog in print en out of print in het genre kinder- en jeugdboeken.

Literaire non-fictietitels zijn in absolute aantallen in veel minder bibliotheken in de collectie opgenomen, zowel in Vlaanderen als in Nederland. Titels van Vlaamse auteurs in Nederlandse bibliotheken halen een hoge ii-score van 3, maar dit cijfer wordt sterk beïnvloed door twee Vlaamse titels die in meer bibliotheken aanwezig zijn dan het gemiddelde van Nederlandse titels in het genre.

4.6 Informatieve context 6 Literaire prijzen

De analyse van de laureatenlijsten van de grote literaire prijzen in Vlaanderen en Nederland in het onderzoeksrapport *1 + 1 = zelden 2. Over grensverkeer in de Vlaams-Nederlandse literaire boekenmarkt* leidde tot de volgende conclusie:

“Uitgaande van een ‘normale’ verdeling in verhouding tot de bevolking, zou 27 % van de bekroonde auteurs een Vlaming moeten zijn. De Jeugdjury van de (Vlaamse) Boekenuil benadert deze verhouding het dichtst met 25 % van haar bekroningen. De bekroningen voor fictie volwassenen blijven alle onder deze ‘norm’: zowel de (Nederlandse) Ako-jury (15 %) als de (Nederlandse) Libris-jury (20 %) hebben minder werk van een Vlaams literair auteur beloofd. Ook de (Vlaamse) Boekenuil jury blijft met 17 % Vlaamse bekroningen onder de norm. Opvallend is wel dat de meeste bekroningen recent zijn toegekend, namelijk in de jaren na 2009. De (Gouden) Boekenuil is de enige grote literaire prijs die ook een lezersjury heeft. De Vlaamse lezers kiezen voor eigen auteurs: zij bekronen bij de jeugd zes Vlamingen op zeven laureaten (86 %) en bij fictie voor volwassenen acht Vlaamse auteurs op dertien bekroonde auteurs (62 %).”

De bekroningen in 2013/14 veranderen dit beeld niet: Ako, Libris en Gouden Boekenuil werden toegekend aan een Nederlandse auteur; de Vlaamse lezersjury van de Gouden Boekenuil bekroonde een Vlaamse auteur.

Levert een bredere analyse dan alleen de laureaten van deze literaire prijzen een meer genuanceerd beeld? Hoe is de verhouding Vlaanderen - Nederland van de 2 x 75 titels van de auteurs in de steekproef in de longlists en shortlists van 2012 en 2013?

	AKO12	AKO13	LIB13	BU13	TOTAAL
longlist	NL 4	NL 2	NL 5	NL 3	NL 14
	VL 3	VL 3	VL 5	VL 3	VL 14
shortlist	NL 2	NL -	NL 1	NL 2	NL 5
	VL 2	VL -	VL 1	VL 1	VL 4
winnaar	NL -	NL -	NL 1	NL -	NL 1
	VL 1	VL -	VL -	VL -	VL 1

AKO = AKO Literatuurprijs / LIB = Libris
Literatuurprijs / BU = Gouden Boekenuil

De longlists van 2013 bevatten evenveel Vlaamse als Nederlandse titels van auteurs uit de steekproeflijst. Op de shortlists zijn er iets meer Nederlanders opgenomen.

Longlist: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Shortlist: steekproefnorm 4

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Bekroningen of zelfs nominaties van titels hebben een aantoonbaar verkoopeffect, ook over de grens. Deze titels komen systematisch voor in de bestsellers- en midsellers-lijsten in beide landen. Verkoopsuccessen dankzij of ondanks de 'prijs'-impulsen?

De aanwezigheid van de steekproeftitels in de lijsten is groot en toont een opvallend evenwichtig Vlaams-Nederlands evenwicht, zowel in de longlists als in de shortlists. De lezers en kopers volgen deze keuzes in hun boekenaankopen – voornamelijk voor de bekroonde titels – met weliswaar extra verkoop-effecten voor de titels van eigen bodem (zie verder 4.8 verkochte aantallen boekhandel).

4.7 Informatieve context 7 Leesbevorderingsacties

Publieke (Stichting Lezen, openbare bibliotheken, Canon Cultuurcel) en private (CPNB, Boek.be) sectororganisaties die actief zijn op het vlak van 'boek en lezen', zetten in het kader van hun missie en strategische doelstellingen concrete acties op om het lezen (publieke) en kopen (private) van boeken te stimuleren. Veel nadruk ligt op projecten en initiatieven gericht op kinderen en jongeren, waarbij gerekend wordt op de medewerking van het onderwijs en het openbare bibliotheekwerk. De acties van de private organisaties zetten meer in op de (volwassen) kopers en steunen meer op de directe medewerking van boekhandels en uitgeverijen.

In het materiaal dat is ontwikkeld voor de ondersteuning van de belangrijkste leesbevorderingsacties is nagegaan of de titels uit de selectie daarin zijn opgenomen – bij uitbreiding of de auteurs van deze titels eventueel met andere titels onder de aandacht zijn gebracht.

4.7.1 Vlaanderen

KJV - Kinder- en jeugdjury Vlaanderen: 10 boeken uit de jeugdliteratuur die recent in het Nederlands zijn verschenen, worden besproken in zes leesgroepen, ingedeeld volgens leeftijd. Na afloop van een leesjaar bekroont elke leeftijdsgroep zijn favoriete boek.

De Weddenschap: Bekende Vlamingen (BV's) dagen

15- tot 18-jarigen uit het technisch en beroeps-onderwijs uit om in zes maanden drie zelfgekozen boeken te lezen.

Jeugdboekenweek: Het grootste kinderboekenfestival in Vlaanderen wil zoveel mogelijk kinderen en jongeren in contact brengen met goede boeken. Met een uitgebreide 'toolbox' (leestips, boekenpakketten, promotiemateriaal) steunt Stichting Lezen de intermediairs (leerkrachten, bibliotheekmedewerkers) om met boeken aan de slag te gaan.

Voorleesweek: Een jaarlijkse campagne in de laatste week van november die focust op baby's en kinderen van 0 tot 6 jaar. De intermediairs (kleuterleidsters en -leiders, onthaalouders, leerkrachten, bibliothecarissen) worden gesteund met tips rond voorlezen én goede boeken.

Boekenzoeker: Een website die iedereen tussen 0 en 18 jaar helpt bij het kiezen van een boek met een ingang per leeftijdsgroep. Via een aantal vragen peilt Boekenzoeker.org naar de interesses, de lievelingsbezigheid en de stemming van de bezoekers. Op basis daarvan reikt de Boekenzoeker een gepersonaliseerde boekselectie aan.

Titels uit de selectielijst:

KJV

Geen titels uit de selectie van 2 x 75 titels op de nominatielijst 2011-2012, en ook niet op de lijsten van 2012-2013 en 2014-2015. Op de lijst van 2013-2014 komt Kristien Dieltiens voor met haar boek *Kelderkind*.

De Weddenschap

In de editie 2011-2012 is door de BV's gekozen voor titels van Vlaamse auteurs maar ook voor twee boeken van Nederlandse auteurs, namelijk *Mama Tandoori* van Ernest van der Kwast en *Zomerhuis met zwembad* van Herman Koch. In 2012-2013 stelden de BV's het boek *Meisje van Mars* van de Nederlandse auteur Anna Woltz voor in het kader van het project.

Jeugdboekenweek

In de boekentijdslijsten van de Jeugdboekenweek voor 2012, 2013 en 2014 is geen enkele titel uit de selectielijst opgenomen. De verhouding uitgaven van Vlaamse en Nederlandse uitgeverijen is 50/50.

Voorleesweek

Wordt verwezen naar Boekenzoeker.

Boekenzoeker

In de titels die zijn opgenomen komen 2 titels van Vlaamse auteurs en 2 titels van Nederlandse auteurs uit de selectie voor.

4.7.2 Nederland

Jonge Jury: Daagt alle jongeren van de eerste tot en met de derde klas van de middelbare school uit om jeugdboeken van het jaar ervoor te lezen en daaruit het mooiste boek te kiezen. Met een lespakket met 20 kerntitels (Stichting Lezen).

De Weddenschap: Drie bekende Nederlanders (BN'ers) dagen (v)mbo-scholieren uit om, net als zij, drie boeken te lezen (Stichting Lezen).

Kinderboekenweek: Tijdens het tien dagen durende evenement zijn er in het hele land allerlei activiteiten rond het kinderboek. Op grote schaal haken bibliotheken, het onderwijs, boekhandels en culturele centra hierop in (CPNB) (Kinderboekengids en Kinderboekenkrant).

Boekenweek: Literaire (non-)fictietitels staan centraal. Elke Boekenweek heeft een thema dat de aandacht vestigt op een bepaald segment en op nieuwe uitgaven van het boekenaanbod (CPNB).

Nationale Voorleesdagen: Een jaarlijkse campagne om het voorlezen te stimuleren aan kinderen die zelf nog niet kunnen lezen. De doelgroep zijn ouders van kinderen tussen ½ en 6 jaar. De belangrijkste intermediairs zijn de Openbare Bibliotheken. (CPNB) (voorleesgids & prentenboeken van het jaar).

Kinderjury: Het doel is zo veel mogelijk kinderen kennis te laten maken met nieuwe kinderboeken en hen aan te zetten tot meer én kritisch lezen door hen te laten stemmen op hun favoriete boeken. Dat kan op maximaal drie boeken die in het voorgaande jaar voor het eerst zijn verschenen (CPNB).

Titels uit de selectielijst:

Jonge Jury

Alleen twee titels van Nederlandse auteurs.

De Weddenschap

De BN'ers hebben niet gekozen voor boeken van Vlamingen in 2011-2012 en in 2012-2013. In 2013-2014 is een boek van een Vlaming door een van de BN'ers gekozen als een van zijn drie titels om in een half jaar te lezen, namelijk: *Showbizzkids* van Do van Ranst.

Kinderboekenweek

Kinderboekengids 2012: geen titels uit de steekproef, wel worden andere titels van auteurs uit de selectielijst opgenomen: 5 Nederlandse auteurs en 1 Vlaming. Kinderboekengids 2013: geen titels uit de steekproef, 1 boek van een Nederlands auteur uit de selectielijst. Kinderboekengids 2014-2015: geen titels uit de steekproef, wel zijn 2 Nederlandse auteurs genoemd met andere boeken.

Kinderboekenkrant 2012: 2 Nederlandse auteurs uit de lijst worden met een ander boek opgenomen.

Nationale Voorleesdagen

Voorleesgids 2011-2012, 2012-201, 2013-2014: geen titels uit de steekproef.

Boekenweek

Leessuggesties 2012, 2013, 2014: geen titels uit de steekproef.

Kinderjury

In de nominatielijst 2012-2013 twee titels uit de selectie van Nederlandse auteurs: Paul Van Loon

Weerwolfnachtbaan en Tosca Menten *Dummie de Mummie en het raadsel van Sebek Ra*.

Op de tiplijst en de nominatielijst geen boeken uit de steekproef

Boekenzoeker

In de titels die zijn opgenomen komen 2 titels van Vlaamse auteurs voor – Mark Tijsmans *De kronieken van Sooi Molenwieken* en Kristien Dieltiens *Dansen voor je leven* – en 2 titels van Nederlandse auteurs uit de selectie – Maren Stoffels *Sproetenliefde* en Rom Molemaker *Crisis*.

4.7.3 Vlaanderen en Nederland

Deze acties worden sterk aangestuurd door nationale organisaties (publiek en privaat), zijn gericht op het eigen publiek en doen een beroep op de inzet van lokale intermediairs (bibliotheken, scholen, kinderopvang, leerkrachten ...). Meestal wordt gewerkt rond een jaarthema en is er extra aandacht voor titels uit de backlist. De aanwezigheid van de 2 x 75 titels is daardoor sterk afhankelijk van de gekozen thema's. De focus op het eigen publiek leidt tot oververtegenwoordiging van de eigen auteurs. Dit geldt in sterkere mate voor de sectorgestuurde acties. In bredere publiekgestuurde acties – Weddenschap en Boekenzoeker bijvoorbeeld – is in Vlaanderen meer aandacht voor titels van Nederlandse auteurs dan in Nederland voor die van Vlaamse auteurs.

4.8 Gebruikscontext 1 Verkochte aantallen

4.8.1 Vlaanderen

In opdracht van Boek.be registreert GfK de kassaverkoop op titelniveau van algemene boeken in boekverkooppunten in Vlaanderen en Brussel en dekt daarmee volgens eigen gegevens 87 % van de gerealiseerde omzet. Dit deelonderzoek is gebaseerd op de rapportering over het jaar 2012 van de verkochte aantallen – of afzet – van de 2 x 75 titels uit de steekproef.

Enkele opmerkingen:

- De exclusieve uitgave 'Vloed' van Susan Smit voor de alleen in Nederland actieve Bruna-retailketen is niet aangeboden op de Vlaamse boekenmarkt.
- De titels Wim Jansen 'Boerenkind' (Vrije Uitgevers), Tineke Zaadnoordijk *Het jaar van de getrouwde man* (In de Knipscheer), Victor Meijer *Gedachten die je niet kunt overslaan* (Uitgeversportaal), Anna Rozier *Op klaarlichte huid* (Mijnbestseller), gepubliceerd bij selfpublishing-/ POD-uitgeverijen, komen wel in Boekenbank voor (en konden dus besteld worden) maar zijn volgens de GfK-cijfers niet verkocht in Vlaanderen.

- Van alle titels is nagegaan of er in 2012 ook verkoop is geweest van andere edities zoals herdruk met ander ISBN, gebonden editie naast paperback, als dwarsligger of pocketeditie. In de analyse zijn de verkoopgegevens van al deze edities op titelniveau gecumuleerd.
- Titels van Nederlandse auteurs die in het najaar 2012 verschenen, krijgen soms pas in de loop van 2013 respons in Vlaanderen, met verkoopcijfers ver boven de resultaten van 2012. Dit geldt bijvoorbeeld voor Tommy Wieringa: *Dit zijn de namen* (publieksprijs Gouden Boekenuil 2013), Marja Vuijsje *Ons kamp* (shortlist Gouden Boekenuil 2013) en Guus Kuyser *De bijbel voor ongelovigen*. Dit wijst op een tragere marktreactie in Vlaanderen op bestsellertitels van Nederlandse auteurs.

Vanwege de praktijk van snelle voorraadrotatie in de boekhandel en dus beperkte beschikbaarheid van (nieuwe) titels – die weliswaar leverbaar blijven via de bestelservice van de boekhandel – gebeurt de analyse op de deelgroepen bestsellers, midsellers, longtail en nog in print. Over de deelgroep out of print wordt afzonderlijk gerapporteerd en nagegaan of die titels via DBNL beschikbaar zijn (zie hoofdstuk 5).

Zowel het marktaandeel als de index wordt berekend ten opzichte van de gemiddelden, zowel in de deelgroepen, in de genres/deelcategorieën als in het totaal.

Van 10 titels van Nederlandse auteurs is er in 2012 in Vlaanderen geen enkel exemplaar verkocht: 5 fictietitels, 2 kinder- en jeugdboeken en 2 literaire non-fictietitels. In 2013 zijn er 15 titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen zonder afzet.

Vaststellingen:

1. Uitgedrukt in een index waarbij het gemiddeld aantal verkochte titels van Vlaamse auteurs in Vlaanderen per deelgroep gelijkgesteld wordt aan 100, is dit globaal voor Nederlandse auteurs 24. Anders uitgedrukt: in de totale afzet is het aandeel van Vlaamse auteurs 81 % en dat van Nederlandse auteurs 19 %. In de Vlaamse markt is van de 60 titels in de steekproef (exclusief out of print) minder dan 1 op de 5 van de verkochte aantallen van een Nederlandse auteur (81 %/19 %). Voor fictie is deze verhouding 87 %/13 %; voor kinder- en jeugdboeken 65 %/35 %; voor literaire non-fictie 98 %/2 %.

Categorie	Deelgroep	Aantal VL gemiddeld	Aantal NL gemiddeld	Index VL	Index NL	Markt-aandeel VL titels	Markt-aandeel NL titels
Fictie	Bestsellers	7.439	558	100	8	93 %	7 %
	Midsellers	840	386	100	46	69 %	31 %
	Long tail	98	56 (4)	100	57	64 %	36 %
	Nog in print	28	23 (6)	100	82	55 %	45 %
	Totaal fictie	2.101	304	100	14	87 %	13 %
Kinder- en jeugdboeken	Bestsellers	1.721	822	100	48	68 %	32 %
	Midsellers	759	190	100	25	80 %	20 %
	Long tail	151	224	100	148	40 %	60 %
	Nog in print	52	43 (2)	100	83	55 %	45 %
	Totaal kinder- en jeugdboeken	671	359	100	54	65 %	35 %
Literaire non-fictie	Bestsellers	2.117	55	100	3	97 %	3 %
	Midsellers	3.280	29	100	1	99 %	1 %
	Long tail	122	9	100	7	93 %	7 %
	Nog in print	78	1 (1)	100	1	99 %	1 %
	Totaal non-fictie	1.399	29	100	2	98 %	2 %
Totaal	Gemiddelde	1.117	264 (50)	100	24	81 %	19 %

Verkochte aantallen boekhandel Vlaanderen alle genres: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Vlaanderen fictie: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Vlaanderen kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Vlaanderen literaire non-fictie: steekproefnorm 0

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

- Er zijn duidelijke verschillen per genre: kinder- en jeugdboeken scoren hoger dan dit gemiddelde met een index voor Nederlandse titels van bijna 54; literaire non-fictietitels scoren extreem laag met een verhouding Vlaanderen/Nederland van 100/2; voor fictie halen Nederlandse titels gemiddeld een zevende van de verkoop van Vlaamse titels.
- Naar deelgroepen van verkoopstatus verschillen de verkoopresultaten zeer sterk afhankelijk van het genre. Voor fictie evolueert het aandeel voor Nederlandse titels van een index 8 voor bestsellers naar een index 46/57 voor midsellers en long tail. Bestsellers fictie zijn dus zeer sterk gelinkt aan eigen titels en auteurs, in de breedte wordt de nationaliteit van de auteur veel minder dominant.
- Bij het genre kinder- en jeugdboeken is de nationaliteit van de auteur voor bestsellers minder bepalend voor de verkoop: hier is de index ruim 50 voor Nederlandse auteurs (voor fictie slechts 14). Midsellertitels scoren het laagst voor Nederlandse auteurs. In de deelgroep long tail wordt het Nederlandse gemiddelde sterk opgetrokken door een titel van een Nederlands auteur uitgegeven bij een Vlaamse uitgeverij (titel 35) die in Vlaanderen hoge verkoopcijfers haalt. Het bovengemiddeld indexcijfer voor nog in print

wordt sterk bepaald door één goed verkopende Nederlandse klassieker (titel 56) van de drie titels.

- Voor de titels in het genre literaire non-fictie is de nationaliteit van de auteur zeer bepalend. Met een gemiddelde integratie-index van 0 is de afzet van literaire non-fictietitels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen zo goed als onbestaande.

4.8.2 Nederland

In opdracht van SMB, Stichting Marktonderzoek Boeken, registreert GfK de kassaverkoop op titelniveau van algemene boeken in boekverkooppunten in Nederland en dekt daarmee volgens eigen gegevens 84 % van de gerealiseerde omzet. Dit deelonderzoek is gebaseerd op de rapportering over het jaar 2012 van de verkochte aantallen – of afzet – van de 2 x 75 titels uit de steekproef.

Enkele opmerkingen:

- De exclusieve uitgave voor de Bruna retailketen 'Vloed' van Susan Smit is in 2012 alleen in Nederland verkocht.
- De titels Wim Jansen 'Boerenkind' (Vrije Uitgevers), Tineke Zaadnoordijk, Victor Meijer *Gedachten die je niet kunt overslaan* (Uitgeversportaal), Anna Rozier *Op klaarlichte huid* (Mijnbestseller) gepubliceerd bij self publishing / POD-uitgeverijen zijn volgens de GfK-cijfers alleen verkocht in Nederland.
- Van alle titels is nagegaan of er in 2012 ook verkoop is geweest van andere edities zoals herdruk met ander ISBN, gebonden editie naast paperback, als dwarsligger of pocketeditie. In de analyse zijn de verkoopgegevens van al deze edities op titelniveau gecumuleerd.
- Titels van Vlaamse auteurs die in het najaar 2012 verschenen, krijgen soms pas in de loop van 2013 respons in Nederland, met verkoopcijfers boven de resultaten van 2012. Dit geldt bijvoorbeeld voor Kristien Dieltiens: *Kelderkind* (Wouterse Pieterseprijs 2013) en Bram Dehouck *Hellekind* (Gouden Strop 2012 en als auteur ook bekroond in 2010).

Vanwege de praktijk van snelle voorraadrotatie in de boekhandel en dus beperkte beschikbaarheid van (nieuwe) titels – de backlist blijft wel leverbaar via de bestelservice van de boekhandel – gebeurt de analyse alleen op de deelgroepen bestsellers, midsellers, longtail en 'nog in print'. Over de deelgroep out of print wordt afzonderlijk gerapporteerd en nagegaan of die titels via DBNL beschikbaar zijn (zie hoofdstuk 6).

Hoofdgroep	Deelgroep	Aantal NL gemiddeld	Aantal VL gemiddeld	Index NL	Index VL	Markt-aandeel NL titels	Markt-aandeel VL titels
Fictie	Bestsellers	23.767	1.707 (7)	100	7	93,5 %	6,5 %
	Midsellers	3.668	308	100	8	92 %	8 %
	Long tail	398	44 (6)	100	11	90 %	10 %
	Nog in print	130	32 (7)	100	25	80 %	20 %
	Totaal fictie	6.991	532	100	8	93 %	7 %
Kinder- en jeugdboeken	Bestsellers	13.918	112	100	1	99,2 %	0,8 %
	Midsellers	3.605	161	100	4	95,7 %	4,3 %
	Long tail	385	7	100	2	98,2 %	1,8 %
	Nog in print	166	35	100	21	82,6 %	17,4 %
	Totaal kinder- en jeugdboeken	4.519	77	100	2	98,3 %	1,7 %
Literaire non-fictie	Bestsellers	6.537	2.084	100	32	76 %	24 %
	Midsellers	1.007	725	100	72	58 %	42 %
	Long tail	695	98	100	14	88 %	12 %
	Nog in print	30	47 (2)	100	157	39 %	61 %
	Totaal non-fictie	2.820	801	100	28	78 %	22 %
Totaal	Gemiddelde	5.497	454 (55)	100	8	92,4 %	7,6 %

Zowel het marktaandeel als de index wordt berekend ten opzichte van de gemiddelden, zowel in de deelgroepen, in de genres/deelcategorieën als in het totaal.

Van 5 titels van Vlaamse auteurs, alle fictietitels, was er in 2012 geen enkel exemplaar verkocht in Nederland. In 2013 hadden 4 titels van Vlaamse auteurs in Nederland geen afzet; 2 titels werden met een jaar vertraging ten opzichte van de Nederlandse markt aangeboden en verkocht.

Vaststellingen:

1. Uitgedrukt in een index waarbij het gemiddeld aantal verkochte titels van Nederlandse auteurs in Nederland per deelgroep gelijkgesteld wordt aan 100, is dit globaal voor Vlaamse auteurs 8. In de totale afzet is het aandeel van Vlaamse auteurs 7,6 %, van Nederlandse auteurs 92,4 %. Voor fictie is deze verhouding 93 %/7 %; voor kinder- en jeugdboeken 98,3 %/1,7 %; voor literaire non-fictie 78 %/22 %.

Verkochte aantallen boekhandel Nederland alle genres

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Nederland: fictie

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Nederland: kinder- en jeugdboeken

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen boekhandel Nederland: literaire non-fictie

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

2. Met duidelijke verschillen per genre: literaire non-fictietitels scoren hoger dan dit gemiddelde met een index voor Vlaamse titels van 22; kinder- en jeugdboekentitels scoren extreem laag met een verhouding Nederland/Vlaanderen van 100/1,7; voor fictie halen Vlaamse titels gemiddeld een index 7,6 ten opzichte van de gemiddelde verkoop van Nederlandse.
3. Naar deelgroepen qua verkoopstatus verschillen de verkoopresultaten zeer sterk afhankelijk van het genre. In absolute aantallen bepalen de verkoopcijfers van de bestsellers sterk de marktverhoudingen. Bestsellers verkopen voornamelijk in eigen land en gezien de grotere potentiële markt in Nederland ook in grotere aantallen. Voor fictie evolueert het aandeel voor Vlaamse auteurs van een index 7 voor bestsellers en 8 voor midsellers naar een index 11 voor long tail. Nog-in-printtitels van Vlaamse auteurs scoren het hoogst met 20 % (norm 50 %).
4. Bij het genre kinder- en jeugdboeken is de nationaliteit van de auteur voor bestsellers nog meer bepalend voor de verkoop: hier is de index slechts 1,7. Ook Vlaamse midsellertitels en longtailtitels scoren hier opvallend laag. Het indexcijfer voor de deelgroep nog in print wordt sterk bepaald door één goed verkopende titel van een Vlaams auteur geïllustreerd door een vaak bekroonde Nederlandse tekenaar (titel 31).
5. Voor de titels in de steekproef in het genre literaire non-fictie lijkt de nationaliteit van de auteur minder bepalend dan het meer (universele) onderwerp. Hoge verkoopsaantallen van één titel in de deelgroep bestsellers in beide landen (titel 37) trekt het gemiddelde sterk op (op een totaal van 3 titels in deze deelgroep).

4.8.3 Vlaanderen en Nederland

4.8.3.1 Aandeel verkoop titels van Vlaamse auteurs in totaalverkoop Nederland

Vertrekkend van het totaal aantal verkochte exemplaren per titel in Nederland is het gemiddeld aandeel van Vlaamse auteurs 7 %. Voor de deelcategorie fictie is het aandeel iets kleiner, namelijk 6,2 %. In de deelcategorie kinder- en jeugdboeken is het Vlaamse aandeel veel lager, slechts 1,7 % (één titel heeft geen verkoop in Nederland); voor literaire non-fictie stijgt dit aandeel tot 20,7 % (met grote impact van één bestsellertitel).

4.8.3.2 Verkoop titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen

Nederlandse auteurs maken gemiddeld 12 % van de verkoop uit van de 2 x 60 steekproeftitels in Vlaanderen. Fictietitels scoren lager dan het gemiddelde (10,5 %), kinder- en jeugdboeken van Nederlandse auteurs behalen een groter marktaandeel (32 %) terwijl non-fictietitels van Nederlandse auteurs nauwelijks verkocht worden (slechts 1,7 % van de totale afzet van de 2 x 12 non-fictietitels).

4.8.3.3 Aandeel Vlaanderen en Nederland in de totale markt per titel

Een andere invalshoek om de verhouding Vlaanderen - Nederland te analyseren, is niet het Vlaamse respectievelijk Nederlandse aandeel in de totaalmarkt van Nederland respectievelijk Vlaanderen, maar per titel afzonderlijk nagaan welk aandeel van de totale afzet gerealiseerd wordt in Vlaanderen respectievelijk Nederland.

Uitgaande van de normstelling voor de totale markt (zie 2.2) zou deze verhouding 21,6 %/78,4 % moeten zijn voor fictietitels, 28 %/72 % voor de literaire non-fictietitels, voor kinder- en jeugdboeken 29,4 %/70,7 %.

Vlaamse titels: aandeel Vlaanderen en Nederland

Vlaamse titels: aandeel Vlaanderen in gemiddelde per deelgroep	Literaire fictie	Kinder- en jeugdboeken	Literaire non-fictie	Alle genres
Bestsellers	82 %	94 %	50 %	
Midsellers	73 %	83 %	82 %	
Long tail	75 %	96 %	56 %	
Nog in print	50 %	60 %	72 %	
Gemiddelde per genre	82 %	89 %	66 %	79 %

Van 6 titels is in 2012 geen enkel exemplaar verkocht in Nederland, van 9 titels minder dan 2 % van de totale afzet.

Van 12 Vlaamse titels zijn er evenveel of meer verkocht in Nederland dan in Vlaanderen met een maximale verhouding van 79 % Nederland, 21 % Vlaanderen.

Van de totale afzet van 60 titels van Vlaamse auteurs in de steekproef wordt 79 % verkocht in Vlaanderen, 21 % in Nederland (iiMVL = 1). Voor fictie is dit aandeel verkocht in Vlaanderen iets hoger, namelijk 82 % (iiMVL = 1) Voor kinder- en jeugdboeken is dit zelfs 9 op de 10, (iiMVL = 0) voor literaire non-fictie 2 op de 3 (iiMVL = 2).

Verkochte aantallen Vlaamse titels fictie: marktnorm 1

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen Vlaamse titels kinder- en jeugdboeken: marktnorm 0

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen Vlaamse titels literaire non-fictie: marktnorm 2

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Geen enkel genre benadert de norm voor de totale markt: in alle genres is er in de Vlaamse markt een oververtegenwoordiging van titels van Vlaamse auteurs.

Voor fictietitels vergroot het aandeel van Nederlandse bestsellertitels (18 %) naar nog in print (50 %). Voor de genres kinder- en jeugdboeken en literaire non-fictie is een vergelijkbare trend niet af te leiden.

Van 10 titels is in 2012 geen enkel exemplaar verkocht in Vlaanderen.

Van 1 titel zijn er meer exemplaren verkocht in Vlaanderen dan in Nederland, een kinder- en jeugdboek van een Nederlandse auteur bij een Vlaamse uitgeverij.

Van de totale afzet van 60 titels van Nederlandse auteurs in de steekproef wordt 96,1 % verkocht in Nederland en slechts 3,9 % in Vlaanderen (iiMNL = 0). Voor literaire non-fictie is het Nederlandse aandeel zelfs 99 % (iiMNL = 0); kinder- en jeugdboeken van Nederlandse auteurs halen het grootste aandeel van de genregroepen in Vlaanderen, namelijk 7 % (iiMNL = 1).

Verkochte aantallen Nederlandse titels fictie: marktnorm 0

iiMNL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen Nederlandse titels kinder- en jeugdboeken: marktnorm 1

iiMNL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Verkochte aantallen Nederlandse titels non-fictie: marktnorm 0

iiMNL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Nederlandse titels: aandeel Vlaanderen en Nederland

Nederlandse titels: aandeel Nederland in gemiddelde per deelgroep	Literaire fictie	Kinder- en jeugdboeken	Literaire non-fictie	Alle genres
Bestsellers	98 %	94 %	99 %	
Midsellers	90 %	95 %	99 %	
Long tail	93 %	63 %	99 %	
Nog in print	88 %	89 %	97 %	
Gemiddelde per genre	97 %	93 %	99 %	96,1 %

De integratie-index totale markt wijst op een volledig niet-geïntegreerde markt in Nederland en een nagenoeg niet-geïntegreerde markt in Vlaanderen. Daarbij zijn de Nederlandse titels iets beter geïntegreerd in de Vlaamse markt (gemiddelde $ii = 1,00$) dan de Vlaamse titels in de Nederlandse markt (gemiddelde $ii = 0,33$).

4.8.4 Aandeel vertaalde titels in de omzet over de grenzen

Uit een analyse van de top 50 van best verkochte A-boeken in Vlaanderen en Nederland in de periode 2007 tot 2012 kan worden vastgesteld dat titels van vertaalde auteurs gemiddeld de helft van de top 50-titels uitmaken. Voor de overige titels kiezen Vlaamse boekenkopers voor Vlaamse auteurs, Nederlandse boekenliefhebbers voor Nederlandse schrijvers. Een verhouding die bevestigd wordt door de bovenvermelde cijfers voor de 2 x 75 titels.

Top 50 titels 2012 tot 2007	Vlaanderen	Nederland
Vlaamse auteur	23 / 25 / 26 / 23 / 31 / 29	1 / 1 / 1 / 0 / 0 / 0
Nederlandse auteur	2 / 2 / 0 / 1 / 2 / 6	23 / 20 / 21 / 25 / 30 / 30
Vertaalde auteur	25 / 23 / 24 / 25 / 17 / 15	26 / 29 / 28 / 25 / 20 / 20

Waar komt dan de dominantie van boeken van Nederlandse uitgeverijen op de Vlaamse markt vandaan? Een vergelijking van de verkochte aantallen voor de 15 best verkochte titels gezamenlijk in beide landen – allemaal vertalingen, overigens gepubliceerd door Nederlandse uitgeverijen – levert voor 2013 een totaalafzet van 1.471.000 exemplaren op: 404.500 daarvan in Vlaanderen (27,5 %), 1.066.500 (72,5 %) in Nederland. Dit cijfer sluit nauw aan bij het aandeel in de gecumuleerde boekenomzet algemene boeken van 27 % voor Vlaanderen en 73 % voor Nederland. Voor fictie liggen de verhoudingen lichtjes verschillend: Nederland realiseert 80 % van de gecumuleerde fictie-omzet, Vlaanderen 20 %. Rekening houdend met het verschillen in totaal marktpotentieel, wordt de evenwichtige uitwisseling tussen Vlaanderen en Nederland dus wel gerealiseerd voor de gemeenschappelijke top 15 van vertaalde werken ($iiM = 5$).

Verkochte aantallen boekhandel vertaalde fictie top 15: marktnorm 5

iiM	0	1	2	3	4	5

4.9 Gebruikscontext 2 Openbare bibliotheken: aantal uitleningen

4.9.1 Vlaanderen

Gecumuleerde uitleningscijfers op titelniveau van de 305 Vlaamse openbare bibliotheken zijn niet beschikbaar. In het kader van dit onderzoek heeft Lisbeth Vandoorne van Bibnet Vlaanderen de uitleningscijfers van de 2 x 75 titels van de steekproef verzameld van de openbare bibliotheken van de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant en samengeteld. Deze cijfers zijn geëxtrapoleerd naar het totale Vlaamse niveau op basis van de bevolkingscijfers van de gemeenten waarin de bibliotheken in de steekproef gevestigd zijn. Concreet maakt de bevolking van de bibliotheken in de steekproef 21,65 % van de totale Vlaamse bevolking uit. Gekozen is voor het kengetal 'inwonersaantal', omdat in het kengetal 'aantal gebruikers' effecten meespelen van meervoudige inschrijvingen, het aanzuigeffect van de steden Antwerpen, Leuven en Mechelen en de betekenis van Leuven en Antwerpen als studentenstad. Het kengetal 'totaal aantal uitleningen' als extrapolatiebasis gebruiken geeft een vertekend beeld omdat uitleningen via wisselcollecties niet op een gelijke wijze geregistreerd worden, soms eenmalig voor elke titel in het pakket, soms het werkelijk aantal uitleningen op titelniveau vanuit de wisselcollectie.

Gemiddeld aantal exemplaren aanwezig in de collectie (extrapolatie voor Vlaanderen)

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Fictie	367	165	45
Kinder- en jeugdboeken	371	231	62
Literaire non-fictie	203	56	27
Gemiddeld	344	161	47

Van de 75 titels van Vlaamse auteurs was er van 3 titels geen enkel exemplaar aanwezig in de collectie van de uitleenpunten van de steekproef. Van nog eens 4 titels die in de collectie aanwezig waren, was het niet mogelijk uit de databank voldoende betrouwbare uitleengegevens af te leiden door onzekerheid over de correctheid van de titel. De gegevens zijn dus gebaseerd op de beschikbaarheid en uitlening van 68 titels van Vlaamse auteurs.

Van de 75 titels van Nederlandse auteurs was er van 8 titels geen enkel exemplaar aanwezig in de collectie van de uitleenpunten van de steekproef. Van nog eens 3 titels die in de collectie aanwezig waren, was het niet mogelijk uit de databank voldoende betrouwbare uitleengegevens af te leiden door onzekerheid over de correctheid van de titel. De gegevens zijn dus gebaseerd op de beschikbaarheid en uitlening van 64 titels van Nederlandse auteurs.

Van de titels van Vlaamse auteurs zijn gemiddeld 344 exemplaren beschikbaar in de collectie van de openbare bibliotheken, van Nederlandse auteurs is dat 161 exemplaren; twee derde van de aanwezige exemplaren zijn van Vlaamse auteurs, een derde van Nederlandse auteurs. Naar genre zijn er opvallende verschillen: de kinder- en jeugdboekentitels zijn in aantal exemplaren het meest aanwezig (60 % Vlaamse titels; 40 % voor Nederlandse titels), de literaire non-fictietitels zijn het minst aanwezig (79 % Vlaamse titels; 21 % Nederlandse titels), van de fictietitels zijn iets minder exemplaren aanwezig dan van kinder- en jeugdboeken, ook hier zijn de Vlaamse titels in de meerderheid met 69 %, voor Nederlandse titels 31 %.

Aantal exemplaren in collectie Vlaamse openbare bibliotheken: fictie: steekproefnorm 3

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal exemplaren in collectie Vlaamse openbare bibliotheken: kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 4

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal exemplaren in collectie Vlaamse openbare bibliotheken: literaire non-fictie: steekproefnorm 2

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Gemiddeld aantal uitleningen van de 68 titels van Vlaamse auteurs en 64 titels van Nederlandse auteurs (extrapolatie voor Vlaanderen)

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Fictie	1.122	515	46
Kinder- en jeugdboeken	1.080	853	79
Literaire non-fictie	396	143	36
Gemiddeld	951	519	55

Gemiddeld is elke titel van een Vlaams auteur 951 maal uitgeleend, van een Nederlands auteur 519 maal. Twee derde van de uitleningen betreffen Vlaamse titels, een derde uitleningen van Nederlandse titels. Fictietitels vormen het grootste deel van de uitleningen, namelijk 62 %; bijna 70 % daarvan zijn van Vlaamse auteurs, iets meer dan 30 % van Nederlandse schrijvers. Voor kinder- en jeugdboeken (30 % van het aantal uitleningen) is het aandeel uitleningen van Nederlandse titels beduidend groter, namelijk 44 %. Van de uitleningen van literaire non-fictietitels (8 % van het totaal) is maar iets meer dan een vierde van Nederlandse auteurs. Voor alle genres geldt een integratie-index van minimaal 3. Het genre met het grootste aandeel uitleningen van Nederlandse auteurs is dat van kinder- en jeugdboeken.

Aantal uitleningen in Vlaamse openbare bibliotheken: fictie: steekproefnorm 3

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal uitleningen in Vlaamse openbare bibliotheken: kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 4

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal uitleningen in Vlaamse openbare bibliotheken: literaire non-fictie: steekproefnorm 2

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Gemiddelde uitleningscijfers naar deelgroepen en genres:

		Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index VL = 100
Fictie	Bestsellers	2.927	1.574	54
	Midsellers	1.406	512	36
	Log tail	608	183	30
	Nog in print	240	71	30
	Out of print	252	69	27
	Gemiddeld	1.122	515	46
Kinder- en jeugdboeken	Bestsellers	1.965	1.830	93
	Midsellers	795	1.851	233
	Long tail	1.604	340	21
	Nog in print	604	246	41
	Out of print	36	28	78
	Gemiddeld	1.080	853	79
Literaire non-fictie	Bestsellers	1.375	584	42
	Midsellers	359	5	1
	Long tail	15	10	67
	Nog in print	53	21	40
	Out of print	179	0	0
	Gemiddeld	396	143	36
Algemeen gemiddelde		951	519	55

Binnen alle genres is in de deelgroep 'bestsellers' het aandeel uitleningen van Nederlandse titels het grootst. Voor kinder- en jeugdboeken is dit aantal zelfs bijna gelijk.

Voor fictie daalt het aandeel van Nederlandse bestsellertitels (35 %) naar out-of-printtitels (21 %). Kinder- en jeugdboeken vertonen een grillig patroon: voor bestsellers is de verhouding zo goed als gelijk, voor midsellers is het aandeel voor Nederlandse titels zelfs 70 %, voor long tail slechts 17 %.

Nederlandse non-fictietitels worden het minst uitgeleend in verhouding tot de Vlaamse titels: 26 % ten opzichte van 74 %, de laagste score van de drie genres. Ook voor dit genre is er een grillig patroon door de deelgroepen heen.

Gemiddeld aantal uitleningen per exemplaar in de collectie naar genre

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Fictie	2,98	2,82
Kinder- en jeugdboeken	2,20	2,77
Literaire non-fictie	1,95	2,23
Gemiddeld	2,61	2,76

De aanwezige exemplaren van Nederlands titels worden gemiddeld iets meer uitgeleend dan die van Vlaamse titels: 2,76 ten opzichte van 2,61 (6 % meer). Fictieboeken worden gemiddeld het meest uitgeleend,

literaire non-fictie het minst. Kinder- en jeugdboeken van Nederlandse auteurs gemiddeld 26 % meer dan een exemplaar van een Vlaams auteur. Dit geldt ook voor literaire non-fictietitels van Nederlandse auteurs. Alleen de aanwezige exemplaren van een Vlaamse fictietitel worden gemiddeld 6 % meer uitgeleend dan die van een Nederlandse fictietitel.

Gemiddeld aantal uitleningen per exemplaar in de collectie naar deelgroep verkoopstatus

	Vlaamse titels	Nederlandse titels
Bestsellers	5,47	4,82
Midsellers	3,33	3,00
Long tail	2,75	1,70
Nog in print	0,62	0,74
Out of print	0,54	0,41

Het gemiddeld aantal uitleningen per exemplaar daalt systematisch van bestsellers naar out-of-printtitels in de collectie en dit zowel voor de Vlaamse als de Nederlandse titels, respectievelijk van 5,47 naar 0,54 (- 90 %) en van 4,82 naar 0,41 (- 91 %).

4.9.2 Nederland

De telling is gebaseerd op de opgave van de uitleningen die Lira heeft ontvangen van een aantal representatieve bibliotheekorganisaties, verspreid over heel Nederland. In totaal staan deze gelijk aan 50% van het totaal aantal opgegeven uitleningen van boeken door Nederlandse openbare bibliotheken. In 2012 bedroeg dat totaal 85,2 miljoen. Extrapolatie is rechtlijnig doorgevoerd door vermenigvuldiging van de telling in de steekproef van Lira met een factor 2.

Van de 75 titels in de steekproef zijn 18 titels van Vlaamse auteurs niet geleend – wellicht niet aanwezig in de collectie. Ook van 8 Nederlandse titels zijn er geen uitleningen.

Gemiddeld aantal uitleningen van de 57 titels van Vlaamse auteurs en 67 titels van Nederlandse auteurs (extrapolatie voor Nederland)

	Vlaamse titels	Nederlandse titels	Index NL = 100
Fictie	588 (33)	2.040 (35)	29
Kinder- en jeugdboeken	896 (16)	6.500 (17)	14
Literaire non-fictie	162 (8)	506 (15)	32
Gemiddeld	614 (57)	2.828 (67)	22

Gemiddeld is elke titel van een Vlaams auteur 614 maal uitgeleend, van een Nederlands auteur 2.828 maal – 18 % uitleningen betreffen Vlaamse auteurs, 82 % uitleningen Nederlandse auteurs. Kinder- en jeugdboeken vormen het grootste deel van de uitleningen, namelijk 56 %; 11 % daarvan zijn van Vlaamse auteurs, 89 % van Nederlandse schrijvers. Voor fictie (40 % van het aantal uitleningen) is het aandeel uitleningen van Vlaamse titels beduidend groter, namelijk 21 %. Van de uitleningen van literaire non-fictie (4 % van het totaal) is maar iets meer dan een zevende van Vlaamse auteurs. Voor fictie en literaire non-fictie geldt een integratie-index van 2. Het genre met het grootste aandeel uitleningen van Vlaamse titels is non-fictie. Kinder- en jeugdboeken van Vlaamse auteurs worden het minst uitgeleend in vergelijking met deze van Nederlandse jeugdauteurs.

Aantal uitleningen in Nederlandse openbare bibliotheken: fictie: steekproefnorm 2

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal uitleningen in Nederlandse openbare bibliotheken: kinder- en jeugdboeken: steekproefnorm 1

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Aantal exemplaren in Nederlandse openbare bibliotheken: literaire non-fictie: steekproefnorm 2

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Gemiddelde uitleningscijfers per beschikbare titel naar deelgroepen en genres:

		Vlaamse titels	ndse titels	Index NL = 100
Fictie	Bestsellers	1.016	5.428	19
	Midsellers	1.172	2.517	47
	Long tail	233	1.074	22
	Nog in print	53	179	30
	Out of print	36	302	12
	Gemiddeld	588	2.040	29
Kinder- en jeugdboeken	Bestsellers	1.121	12.905	9
	Midsellers	1.237	10.489	12
	Long tail	1.491	2.541	59
	Nog in print	47	1.611	3
	Out of print	0	336	0
	Gemiddeld	896	6.500	14
Literaire non-fictie	Bestsellers	526	1.541	34
	Midsellers	101	704	29
	Long tail	4	217	2
	Nog in print	5	55	9
	Out of print	24	8	300
	Gemiddeld	162	506	32
Algemeen gemiddelde		614	2.828	22

Binnen de genres fictie en kinder- en jeugdboeken is in de deelgroep bestsellers het aandeel uitleningen van Nederlandse titels het kleinst.

Alle genres vertonen een grillig patroon: het aandeel van de Vlaamse titels in de deelgroepen out of print is lager dan het gemiddelde – de aanwezigheidsgraad is zeer laag en als de titel in de collectie aanwezig is, wordt die zelden geleend.

Het effect van bekroningen speelt voor (3) (*Post Mortem Ako*), (9) (*Hellekind, Gouden Strop*) en (16) (*Vrijdag, shortlist Libris*).

4.9.3 Vlaanderen en Nederland

Van het totaal aantal uitleningen in Nederlandse bibliotheken is 85 % van Nederlandse auteurs. De integratie-index is laag: 2 voor fictie en literaire non-fictie en 1 voor kinder- en jeugdboeken.

Gemiddeld voor alle genres 1 (bovenwaarde).

Het aandeel van uitleningen van Vlaamse titels in Vlaamse bibliotheken is gemiddeld voor alle genres

65 %, voor titels van Nederlandse auteurs 35 % (integratie-index 3). Voor kinder- en jeugdboeken is het aandeel van Nederlandse auteurs zelfs 44 %, een integratie-index van 4.

Wat het aantal uitleningen betreft is het uitleenpatroon in Vlaanderen meer geïntegreerd dan dat in Nederland.

De globale marktverhouding in het totaal aantal uitleningen voor Vlaanderen en Nederland samen bedraagt voor fictie en literaire non-fictie 26/74 (VL: 12,2 miljoen, NL: 34,0 miljoen) en 28/72 voor kinder- en jeugdboeken (VL: 13,5 miljoen, NL: 34,5 miljoen).

In de steekproef komen afwijkende verhoudingen tot uiting: voor fictie is de verhouding in totaal aantal uitleningen voor Nederland 60 %, voor Vlaanderen 40 %. Voor kinder- en jeugdboeken 81 % / 19 %. Voor het genre literaire non-fictie is die verhouding 53 %/47 %.

Uitleningen fictie maken 47 % uit van het totale aantal uitleningen, kinder- en jeugdboeken 48 % en literaire non-fictie slechts 5 %.

Van het totale aantal uitleningen van de 40 fictietitels van Nederlandse auteurs is 79 % uitgeleend via Nederlandse bibliotheken, 21 % via Vlaamse uitleenpunten.

Van de 40 Vlaamse fictietitels wordt 71 % uitgeleend in Vlaanderen en 29 % in Nederlandse bibliotheken of 39 % van het normpercentage in Nederland en Vlaanderen.

De 15 literaire non-fictietitels van Nederlandse auteurs zijn 9.430 keer uitgeleend, 80 % via Nederlandse bibliotheken, 20 % via Vlaamse uitleenpunten.

De uitleningen van de Vlaamse non-fictietitels gebeuren voor 82 % via Vlaamse bibliotheken en 18 % via Nederlandse uitleenpunten. Ook voor literaire non-fictietitels is het grensverkeer niet geïntegreerd; het onevenwicht is in Nederland groter dan in Vlaanderen. Het aandeel van uitleningen van Vlaamse titels in Nederland is kleiner dan van Nederlandse titels in Vlaanderen.

In Nederland werden 124.832 uitleningen geregistreerd voor de 2 x 20 titels van kinder- en jeugdboekenauteurs; 89 % daarvan van Nederlandse auteurs en 11 % van Vlamingen.

In de Vlaamse bibliotheken zijn 28.991 kinder- en

jeugdboeken geleend; 56 % van Vlaamse auteurs en 44 % van Nederlandse schrijvers.

Er is opnieuw een onevenwicht in het literaire grensverkeer tussen beide landen.

4.10 Gebruikscontext 3 Leesclubs

Nederland heeft een langere traditie op het vlak van leesclubs dan Vlaanderen. De ondersteuning is ruimer uitgebouwd en sluit nauwer aan op het netwerk van bibliotheken.

4.10.1 Vlaanderen

In Vlaanderen is Leesweb, het centrum voor leesbevordering, het langst actief, gegroeid uit de ondersteunende activiteiten van het Katholiek Centrum voor Lectuur Begeleiding. Leesweb biedt werkmappen aan voor leesgroepen, zowel over individuele titels als thematisch (bijv. de literaire thriller). Daarnaast begeleiden medewerkers van Leesweb 35 leesgroepen over heel Vlaanderen. Markant is een netwerk van actieve vrouwen met 320 plaatselijke afdelingen en in 70 daarvan is een actieve leesclub opgezet. Ter ondersteuning worden voor deze leeskringen leesmappen ontwikkeld.

De analyse is voor Leesweb gebaseerd op de inventaris van de 270 titels die sinds 2001 aan bod kwamen in de leesclubs en de beschikbare leesmappen. Door Markant zijn 85 titels gesignaleerd aan en door de leesclubs.

Aantal uitleningen fictie	Nederland	Vlaanderen
Totaal	60 %	40 %
Aandeel Nederlandse titels in	79 %	21 %
Aandeel Vlaamse titels in	31 %	69 %

Aantal uitleningen kinder- en jeugdboeken	Nederland	Vlaanderen
Totaal	81 %	19 %
Aandeel Nederlandse titels in	90 %	10 %
Aandeel Vlaamse titels in	47 %	53 %

Aantal uitleningen literaire non-fictie	Nederland	Vlaanderen
Totaal	53 %	47 %
Aandeel Nederlandse titels in	80 %	20 %
Aandeel Vlaamse titels in	24 %	76 %

In deze leesclubs komen geen kinder- en jeugdtitels aan bod en (literaire) non-fictie is niet de focus. Van de 60 titels van Vlaamse auteurs – exclusief out of print – biedt Leesweb 3 werkmappen aan (fictie 1, non-fictie 1, jeugdboek 1), Markant 1 (non-fictie). Van de 60 titels van Nederlandse auteurs wordt 1 fictietitel door Markant in een leesmap behandeld. Nederlandse titels in het leesclubaanbod in Vlaanderen: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.10.2 Nederland

Het landschap:

Leeskringen (leesclubs) zijn er in allerlei soorten en maten, van strak georganiseerd tot informele vriendenclubs. Een relatief nieuwe ontwikkeling vormen incidentele leesclubs, vaak opgezet in openbare ontmoetingen met schrijvers. In Nederland functioneren naar schatting 4.000 tot 5.000 leesclubs, groepen die in grotendeels dezelfde samenstelling regelmatig bijeenkomen om een boek te bespreken dat vooraf is geselecteerd. Een exacte bepaling van het aantal leesclubs is onmogelijk, omdat er veel informele clubs zijn die geen gebruikmaken van diensten van bijvoorbeeld bibliotheken. De meer georganiseerde leesclubwereld kent een aantal belangrijke organisaties die centraal voor leesclubs titels selecteren, documentatie ontwikkelen en/of collecties beschikbaar stellen.

- Passage: christelijk-maatschappelijke vrouwenorganisatie met circa 350 leesclubs.
- Noord-Nederland: samenwerkende leesclubs, gelieerd aan de bibliotheken: circa 450 leesclubs.
- Senia: vrijwilligersorganisatie die activiteiten organiseert om contact tussen senioren te bevorderen: circa 600 leesclubs.

Centraal ontwikkelde documentatie:

- Boek-delen. Tijdschrift speciaal voor leesclubs. Bedient circa 1.300 leesclubs en bibliotheken. Jaarlijks wordt documentatie ontwikkeld bij circa 75 nieuwe titels.
- Passage: jaarlijks wordt van 12 centraal geselecteerde titels een leesmap samengesteld.
- Noord-Nederland: documenteert jaarlijks bij 4 titels.
- Senia: ontwikkelt jaarlijks begeleidingsmappen bij circa 20 Nederlandstalige titels.

Beschikbaar stellen van collecties:

Een teruglopend aantal provinciale bibliotheekservice-organisaties (PSO's) biedt 'leenkoffers' aan voor leesclubs met daarin een aantal exemplaren van een

boek + documentatie (van bovengenoemde aanbieders). Het betreft inmiddels nog de PSO's van Noord- en Zuid-Holland (ProBiblio), Flevoland en Overijssel. Daarnaast doet een aantal bibliotheken hetzelfde voor de eigen regio of het eigen werkgebied. Voor dit onderzoek waren gegevens beschikbaar van de drie genoemde PSO's.

Werkwijze voor dit onderzoek:

Om inzicht te geven van de mate waarin de 2 x 75 voor het onderzoek literair grensverkeer geselecteerde titels zijn 'geland' in de wereld van de leesclubs, is gekeken naar de mogelijke ondersteuningsvormen:

- Is een titel centraal geselecteerd voor aangesloten leeskringen?

- Is er door een van de bovengenoemde organisaties centraal documentatie ontwikkeld die beschikbaar is voor leeskringen?
- Is een titel opgenomen in de achtergrondcollecties met 'leenkoffers' van de drie genoemde PSO's?

Rapportering en analyse vanuit deze drie invalshoeken:

'Leesclubselectie' zijn de titels die op enigerlei wijze onder de aandacht zijn gebracht van leesclubs.

'Centrale titelkeuze/documentatie' rapporteert of een van de vier centrale aanbieder(s) het boek bij de leesclubs hebben geïntroduceerd.

'Aankoop achtergrondcollectie' geeft aan of PSO's de titel (in 6 tot 10 exemplaren) hebben aangekocht voor een leesclubkoffer.

Vaststellingen:

1. Leesclubselectie: De centrale aanbieders hebben 13 van de 60 titels van Nederlandse auteurs in de steekproef – ook hier exclusief out of print – voorgesteld aan hun leden-leesclubs (fictie 11, literaire non-fictie 2, geen kinder- of jeugdboeken). Van de 60 titels van Vlaamse auteurs zijn er 4 gesignaleerd (fictie 3, literaire non-fictie 1).

Titels in de leesclubselectie in Nederland: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

2. Centrale titelkeuze/documentatie: Meer expliciet zijn via documentatie of leesmap 12 unieke titels van Nederlandse auteurs onder de aandacht gebracht (fictie 10, non-fictie 2). Van de 60 titels van Vlaamse auteurs kregen 3 titels extra ondersteuning (fictie 2, non-fictie 1). Ook hier voorkeur voor Nederlandse auteurs: 1 op de 5 van hun titels, voor Vlaamse auteurs 1 op de 20.

Titels in de titelkeuze/documentatie van leesclubs in Nederland: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

3. Aankoop achtergrondcollectie: Voor de leesclubkoffers werden 13 unieke titels van Nederlandse auteurs aangekocht en 4 van Vlaamse auteurs. Dus een Nederlandse titel is ruim driemaal vaker opgenomen in de leesclubkoffers.

Titels in de achtergrondcollectie van leesclubs in Nederland: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.10.3 Vlaanderen en Nederland: conclusies

Niet alleen zijn de ondersteuningsvormen voor leesclubs in Nederland sterker uitgebouwd en talrijker, ze dekken ook meer titels. Waar de twee Vlaamse leesclubondersteunende organisaties slechts vijf unieke titels uit de steekproef onder de aandacht brengen, waarvan 4 van Vlaamse auteurs en 1 van een Nederlandse auteur (20 % NL, 80 % VL), presenteren de vier Nederlandse organisaties 17 unieke titels waarvan 13 van een Nederlandse auteur en 4 van een Vlaamse schrijver (76 % NL, 24 % VL).

Voor de intensievere ondersteuningsvormen van de Nederlandse organisaties blijft deze verhouding zo goed als gelijk: extra gedocumenteerd voor 12 Nederlandse titels en 3 Vlaamse (80 % NL, 20 % VL); in de leesclubkoffers zijn 13 unieke titels van Nederlandse auteurs en 3 van Vlaamse auteurs opgenomen (76 % NL, 24 % VL).

De Vlaamse organisaties brengen veel minder titels uit de selectie van 2 x 75 titels onder de aandacht van de leesclubs en daarbij focussen ze zich sterker op de Vlaamse auteurs. De Nederlandse organisaties brengen meer titels onder de aandacht, maar ook hier gaat het voor 4 op de 5 van de ondersteunde titels om Nederlandse.

Drie titels worden zowel in Vlaanderen als in Nederland ondersteund: *Post Mortem* van Peter Terrin (VL), *Congo* van David Van Reybrouck (VL) en *Tegenlicht* van Esther Verhoef (NL).

4.11 Gebruikscontext 4 Boekverslagen en werkstukken op de website www.scholieren.com

De Nederlandse website www.scholieren.com helpt leerlingen in het secundair onderwijs om samen betere resultaten te halen en slimmere keuzes te maken voor de toekomst. Met kennis, actualiteit, tips en meningen, op een inspirerende, eerlijke en toegankelijke manier.

Grote publiekstrekker is de database met boekverslagen en werkstukken, grotendeels gevuld door en dankzij bezoekers. Naast de database ontstonden op Scholieren.com ook een actief forum, een dagelijkse blog op de voorpagina, programma's voor de grafische rekenmachine, informatie over vervolgstudies en chatsessies met deskundigen, populaire auteurs of bekende Nederlanders. Scholieren.com is ook op Facebook, LinkedIn en Twitter te vinden.

Scholieren.com is in 2012 ruim 40 miljoen keer bezocht door 19 miljoen unieke bezoekers. Zij bekeken meer dan 100 miljoen pagina's. Naar schatting gaat 25% van het dataverkeer naar de boekenrubriek, waarbij de boekbesprekingen het meest populair zijn. De verhouding Nederlanders/Vlamingen in de bezoekers is volgens de webbeheerders 85 %/15 %.

De analyse is gebaseerd op de gegevens van de webbeheerders over de nationaliteit van de op basis van het IP-adres traceerbare downloaders die specifiek boekverslagen bekeken.

4.11.1 Vlaanderen

Van de 75 titels van Vlaamse auteurs uit de steekproef zijn er op de website van 14 titels (19 %) boekverslagen beschikbaar. Die is het hoogst voor fictietitels – 25 % – en het laagst voor literaire non-fictie – 7 %; voor kinder- en jeugdboeken is het beschikbaarheidspercentage van informatie op titelniveau 15 %.

Opvallend is de lage score voor bestsellers en midsellers binnen fictie (12,5 %) en de hoge score voor out-of-printtitels (63 %). Binnen de deelcategorie kinder- en jeugdboeken komen alleen titels voor uit de deelgroep nog in print en bij literaire non-fictie uit de deelgroep out of print.

Van de traceerbare downloaders naar nationaliteit zijn dit voor de 14 opgenomen titels gemiddeld 45 % Vlamingen. Voor fictie en literaire non-fictie is het aandeel van Vlaamse gebruikers van de boekverslagen lager, namelijk 39 %. Voor de deelcategorie kinder- en jeugdboeken is dit hoger, namelijk 68 %.

Vaststelling:

Van 1 op de 5 van de Vlaamse titels uit de steekproef zijn boekverslagen beschikbaar op de Nederlandse website scholieren.com.

Hoewel de Vlaamse downloaders slechts 15 % van de gebruikers van de website uitmaken, maken ze gemiddeld 45 % van de downloads van boekverslagen van Vlaamse auteurs uit. Met duidelijke verschillen per deelcategorie: het aandeel downloads door Nederlanders is groter dan gemiddeld voor fictie en literaire non-fictie en veel lager voor titels van Vlaamse kinder- en jeugdboekenauteurs. Deze laatste zijn blijkbaar veel minder bekend – en populair? – bij Nederlandse lezers als de downloads van boekverslagen als indicatie kunnen gelden.

Gedownloade boekverslagen van Vlaamse auteurs: fictie

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Gedownloade boekverslagen van Vlaamse auteurs: kinder- en jeugdboeken

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De goede uitgangspositie aan aanbodzijde, waarbij de scholieren een evenwichtige toegang hebben tot boekverslagen van titels van Vlaamse en Nederlandse auteurs, wordt aan de gebruikerszijde minder evenwichtig. Vlaamse scholieren blijken in eerste instantie boekverslagen van eigen auteurs te downloaden – gemiddeld 45 % aandeel in downloads bij een globaal aandeel aan websitebezoekers van slechts 15 %.

4.11.2 Nederland

Van de 75 titels van Nederlandse auteurs in de steekproef zijn er op de website van 26 titels (35 %) boekverslagen beschikbaar. Die is het hoogst voor fictietitels – 55 % – en het laagst voor literaire non-fictie – 0 % –, voor kinder- en jeugdboeken is het beschikbaarheids- percentage op titelniveau 20 %. In verhouding tot de Vlaamse titels is de score voor Nederlandse bestsellers en midsellers binnen fictie hoger (50 % en 63 %) en voor out-of-printtitels zelfs 7 op de 8 (88 %). Binnen de deelcategorie kinder- en jeugdboeken komen vooral titels voor uit de deelgroep nog in print.

Van de traceerbare downloaders naar nationaliteit zijn dit voor de 26 opgenomen titels gemiddeld 92 % Nederlanders en dit zowel voor de deelcategorie fictie als kinder- en jeugdboeken. Voor de deelgroep bestsellers fictie is dit zelfs bijna 100 %.

Vaststelling:

Van ruim 1 op de 3 van de Nederlandse titels uit de steekproef zijn boekverslagen beschikbaar op de Nederlandse website scholieren.com.

Gedownloade boekverslagen van Nederlandse auteurs: fictie: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Gedownloade boekverslagen van Nederlandse auteurs: kinder- en jeugdboeken

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De Nederlandse downloaders maken 85 % uit van de gebruikersgroep en zijn goed voor 92 % van de downloads van boekverslagen van Nederlandse titels. Ook Nederlandse scholieren blijken vooral besprekingen van Nederlandse titels te downloaden, hoewel de Vlaamse gebruikers in verhouding met hun aandeel in de globale gebruikersgroep van 15 % toch gemiddeld slechts 8 % van de downloads van Nederlandse titels opnemen.

4.11.3 Vlaanderen en Nederland

Bij gebrek aan een gelijk(w)aardige website is deze analyse alleen gebaseerd op de Nederlandse website scholieren.com, wat wellicht een ondervertegenwoordiging van (potentiële) Vlaamse gebruikers inhoudt. Met een aandeel van 15 % in de gebruikersgroep tegenover een aandeel van 32 % in de totale scholierenpopulatie van beide landen samen, is de theoretische scheeftrekking groot. Internettoegang kent echter geen fysieke grenzen, alleen eventueel symbolische of bekendheidsgrenzen. Aan de aanbodzijde zijn verhoudingsgewijs de titels van Vlaamse auteurs in de boekverslagen goed vertegenwoordigd voor fictie; titels uit de deelcategorieën literaire non-fictie en kinder- en jeugdboeken zijn minder goed aanwezig op de site. Aan de gebruikerszijde downloaden Vlaamse scholieren duidelijk meer verslagen van Vlaamse titels.

Titels van Nederlandse auteurs uit de steekproef zijn meer aanwezig bij de boekverslagen, met uitzondering van literaire non-fictietitels. De Nederlandse scholieren downloaden voornamelijk de boekverslagen van eigen titels, zeker voor de deelcategorie kinder- en jeugdboeken. Het aandeel downloads door Vlaamse scholieren van verslagen van Nederlandse titels (8 %) is ongeveer de helft van hun potentieel op basis van hun aandeel in de gebruikersgroep (15 %); zij downloaden 45 % van de verslagen van Vlaamse

titels. De Nederlandse scholieren (85 %) downloaden gemiddeld 55 % van de boekverslagen van Vlaamse titels. Beide groepen kiezen dus voor eigen titels eerst, maar verhoudingsgewijs gebruiken Nederlandse scholieren meer boekverslagen van Vlaamse titels dan Vlaamse scholieren van Nederlandse titels.

Beschikbaarheid boekverslagen: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Downloaden Vlaamse boekverslagen door Vlaamse scholieren: steekproefnorm 0

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Downloaden boekverslagen door Nederlandse scholieren: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.12 Gebruikscontext 5 Auteurslezingen

Een overzicht van – al dan niet grensoverschrijdende – auteurslezingen opmaken is een onmogelijke opdracht. De verscheidenheid aan organisatoren en lezingenvormen is zo ruim dat een volledige telling niet te realiseren is. Daarom is gekozen voor een analyse van de lezingen die hebben plaatsgevonden met betrokkenheid van twee instellingen die voor lezingen een belangrijke rol vervullen in hun land: SSS, Schrijvers School en Samenleving, in Nederland en het VFL, Vlaams Fonds voor de Letteren, in Vlaanderen. Hun concrete functie wat auteurslezingen betreft is echter verschillend: het VFL treedt in eerste instantie op als subsidiënt – een organisator ontvangt een bijdrage van 100 euro indien die een lezing organiseert met een auteur die op de VFL-auteurslijst of SSS-schrijverslijst is opgenomen; de organisator betaalt de vervoerskosten en het honorariumsupplement.

De Nederlandse organisatie SSS bemiddelt bij de organisatie van lezingen en auteurs en verzorgt de zakelijke afhandeling (contracten en financiële afwikkeling) voor organisator en auteur. Aan niet-commerciële instellingen kan een subsidie worden toegekend van 50 euro; voor administratie- en bemiddelingskosten wordt 48 euro in rekening gebracht.

Beide instellingen verklaren elkaars lijsten te gebruiken bij de behandeling van aanvragen.

Van de Vlaamse auteurs in de steekproef komen 21 namen voor op de SSS-lijsten (9 fictie, 8 kinder- en jeugdboeken, 4 non-fictie). Op de VFL-auteurslijsten zijn 46 namen van Vlaamse auteurs uit de selectielijst opgenomen (17 fictie, 13 kinder- en jeugdboeken, 6 non-fictie).

Van de Nederlandse auteurs komen 36 namen voor op de SSS-lijsten (18 fictie, 11 kinder- en jeugdboeken, 7 non-fictie). De VFL-auteurslijst bevat alleen Vlaamse schrijvers maar hanteert voor Nederlandse auteurs de SSS-lijst.

4.12.1 Vlaanderen

In 2012 werden 176 lezingen van 23 Vlaamse auteurs uit de selectielijst van 2 x 75 titels gesubsidieerd, gemiddeld dus 7,7 per auteur. Twee derde daarvan voor kinder- en jeugdboekenauteurs (11 auteurs met gemiddeld 10 lezingen), een vijfde voor fictie-auteurs (8 auteurs met gemiddeld 4,7 lezingen) en 14 % voor non-fictieauteurs (4 auteurs met gemiddeld 6 lezingen). In 2013 werden 181 lezingen van 26 Vlaamse auteurs gesteund; het aandeel voor kinder- en jeugdboeken steeg verder naar 68 %, het aandeel van non-fictie steeg met 3 %, lezingen van Vlaamse fictie-auteurs werden in 2013 minder gesubsidieerd. In de lijst van subsidies aan organisatoren van lezingen in 2012 en 2013 kwamen geen namen van Nederlandse auteurs in de selectielijst voor. Wel werden van het aantal gesubsidieerde lezingen in 2013 in totaal 2 % voordrachten van Nederlandse auteurs die niet in de steekproeflijst voorkomen ondersteund met een subsidie van 100 euro. Het VFL maakt op haar nieuwe website voor auteurslezingen sinds 2014 meer promotie voor lezingen van Nederlandse auteurs.

4.12.2 Nederland

SSS bemiddelde in 2012 in 386 lezingen van 32 Nederlandse auteurs uit de selectielijst van 2 x 75 titels, gemiddeld dus 12 per auteur. De helft daarvan voor lezingen van kinder- en jeugdboekenauteurs (11 auteurs, gemiddeld 17,5 lezingen), 15 fictie-auteurs verzorgden 149 lezingen (39 % van het totaal, gemiddeld 10 per fictie-auteur) en 6 non-fictieauteurs van de lijst hielden 45 lezingen.

In 2013 daalde dit tot 337 bemiddelingen voor lezingen van 31 auteurs van de steekproeflijst; minder voor kinder- en jeugdboeken (-2 auteurs, -20 lezingen) maar vooral minder voor fictie-auteurs (evenveel auteurs verzorgden 30 lezingen minder).

Voor 84 lezingen van 13 Vlaamse auteurs van de selectielijst bemiddelde SSS in 2012 (gemiddeld 6,5 per auteur). Ook hier het grootste aandeel voor kinder- en jeugdboekenauteurs (4 auteurs, samen 34 lezingen, aandeel 40 %), een bijna gelijk aandeel voor

fictie (5 auteurs, samen 26 lezingen, aandeel 31 %) en non-fictie-auteurs (4 auteurs, samen 24 lezingen, aandeel 29 %).

In 2013 valt het aantal bemiddelingen sterk terug, zowel in aantal auteurs (11 of min 2) als in totaal aantal lezingen (49 in plaats van 84). Het aandeel van kinder- en jeugdboekenauteurs stijgt tot bijna de helft (4 auteurs met 23 lezingen). Het aandeel van non-fictie-auteurs valt terug met een derde naar 20 %.

4.12.3 Vlaanderen en Nederland

Het literair grensverkeer beoordelen tussen Vlaanderen en Nederland op basis van de interventies van twee instellingen die in beide landen actief auteurslezingen stimuleren, houdt grote beperkingen in. Ze registreren maar een beperkt aandeel van de lezingen die auteurs verzorgen, maar vooral: de focus en doelstelling van beide organisatoren is verschillend. Het VFL legt het accent op drempelverlagende subsidies, terwijl het Nederlandse SSS vooral inzet op bemiddeling in de selectie en administratieve en zakelijke ondersteuning. Beide organisaties erkennen elkaars lijsten – auteurslijsten voor Vlaanderen, schrijverslijsten voor Nederland – als basis voor de ondersteuning. SSS neemt de namen van Vlaamse auteurs waarvoor ze bemiddelen op in hun schrijverslijsten, het VFL doet dit door te verwijzen naar de Nederlandse lijst. Vanaf 2014 voert het VFL actiever promotie voor lezingen van Nederlandse auteurs in Vlaanderen. Voor 2013 is het aandeel van gesubsidieerde lezingen van Nederlandse auteurs in Vlaanderen 2 %.

Gesubsidieerde lezingen VFL: marktnorm 0

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

In 2012 bemiddelde SSS bij 386 lezingen van 32 Nederlandse auteurs van de selectielijst, gemiddeld dus 12 per auteur. In datzelfde jaar werd bemiddeld voor 84 lezingen van 13 Vlaamse auteurs, gemiddeld dus 6,5 lezingen.

Op een totaal van 470 lezingen waren er 18 % van Vlaamse auteurs; van de 45 auteurs uit de selectielijst waarvoor bemiddeld werd, was dit voor 29 % voor Vlaamse auteurs. Verhoudingsgewijs komen Vlaamse auteurs in Nederland ruimer aan bod dan Nederlandse auteurs in Vlaanderen, maar met gemiddeld minder lezingen (12 tegenover 6,5). Deze cijfers geven uiteindelijk de keuzes van organisatoren weer.

Bemiddelde lezingen door SSS: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.13 Gebruikscontext 6 Festivals en literaire productiehuizen

Literaire festivals en literaire productiehuizen overstijgen meestal door hun programmatie de literaire waan van de dag en de bestsellerlijsten. Hun podium- en publiekgerichte benadering steunt op zelf ontwikkelde formats, artistieke thema's en/of literaire of auteursactualiteit. De aanwezigheid van Vlaamse, Nederlandse of buitenlandse auteurs wordt dan ook sterk bepaald door deze artistieke keuzes. In die keuzes speelt naast (beoogd) publieksbereik, (media) bekendheid en podiumvastheid ook de kostenfactor een belangrijke rol. Een auteur uitnodigen van over de grens houdt hogere reiskosten en verblijfskosten in. Extra kosten die niet noodzakelijk extra publieksbereik opleveren. Zo komen zelden kinder- en jeugdboekenauteurs aan bod omdat het doelpubliek van deze festivals en literaire producties voornamelijk volwassen lezers zijn. Door dat gegeven is het dan ook minder relevant om na te gaan in welke mate de auteursnamen uit de steekproef in de programmatie voorkomen en is gekozen om voornamelijk te kijken naar de algemene verhouding Nederlandse en Vlaamse auteurs vanuit de marktnorm 21,6 % aandeel Vlaanderen, 78,4 % aandeel Nederland. In een volledig evenwichtige markt is de kans van Vlaamse auteurs om op te treden op een literair festival – in Vlaanderen of in Nederland – in verhouding tot hun totale 'marktaandeel' dat bepaald wordt door bevolking, marktomvang, aandeel in titelproductie ...

Voor zes Vlaamse en negen Nederlandse festivals en literaire productiehuizen met nationale uitstraling is in eerste instantie nagegaan of zij – al dan niet grensoverschrijdend – één of meer van de auteurs in de steekproef hebben geprogrammeerd. In de analyse en de beoordeling van grensverkeer is vooral de marktnorm gehanteerd op de totale jaarprogrammatie, vanwege de specifieke programmering van de productiehuizen binnen eigen formats en met naar verhouding een groot aandeel buitenlandse auteurs.

4.13.1 Vlaanderen

Boekenbeurs

Deze 12-daagse publieksbeurs met 170.000 bezoekers biedt een podium aan auteurs via optredens en lezingen op het auteurspodium dat wordt

georganiseerd door Boek.be en via signeersessies op de stands van de uitgevers/importeurs.

Aan de signeersessies namen 1.078 Vlaamse auteurs deel en 35 Nederlandse. Dus: 97 % Vlaamse auteurs, 3 % Nederlandse auteurs.

iiM signeersessies Boekenbeurs: marktnorm 0

<i>iiM</i>	0	1	2	3	4	5
------------	---	---	---	---	---	---

Uit de steekproeflijst signeerden 32 Vlaamse auteurs en 5 Nederlandse, of een verhouding 86 %/14 %. Hier geldt de steekproefnorm 50/50 en is de integratie-index 1.

Signeersessies Boekenbeurs: steekproefnorm 1

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

In de 250 programma's op het auteurspodium waren 23 auteurs uit de selectielijst betrokken: 21 Vlamingen (91 %) en 2 Nederlanders (9 %). Ook 7 buitenlandse schrijvers verzorgden een programma-onderdeel van het auteurspodium.

Auteurspodium Boekenbeurs: steekproefnorm: 0

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

Passa Porta

Dit meertalig literatuurhuis in Brussel wil de liefde voor literatuur delen met een zo groot en divers mogelijk publiek. Het literatuurhuis presenteert een aantrekkelijk meertalig literair aanbod binnen en buiten de eigen muren. Persoonlijke ontmoeting en interactie tussen auteur en lezer staan centraal. Tweejaarlijks biedt het Passa Porta Festival gedurende een week een waaier aan inspirerende auteurs-gesprekken, lezingen, workshops en debatten met schrijvers en denkers uit de hele wereld (niet in 2012). In 2012 werden 75 literaire programma's aangeboden waarin 142 auteurs aantraden. Iets meer dan de helft waren Vlaamse auteurs (77 of 54 %), 55 buitenlandse auteurs (39 %) en 10 Nederlandse auteurs (7 %). Uit de steekproeflijst van 2 x 75 auteurs: 13 Vlamingen en 2 Nederlanders.

Passa Porta programmatie 2012: steekproefnorm 1

<i>ii</i>	0	1	2	3	4	5
-----------	---	---	---	---	---	---

iiM Passa Porta programmatie 2012: marktnorm 0

<i>iiM</i>	0	1	2	3	4	5
------------	---	---	---	---	---	---

Uitgelezen

Het boekenprogramma waarbij twee vaste panelleden en twee gasten drie boeken bespreken, heeft ook telkens een auteur te gast. In 2012 heeft het programma 15 maal plaatsgevonden en kwamen uit de steekproeflijst drie auteurs aan bod: 2 Vlamingen en 1 Nederlandse auteur.

Van de 24 titels die in het seizoen 2011-2012 besproken werden, waren er 17 vertalingen (71 %), 5 van een Vlaamse auteur (21 %) en 2 van een Nederlandse (8 %).

iiM besproken titels 2011-2012: marktnorm 1

<i>iiM</i>	0	1	2	3	4	5
------------	---	---	---	---	---	---

Behoud de Begeerte

Sinds 1984 verzorgt de organisatie literaire avonden, evenementen en tournees en promoot ze de Nederlandstalige literatuur in het buitenland. En al die tijd stond de hartstocht voor het op een podium tot leven gewekte woord centraal.

In 2012 werden 13 literaire programma's aangeboden in Vlaanderen en Nederland (*Saint Amour*; *Sprakeloos in Carré*) waarvoor 79 auteurs werden ingeschakeld. De meerderheid Vlamingen (44; 56 %), 31 Nederlanders (39 %) en 4 buitenlandse auteurs (5 %). Uit de steekproeflijst: 4 Vlamingen en geen enkele Nederlander.

iiM Behoud de Begeerte programmatie 2012: marktnorm 2

<i>iiM</i>	0	1	2	3	4	5
------------	---	---	---	---	---	---

Zuiderzinnen

Literair festival met buitenpodia in de Antwerpse Zuidwijk. In de editie 2012 traden 10 Vlaamse auteurs en 3 Nederlandse auteurs op.

Uit de steekproef 4: Vlamingen en geen enkele Nederlander.

iiM Zuiderzinnen editie 2012: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

deBuren

Het Vlaams-Nederlands Huis deBuren in Brussel biedt een platform voor debat over cultuur, wetenschap, politiek en samenleving in Vlaanderen, Nederland en Europa. Kunstenaars, journalisten, wetenschappers en politici krijgen er het woord.

In 2012 werd er bijna wekelijks een literatuuritem geprogrammeerd. In totaal waren daarbij 106 auteurs betrokken: 60 Vlamingen (57 %), 34 Nederlanders (32 %) en 12 buitenlanders (11 %). Uit de steekproef: 5 Vlamingen en 2 Nederlanders.

Niet meegerekend is een grensverkeerprogramma in samenwerking met de Brakke Grond in Amsterdam waarin het Boekenweekgeschenk van Tom Lanoye centraal stond.

deBuren programmatie 2012: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.13.2 Nederland

Tuinfeest Deventer

Ieder jaar is de oude binnenstad van Deventer het podium voor meer dan 30 dichters. Toonaangevende Nederlandse en Vlaamse dichters lezen hun gedichten en het publiek leert debutanten kennen. In de theaterzaal van Theater Bouwkunde kunnen nieuwe presentatievormen van poëzie ontdekt worden.

In de editie 2012 traden er 24 auteurs op: 4 Vlamingen (17 %) en 20 Nederlanders (83 %). Uit de steekproef: 1 Vlaming en 1 Nederlander.

Tuinfeest Deventer editie 2012: marktnorm 3

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

SLAU Stichting Literaire Activiteiten Utrecht

In 2012 werden 48 literaire programma's aangeboden waarin 153 auteurs optraden: 122 Nederlanders (80 %), 14 Vlamingen (9 %) en 17 buitenlandse auteurs (11 %).

Uit de steekproef: 3 Nederlandse en 3 Vlaamse auteurs.

In de telling zijn vier Vlaamse dichters meegenomen die optraden in een co-productie met deBuren.

SLAU programmatie 2012: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

De Brakke Grond-

Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond brengt actuele, markante kunst uit Vlaanderen. Van visuele kunst, literatuur, dans en theater tot muziek, performance, film, design, mode, architectuur, documentaire en nieuwe media. Behalve een presenteerplek voor kunstenaars uit Vlaanderen is de Brakke Grond ook een oord van internationale uitwisseling en ontmoeting.

In het referentiejaar voor het onderzoek, 2012, werden zeven literaire programma's opgezet met 24 auteurs: 5 Vlamingen (21 %), 17 Nederlanders (71 %) en 2 buitenlanders (8 %).

Uit de steekproef: 1 Vlaming en geen Nederlandse auteur.

Brakke Grond programmatie 2012: marktnorm 5

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

SLAA Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam

SLAA organiseert in Amsterdam sinds 1982 literaire activiteiten die op zoek gaan naar de dwarsverbanden met andere kunsten, wetenschap, design en architectuur. Niet alleen de actualiteit maar ook de diversiteit binnen de literatuur staat centraal.

In de programmatie 2012 traden in 63 activiteiten 142 auteurs op: 123 Nederlanders (87 %), 10 Vlamingen (7 %) en 9 buitenlanders (6 %). Uit de steekproef: 5 Nederlanders en 3 Vlamingen.

SLAA programmatie 2012: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Manuscripta

Het gratis boekenfestival Manuscripta is de start van het nieuwe boekenseizoen en is een organisatie van CPNB. In de eerste jaren in Amsterdam tijdens de Uitmarkt, vanaf 2014 op het Utrechtse Uitfeest. Je kunt er auteurs ontmoeten die hun nieuwe werk aan je presenteren. Er zijn ook signeersessies en er worden boeken verkocht.

In de Amsterdamse editie van 2012 waren er 133 deelprogramma's met 125 auteurs van wie 13 uit de steekproeflijst: 9 Nederlanders en 4 Vlamingen.

Daarnaast waren er vijf buitenlandse auteurs present.

Manuscripta editie 2012: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Geen Daden Maar Woorden

Een multimediaal avondvullend evenement waarin de letteren centraal staan, in combinatie met muziek, film, dans en theater. In 2012 in Rotterdam, Amsterdam, Den Bosch en Utrecht.

Op de vier locaties vonden 90 exclusief literaire programma's plaats met 46 auteurs: 39 Nederlanders (87 %), 6 Vlamingen (13 %) en 1 buitenlands auteur (4 %).

Uit de selectielijst: 1 Vlaming en geen enkele Nederlandse auteur.

Geen Daden Maar Woorden programmatie 2012: marktnorm 2

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Wintertuin Festival

Wintertuin is een literair productiehuis dat kantoor houdt in Nijmegen. Daar worden nieuwe producties op het snijvlak van literatuur en andere kunsten bedacht en ontwikkeld. Uitvoeringen vinden plaats op diverse podia, in musea en tijdens festivals in Nederland, België en Duitsland.

In 2012 werd een festival met 12 deelprogramma's ontwikkeld. Daarin traden 14 auteurs op: 12 Nederlanders (86 %), 1 Vlaming (7 %) en 1 buitenlander (7 %).

Uit de steekproef: 1 Vlaming en 2 Nederlanders.

Wintertuin Festival 2012: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

De geest moet waaien

Dit festival voor het gesproken woord is een organisatie van Wintertuin. In 2012 vond het plaats in Arnhem en Deventer en presenteerde het 39 deelprogramma's met 35 auteurs. Slechts 2 van hen waren Vlaming (6 %), 33 Nederlander (94 %).

Uit de steekproef: 2 Nederlanders en geen enkele Vlaming.

De geest moet waaien festival 2012: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Lezersfeest Rotterdam

Het Lezersfeest wordt georganiseerd door Stichting Lezersfeest, in samenwerking met Bibliotheek Rotterdam. Het betreft voordrachten, interviews, signeersessies en ontmoetingen, poëzie en 'spoken word' van de schrijvers die je nu leest.

De editie 2012 hield 35 deelprogramma's in met 34 auteurs, meerderheid Nederlanders (31, 91 %) en 3 Vlamingen (9 %).

Lezersfeest Rotterdam: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.13.3 Vlaanderen - Nederland: conclusies

De Vlaamse manifestaties en organisaties houden een breed spectrum in: van de ruime publieksorganisatie Boekenbeurs (155.000 voornamelijk Vlaamse bezoekers) tot intimistische literaire salons van Passa Porta binnen een internationale context. Een algemene lijn in de verhouding Vlaams-Nederlands is er dan ook moeilijk uit af te leiden.

Behoud de begeerte en de Buren programmeren binnen de verhouding Vlaanderen en Nederland het grootste aandeel aan Nederlandse auteurs (41 % respectievelijk 36 %), maar het hoofdaandeel is bestemd voor Vlaamse auteurs (59 % respectievelijk 64 %) of uitgaande van de marktnorm 21,6 %/78,4 % dus iiM = 2 (redelijk onevenwichtig). Passa Porta en Uitgelezen besteden veel aandacht aan buitenlandse auteurs en vertaalde titels en in de verhouding Vlaanderen-Nederland komen Vlaamse auteurs verhoudingsgewijs met de marktnorm meer aan bod – iiM = 0 of 1.

De Antwerpse Boekenbeurs, die mikt op voornamelijk Vlaamse bezoekers, biedt hoofdzakelijk een podium aan Vlaamse auteurs – marktnorm = 0.

Synthesebeeld literaire festivals Vlaanderen: marktnorm 1

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

Op Manuscripta na, dat mikt op een breder publieksbereik, waren de geanalyseerde Nederlandse literaire manifestaties en activiteiten van literaire

productiehuizen, (reeksen van) podiumpresentaties voor een beperkter, meer literair publiek. Op de Brakke Grond na, die ten aanzien van de marktnorm een evenwichtig aandeel aan Vlaamse auteurs presenteerde, kiezen de organisatoren voor Nederlandse auteurs met weliswaar een in verhouding iets groter aandeel Vlaamse auteurs – gemiddelde marktnorm = 2 (exclusief het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond is het gemiddelde 1,4).

Synthesebeeld literaire festivals Nederland: marktnorm 1,4 / 2

iiM	0	1	2**	3	4	5
-----	---	---	-----	---	---	---

** exclusief Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond is de gemiddelde marktnorm 1,4

Algemeen komen Vlaamse auteurs, in verhouding tot hun aandeel in de markt, iets meer aan bod in literaire manifestaties in Nederland dan Nederlandse auteurs in Vlaanderen, maar in beide richtingen is de marktnorm nagenoeg (Vlaanderen) tot redelijk (Nederland) onevenwichtig.

4.14 Verticale analyse: kernresultaten en besluiten

4.14.1 Kernresultaten over de mate van grensverkeer in de zeven informatieve contexten

4.14.1.1 Gedrukte media

Totaal aantal artikelen Nederlandse gedrukte media: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Totaal aantal artikelen Vlaamse gedrukte media: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De aandacht voor literaire titels uit de steekproef in het buurland in een selectie van zes gedrukte media is redelijk evenwichtig (ii = 3) in Nederland en redelijk onevenwichtig (ii = 2) in Vlaanderen. Uiteindelijk zijn zowel de Nederlandse als de Vlaamse gedrukte media meer gericht op de titelproductie van de eigen auteurs. De Nederlandse media laten in de literaire berichtgeving verhoudingsgewijs meer Vlaamse titels aan bod komen (32 % van de vermeldingen) dan de Vlaamse media Nederlandse titels (20 % van de

vermeldingen). In Vlaanderen zijn 2 op de 3 van de recente titels van Nederlandse auteurs niet aan bod gekomen, terwijl dit in de Nederlandse media gold voor iets meer dan de helft.

Ook in de recensies gaat meer aandacht naar de eigen titels, maar opnieuw is het aandeel van recensies van titels van Vlaamse auteurs in de Nederlandse media groter (= 38 %) dan het aandeel van recensies van titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen (= 26 %). Van de recente Vlaamse titels is 38 % kritisch besproken in Nederland, omgekeerd is maar 25 % van de recente Nederlandse titels besproken in Vlaanderen.

Titels die besproken worden krijgen gemiddeld meer recensies in eigen land: in Vlaanderen 2,2 tegenover 1,6 voor een Nederlandse titel, in Nederland 2,5 voor Nederlandse titels tegenover 2 voor Vlaamse titels.

4.14.1.2 Digitale media

In de digitale media is er opvallend meer evenwichtig grensverkeer: de aandacht over de grens heen is gelijkmatiger verspreid over de titelproductie in beide landen. Dit geldt minder voor Vlaamse digitale media die vooral inzetten op titels van Vlaamse auteurs.

Vlaamse auteurs worden meer vermeld in de onderzochte digitale media en elke vermelde Vlaamse auteur heeft gemiddeld meer vermeldingen zowel in de Nederlandse (9x) als in de Vlaamse (14x) media. De geanalyseerde Nederlandse sites besteden zelfs meer aandacht aan titels van Vlaamse auteurs dan aan die van eigen auteurs.

Nederlandse auteurs komen minder frequent aan bod in de digitale media en dit zowel in de Nederlandse media (gemiddeld 9 x per auteur) als in Vlaamse media (slechts gemiddeld 2 x per auteur).

In de sociale media en grensoverschrijdende sites daarentegen komen de Nederlandse titels meer aan bod dan de titels van Vlaamse auteurs.

Inhoudelijk is de informatie in de digitale media veel minder kritisch; recensies vormen slechts 13,4 % van het totaal aantal berichten.

Totaal aantal vermeldingen in digitale media: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Vlaamse digitale media: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Nederlandse digitale media:
steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Vermeldingen in Vlaams-Nederlandse media:
steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.1.3. Leermethodes literatuur

Hier geldt een sterk landgebonden onderscheid door de verschillende onderwijsorganisatie en de eigen eindtermen en leerplannen. Belangrijk in het kader van dit onderzoek is de realiteit dat in de onderdelen literatuurgeschiedenis in de handboeken minder kan worden ingezet op de meest recente literaire publicaties. De handboeken worden niet jaarlijks geactualiseerd en opnieuw gedrukt zodat mogelijke aanwezigheid van de nieuwe titels uit 2012 zeer beperkt is.

Rekening houdend met dit gegeven is het raadzaam de analyse toe te spitsen op de deelgroepen nog in print en out of print. Hier komen de titels van Vlaamse auteurs verschenen vóór 2012 verhoudingsgewijs meer voor in de Vlaamse leermethodes en de gelijklopende Nederlandse titels meer in de Nederlandse methodes, in een verhouding 2/3 eigen auteurs, 1/3 auteurs van het buurland. Redelijk onevenwichtig grensverkeer dus (ii = 2). De beperkte groep van zogenaamde canonauteurs komt zowel in de Vlaamse als in de Nederlandse leermethodes nagenoeg evenwichtig aan bod. Opvallend in de hoofdstukken met een thematische aanpak die veelal aansluiten bij actuele topics is dat daarin de verhouding Vlaamse en Nederlandse auteurs redelijk evenwichtig is.

Elke methode heeft aanvullingen in de vorm van meer uitgebreide auteursregisters, suggestielijsten en werkfiches voor leerkrachten. Omdat de totale titelproductie het referentiebereik is, moet hiervoor gekeken worden naar de marktnorm. Het algemene beeld geeft aan dat de Vlaamse leermethodes iets minder onevenwichtig zijn in het onder de aandacht brengen van Nederlandse auteurs. In de aanvullende bronnen van de Nederlandse leermethodes is er een iets kleinere vertegenwoordiging van de Vlaamse auteurs (ii-marktnorm = 2,1 – Vlaanderen = 2,6).

Aanvullingen leermethodes Vlaanderen:
marktnorm 2,6

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Aanvullingen leermethodes Nederland:
marktnorm 2,1

iiMNL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

4.14.1.4. Aankoopsgesties openbare bibliotheken

Een één-op-éénvergelijking van de resultaten moet met de nodige voorzichtigheid gebeuren, het gaat immers om twee vormen van aankoopsgesties die een totaal andere methodiek toepassen. In Vlaanderen gaat het om recensies in een maandelijks tijdschrift, aangevuld met besprekingen en signalementen opgenomen in een elektronische recensiedatabank. NBD Biblion bezorgt wekelijks digitaal ruim 250 korte recensies van nieuw verschenen titels die door de collectioneurs gebruikt worden als aanschafinformatieteksten. Het totaal aantal besproken titels is daardoor in principe groter en maakt een breder spectrum mogelijk. Toegespitst op de eerste drie deelgroepen – bestsellers, midsellers, long tail – zijn in Vlaanderen 82 % van de Vlaamse steekproeftitels gerecenseerd. Voor de Nederlandse steekproeftitels is dit maar 60 %. Titels van Vlaamse auteurs uit de steekproef worden dus meer onder de aandacht gebracht dan deze van Nederlandse auteurs. NBD Biblion heeft van deze drie deelgroepen 91 % van de Vlaamse titels besproken en 88 % van de titels van Nederlandse auteurs. Bij dit laatste cijfer hoort de noodzakelijke kanttekening dat drie titels selfpublishingtitels in de deelgroep long tail zijn die niet besproken werden. Indien deze buiten beschouwing worden gelaten is het Nederlandse besprekingspercentage 95 %. Zowel in Vlaanderen als in Nederland is er dus een zo goed als volledig evenwichtige aandacht voor de titelproductie van het buurland maar steeds met lichte overaandacht voor de eigen titels (ii-steekproefindex = 5). In vergelijking worden er minder recensies van recente titels gepubliceerd in Vlaanderen en daarin is de proportionele aandacht voor de eigen titels groter (ii-steekproefindex voor literaire non-fictie is 4; voor de andere genres is het aandeel Nederlandse titels net op de grenswaarde van ii = 5).

Aankoop­suggesties openbare bibliothe­ken alle deel­catego­rieën: steek­proef­norm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.1.5 Aan­wezig­heid in de collectie van openbare bibliothe­ken

In de collecties van Vlaamse bibliothe­ken ontbreken 7 titels uit de steek­proef van 75 titels van Nederlandse auteurs en 5 van Vlaamse auteurs – in Nederlandse bibliothe­ken zijn 3 titels van Nederlandse auteurs niet aanwezig (alle self­publishing­titels) en 8 titels van Vlaamse auteurs.

Collectie alle genres Vlaanderen: steek­proef­norm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Collectie alle genres Nederland: steek­proef­norm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Door de verschil­lende genres heen zijn de titels van Nederlandse auteurs verhoudings­ge­wijs meer aanwezig in de Vlaamse bibliothe­ken dan titels van Vlaamse auteurs in de Nederlandse bibliothe­ken. Fictie­-auteurs van het eigen land zijn over­vertegen­woordigd in de eigen bibliothe­ken, maar in de Nederlandse bibliothe­ken behalen de Vlaamse auteurs verhoudings­ge­wijs een lagere aanwezig­heids­per­centage dan de Nederlandse auteurs in Vlaanderen.

Kinder- en jeugd­boekentitels zijn grens­overschrijdend in meer bibliotheek­collecties aanwezig dan de andere genres (ii = 4), maar blijven ook onder het norm­getal. De aanwezig­heid van Nederlandse auteurs in dit genre in Vlaamse bibliothe­ken is groter (41 % ten opzichte van norm­getal 50 %) dan van Vlaamse auteurs in Nederland (23 % ten opzichte van norm­getal 50 %). Literaire non­-fictie­titels uit de steek­proef zijn in absolute aantallen in veel minder bibliothe­ken in de collectie op­ge­no­men, zowel in Vlaanderen als in Nederland. Titels van Vlaamse auteurs in Nederlandse bibliothe­ken halen een hoge ii-score van 3, maar dit cijfer wordt sterk beïnvloed door twee Vlaamse titels die zelfs in meer bibliothe­ken aanwezig zijn dan het gemiddelde van Nederlandse titels in het genre.

4.14.1.6 Literaire prijzen

Longlist

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

shortlist

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

De aanwezig­heid van de steek­proef­auteurs over de grenzen heen in de lijsten van AKO, Libris en Gouden Boekenuil is groot en toont een opvallend Vlaams­-Nederlands evenwicht, zowel in de longlists als in de shortlists.

4.14.1.7 Lees­be­vor­derings­acties

Deze acties worden sterk aangestuurd door nationale publieke organisaties met gerichte opdrachten van de subsidiërende overheden en door private sector­organisaties die opereren vanuit een marktgerichtheid bepaald door de eigen leden van Boek.be in Vlaanderen en CPNB in Nederland. Ze zijn allemaal gericht op het eigen publiek en doen een beroep op de inzet van intermediairs (bibliothe­ken, scholen, kinderopvang, leerkrachten ...) van het respectieve land. Meestal wordt gewerkt rond een jaar­thema en is er extra aandacht voor titels uit de backlist – de aanwezig­heid van de 2 x 75 titels is daardoor sterk afhankelijk van de gekozen thema's. De focus op het eigen publiek leidt tot over­vertegen­woordiging van de eigen titels. Dit geldt in sterkere mate voor de sector­gestuurde acties. In bredere publiek­gestuurde acties – Wed­den­schap en Boeken­zoeker van Stichting Lezen, bij­voor­beeld – is in Vlaanderen meer aandacht voor titels van Nederlandse auteurs dan in Nederland voor die van Vlaamse auteurs.

Lees­be­vor­derings­acties: steek­proef­norm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.1.8 Grens­ver­keer in de infor­matieve contexten

De informatie over literaire werken van het buurland is in de gedrukte media redelijk evenwichtig (ii = 3) in de Nederlandse media tot redelijk onevenwichtig (ii = 2) in de Vlaamse gedrukte media.

In de digitale media is de infor­matieve grens­ver­keer volledig evenwichtig, behalve voor de vanuit Vlaanderen ingevulde digitale media die een lage score ii = 2 realiseren.

Het (beperkende) eigen karakter van de eindtermen

en leerplannen in het literatuuronderwijs en de daarvoor samengestelde leerhandboeken bieden door de noodzakelijke ontwikkelingstijd te weinig ruimte voor de actuele titels. Bij inzoomen op de titels verschenen vóór 2012 in de deelgroepen nog in print en out of print blijkt dat de aandacht voor literaire titels van over de grens redelijk evenwichtig (ii = 3), een mogelijk effect van een relatieve consensus en aandacht voor de – al dan niet gecanoniseerde – auteurs. In de meer actuele aanvullingen in registers, websites met lesmodellen en leestips zijn de Vlaamse leermethodes iets minder onevenwichtig dan de Nederlandse methodes, maar met grotere aandacht voor Vlaamse auteurs ten opzichte van hun ‘markt-aandeel’ (iiMVL = 2,6). De Nederlandse methodes scoren iets meer onevenwichtig (iiMNL = 2,1).

Samengevat:

Volledig evenwichtige informatie over de grens over de literaire productie van de 2 x 75 titels uit de steekproef is eerder uitzonderlijk. Alleen de digitale media en de aanschafinformatie voor de openbare bibliotheken realiseren binnen de steekproeftitels de steekproefnorm van 5. Ook de jury's van de grote literaire prijzen selecteren evenwichtig.

De gedrukte media zijn redelijk onevenwichtig (Vlaanderen) tot redelijk evenwichtig (Nederland). De basiskennis die in het literatuuronderwijs wordt aangebracht is meer op de eigen literatuurproductie gericht; voor de meer gecanoniseerde titels is de aanwezigheid evenwichtiger. In de aanvullende informatie op de leerhandboeken sturen Vlaamse methodes lichtjes bij, Nederlandse methodes overaccentueren in deze aanvullende bronnen Nederlandse auteurs.

De gunstige Ausgangssituatie van evenwichtige aankoopinformatie voor de openbare bibliotheken leidt niet tot een evenwichtige collectie. Collectieve leesbevorderingsacties zetten vooral in op titels van eigen auteurs.

De Ausgangssituatie in de informatieve contexten is eerder onevenwichtig.

De Ausgangssituatie voor de samenstelling van de bibliotheekcollecties is zeer evenwichtig. Zowel de Vlaamse recensietijdschriften als de Nederlandse A.I.'s tonen een volledig evenwichtig informatiebeeld over elkaars literair aanbod. De vertaling ervan in de bibliotheekcollecties is minder evenwichtig. In Vlaanderen is er een totaalscore ii = 3 – vooral door een grote aanwezigheid van titels van Nederlandse kinder- en jeugdboekenauteurs in de Vlaamse collecties. In Nederland is er een gemiddelde score ii = 2, redelijk onevenwichtig. Vooral in de deelcategorie kinder- en jeugdboeken zijn de Vlaamse auteurs ondervertegenwoordigd in de Nederlandse bibliotheken.

De sterk nationaal gerichte leesbevorderingsacties van openbare en private organisaties zijn nagenoeg onevenwichtig (ii = 1).

De longlists en shortlists van de grote literaire prijzen vertonen een evenwichtig beeld voor de longlists en een nagenoeg evenwichtig beeld voor de shortlists (ii = 4).

4.14.2 Kernresultaten over de mate van grensverkeer in de zes gebruikscategorieën

Steunend op de macro-informatie in de gebruikscategorieën en op de micro-informatie van het eigen referentiebereik, maken de boekkoper en -lezer hun keuze. De mate waarin deze keuzes een evenwichtig grensverkeer vertonen, wordt nagegaan in zes gebruikscategorieën.

Allereerst in het daadwerkelijke koopgedrag in de boekhandel. Aansluitend in het leengedrag in de openbare bibliotheken. Welke keuzes maken de leesclubs en welke titels van de leeslijsten worden het meest geraadpleegd op de scholierensites? Is er intensief grensverkeer op het vlak van auteurslezingen? En worden Nederlandse en Vlaamse auteurs gepresenteerd op de podia over de grens?

4.14.2.1 Verkochte aantallen boekhandel

De analyse gebeurt op de 2 x 60 titels die nog leverbaar zijn in 2012: de deelgroepen bestsellers, midsellers, long tail en nog in print. De integratie-index wijst op groter aandeel van Nederlandse titels op de Vlaamse markt (gemiddelde ii = 1,33) dan Vlaamse titels op de Nederlandse markt (gemiddelde ii = 0,66).

Vertrekkend van het totale aantal verkochte exemplaren in Nederland is het aandeel van de Vlaamse titels in de steekproef 7 %, van Nederlandse titels 93 %. In de deelcategorie kinder- en jeugdboeken is het Vlaamse aandeel nog lager, slechts 1,7 %; voor literaire non-fictie stijgt dit aandeel tot 20,7 % (met grote impact van één bestsellertitel).

Totaal aantal verkochte boeken boekhandel Nederland alle genres: steekproefnorm 0

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Op de Vlaamse boekenmarkt maken Nederlandse titels gemiddeld 12 % van de verkoop uit van de 2 x 60 steekproeftitels in Vlaanderen. Fictietitels scoren lager dan het gemiddelde (10,5 %), kinder- en jeugdboeken van Nederlandse auteurs behalen een groter marktaandeel (32 %) terwijl non-fictietitels van Nederlandse auteurs nauwelijks verkocht worden (slechts 1,7 % van de totale afzet van de 2 x 12 non-fictietitels).

Totaal aantal verkochte boeken boekhandel Vlaanderen alle genres: steekproefnorm 1,33

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Een andere invalshoek om de verhouding tussen Vlaanderen en Nederland te analyseren, is per titel afzonderlijk nagaan welk aandeel van de totale afzet gerealiseerd wordt in Vlaanderen respectievelijk Nederland.

Vertrekkend van de normstelling voor de totale markt (zie 2.2) zou deze verhouding 21,6 %/78,4 % moeten zijn voor fictietitels, 28 %/72 % voor literaire non-fictietitels, 29,4 %/70,7 % voor kinder- en jeugdboeken.

Vlaamse titels: aandeel Vlaanderen - Nederland

Verkochte aantallen Vlaamse titels alle genres: marktnorm 1

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

De uitwisseling van Vlaamse titels is nagenoeg onevenwichtig voor alle genres samen – voor kinder- en jeugdboeken is deze volledig onevenwichtig, voor fictie nagenoeg onevenwichtig, voor literaire non-fictie redelijk onevenwichtig.

Nederlandse titels: aandeel Vlaanderen - Nederland

Verkochte aantallen Nederlandse titels alle genres: marktnorm 0,33

iiMNL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

De uitwisseling van Nederlandse titels is nagenoeg volledig onevenwichtig. Alleen Nederlandse kinder- en

jeugdboekentitels halen een iets hogere score in Vlaanderen. Fictietitels en literaire non-fictietitels van Nederlandse auteurs zijn zeer zwak vertegenwoordigd op de Vlaamse markt.

De boekenmarkt is wel volledig in evenwicht voor de vertaalde fictietitels. Een beperkte telling van de 15 gemeenschappelijke bestsellers in dit genre geeft een verhouding aan die nauw aansluit bij de algemene marktverhoudingen in de Vlaamse en Nederlandse boekenmarkt.

Verkochte aantallen boekhandel vertaalde fictie top 15: marktnorm 5

iiM	0	1	2	3	4	5
-----	---	---	---	---	---	---

4.14.2.2 Uitleeningen openbare bibliotheken

Van het totaal aantal uitleeningen in Nederlandse bibliotheken is 85 % van Nederlandse titels. De integratie-index is laag: 2 voor fictie en literaire non-fictie en 1 voor kinder- en jeugdboeken. Gemiddelde voor alle genres: 1 (bovenwaarde).

Uitleeningen openbare bibliotheken Nederland alle deelcategorieën: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Het aandeel van uitleeningen van Vlaamse titels in Vlaamse bibliotheken is gemiddeld voor alle genres 65 %, voor titels van Nederlandse auteurs 35 % (integratie-index 3). Voor kinder- en jeugdboeken is het aandeel van Nederlandse titels 44 %, een integratie-index van 4. Wat het aantal uitleeningen betreft is het uitleenpatroon in Vlaanderen meer geïntegreerd dan in Nederland maar het blijft uiteindelijk slechts redelijk evenwichtig.

Uitleeningen openbare bibliotheken Vlaanderen alle deelcategorieën: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.2.3 Leesclubs

De Vlaamse organisaties brengen veel minder titels uit de selectie van 2 x 75 titels onder de aandacht van de leesclubs en daarbij focussen ze zich sterker op de Vlaamse titels. De Nederlandse organisaties brengen meer steekproeftitels onder de aandacht, maar ook hier gaat het voor 4 op de 5 van de ondersteunde titels om Nederlandse auteurs (ii = 2).

Een nagenoeg niet geïntegreerde markt.

4.14.2.4 Leeslijsten scholieren

De analyse is gebaseerd op de Nederlandse site *scholieren.com*; een vergelijkbare Vlaamse site is er niet. Doordat dit een digitale bron is die grensoverschrijdend even vlot bereikbaar is voor Vlaamse en Nederlandse scholieren is deze in de analyse meegenomen.

Aan de aanbodzijde zijn verhoudingsgewijs de titels van Vlaamse auteurs in de boekverslagen redelijk evenwichtig vertegenwoordigd (ii = 3). Aan de gebruikerszijde downloaden Vlaamse scholieren meer verslagen van Vlaamse titels.

Titels van Nederlandse auteurs uit de steekproef zijn meer aanwezig bij de boekverslagen, met uitzondering van literaire non-fictietitels. De Nederlandse scholieren downloaden voornamelijk de boekverslagen van Nederlandse titels, zeker voor de deelcategorie kinder- en jeugdboeken.

Het aandeel downloads door Vlaamse scholieren van verslagen van Nederlandse titels (8 %) is iets minder dan de helft van hun potentieel op basis van hun aandeel in de gebruikersgroep (15 %); zij downloaden bovenproportioneel 45 % van de verslagen van Vlaamse titels. De Nederlandse scholieren (85 %) downloaden gemiddeld 55 % van de boekverslagen van Vlaamse titels.

Beide groepen kiezen dus voor eigen titels eerst, maar verhoudingsgewijs gebruiken Nederlandse scholieren meer boekverslagen van Vlaamse titels dan Vlaamse scholieren van Nederlandse titels.

Beschikbaarheid boekverslagen: steekproefnorm 3

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Downloaden Vlaamse boekverslagen door Vlaamse scholieren: steekproefnorm 0

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

Downloaden boekverslagen door Nederlandse scholieren: steekproefnorm 2

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.2.5 Auteurslezingen

Het literair grensverkeer beoordelen tussen Vlaanderen en Nederland op basis van de interventies van twee instellingen die in beide landen actief auteurslezingen stimuleren, houdt beperkingen in.

Ze registreren maar een beperkt aandeel van de lezingen die auteurs verzorgen.

Voor 2012 en 2013 is het aandeel van gesubsidieerde lezingen door het Vlaams Fonds voor de Letteren van Nederlandse auteurs in Vlaanderen 2 % – te situeren binnen de marktnorm. Vanaf 2014 voert het VFL actiever promotie voor lezingen van Nederlandse auteurs in Vlaanderen.

Gesubsidieerde lezingen VFL: marktnorm 0

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

In 2012 werd door SSS bemiddeld in 386 lezingen van 32 Nederlandse auteurs van de steekproeflijst, gemiddeld 12 per auteur. In datzelfde jaar werd bemiddeld voor 84 lezingen van 13 Vlaamse auteurs van de steekproeflijst, gemiddeld 6,5 lezingen. Verhoudingsgewijs komen Vlaamse auteurs in Nederland ruimer aan bod dan Nederlandse auteurs in Vlaanderen, maar met gemiddeld minder lezingen (12 tegenover 6,5). Deze cijfers geven uiteindelijk de keuzes van de organisatoren weer.

Bemiddelde lezingen door SSS: steekproefnorm 1

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

4.14.2.6 Literaire festivals en manifestaties

Algemeen komen Vlaamse auteurs in verhouding tot hun aandeel in de markt iets meer aan bod in literaire manifestaties in Nederland dan Nederlandse auteurs in Vlaanderen, maar in beide richtingen is de marktnorm nagenoeg (Vlaanderen) tot redelijk (Nederland) onevenwichtig.

Synthesebeeld literaire festivals Vlaanderen: marktnorm 1

iiMVL	0	1	2	3	4	5
-------	---	---	---	---	---	---

Synthesebeeld literaire festivals Nederland: marktnorm 1,4 / 2

iiMNL	0	1	2**	3	4	5
-------	---	---	-----	---	---	---

** exclusief Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond is de gemiddelde marktnorm 1,4

Op Manuscripta na, dat mikt op een breder publieksbereik, waren de geanalyseerde Nederlandse literaire manifestaties en activiteiten van literaire productiehuisen (reeksen van) podiumpresentaties voor een beperkter, meer literair publiek. Op de Brakke Grond na, die een evenwichtig aandeel aan Vlaamse auteurs presenteerde, wordt gekozen voor Nederlandse auteurs met weliswaar een in verhouding iets groter aandeel Vlaamse auteurs – gemiddelde marktnorm = 2 (exclusief het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond is het gemiddelde 1,4).

De Vlaamse manifestaties en organisaties houden een breed spectrum in: van de ruime publieksorganisatie Boekenbeurs (155.000 voornamelijk Vlaamse

Grensverkeer in de gebruikscontexten

Als de lezer of koper uiteindelijk kiest, gaat de voorkeur duidelijk naar de eigen titels. Zowel in de boekhandel als in de bibliotheek is het grensverkeer redelijk tot eerder onevenwichtig. Het uitwisselingsverkeer is minder onevenwichtig van Nederland naar Vlaanderen dan omgekeerd.

Hoewel het aanbod van leesverslagen op de (Nederlandse) site scholieren.com redelijk evenwichtig is, is het gebruik ervan onevenwichtig. Daarbij doet de kleinere groep Vlaamse gebruikers verhoudingsgewijs meer een beroep op informatie van Vlaamse auteurs.

Ook in de leesclubs wordt gekozen voor eigen auteurs. Uit andere onderzoeken (zie o.a. 1 + 1 = zelden 2, pagina 52) blijkt het grote aandeel van vertaalde werken die besproken worden. Binnen de minderheid van oorspronkelijk Nederlandstalige werken kiezen de leesclubs voor werken van auteurs uit het eigen land.

Directe kennismaking met schrijvers via lezingen en op literaire podia trekt de lijn door van het koop-, leen- en leesgedrag: vooral auteurs uit eigen land kunnen zich presenteren aan hun lezers. Ook hier is het aanbod in Vlaanderen iets minder in onevenwicht, vooral door de inspanningen van de organisaties deBuren en Behoud de Begeerte.

bezoekers) tot intimistische literaire salons van Passa Porta binnen een internationale context. Een algemene lijn in de verhouding Vlaams-Nederlands is er dan ook moeilijk uit af te leiden.

Behoud de begeerte en deBuren programmeren binnen de verhouding Vlaanderen-Nederland het grootste aandeel aan Nederlandse auteurs (41 respectievelijk 36%), maar het hoofdaandeel is bestemd voor Vlaamse auteurs (59% respectievelijk 64%) of uitgaande van de marktnorm 21,6%/78,4% dus iM 2 (redelijk onevenwichtig). Passa Porta en Uitgelezen besteden veel aandacht aan buitenlandse auteurs en vertaalde titels en in de verhouding Vlaanderen-Nederland komen Vlaamse auteurs in verhouding tot de marktnorm meer aan bod – iM 0 of 1.

De Antwerpse Boekenbeurs, die mikt op voornamelijk Vlaamse bezoekers, biedt hoofdzakelijk een podium aan Vlaamse auteurs – marktnorm 0.

4.14.3 Verticale analyse: de aanwezigheid van de 150 steekproef- titels in 13 literaire contexten over de Vlaams-Nederlandse grenzen - besluiten

De analyse van het literaire grensverkeer in de zeven informatieve contexten geeft een divers beeld: van een evenwichtige uitgangssituatie voor de informatie in de digitale media, de eindselectielijsten van de literaire prijzen en de aanschafinformatie voor bibliotheken, via een redelijk evenwichtig (Nederland) tot redelijk onevenwichtig (Vlaanderen) beeld in de gedrukte media.

De handboeken literatuuronderwijs, die zelden de recente titels aan bod laten komen, zijn eerder onevenwichtig, op de canonauteurs na. In de aanvullende bronnen is de informatie over recente titels en auteurs ruimer; daarin zijn de Vlaamse methodes minder onevenwichtig dan de Nederlandse. Ondanks de evenwichtige bespreking van Vlaamse en Nederlandse titels in de bronnen voor aanschafinformatie voor openbare bibliotheken wordt dit beeld in de collectie zelf minder evenwichtig. En in Nederland nog onevenwichtiger dan in Vlaanderen. De acties leesbevordering van publieke en private organisaties zetten meer in op de eigen auteurs.

Vanuit de zeven geanalyseerde informatieve contexten is wat grensverkeer betreft het eindbeeld redelijk onevenwichtig.

In de zes geanalyseerde gebruikscontexten wordt deze minder gunstige uitgangssituatie van literair grensverkeer nog meer onevenwichtig. Zowel in de verkopen in de boekhandel als in de uitleningen in de openbare bibliotheek kiezen lezers en kopers in meerderheid voor de eigen auteurs. In de leesclubs wordt in het minderheidssegment oorspronkelijke Nederlandstalige werken verhoudingsgewijs meer

ingezet op eigen auteurs. In het partiële beeld van de auteursontmoetingen via lezingen en optredens zijn opnieuw de eigen auteurs het meest aanwezig. Het globale beeld is iets gunstiger voor de aanwezigheid van literaire titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen dan omgekeerd.

Niettemin is het eindbesluit van de verticale metingen: het literair grensverkeer tussen Vlaanderen en Nederland is begrensd; zowel op het vlak van informatie als versterkt in de omzetting in koop- en leesgedrag.

In het volgend hoofdstuk 5 wordt dit algemene beeld per context verder geanalyseerd naar genres en deelgroepen qua verkoopstatus.

Korte situering van deze resultaten vanuit de polysysteemtheorie

In 2012 bestaan er twee verschillende subsystemen van de Vlaamse en de Nederlandse literatuur: de meeste aandacht gaat naar de eigen auteurs en het gehanteerde referentiebereik wordt eveneens gedomineerd door de eigen auteurs.

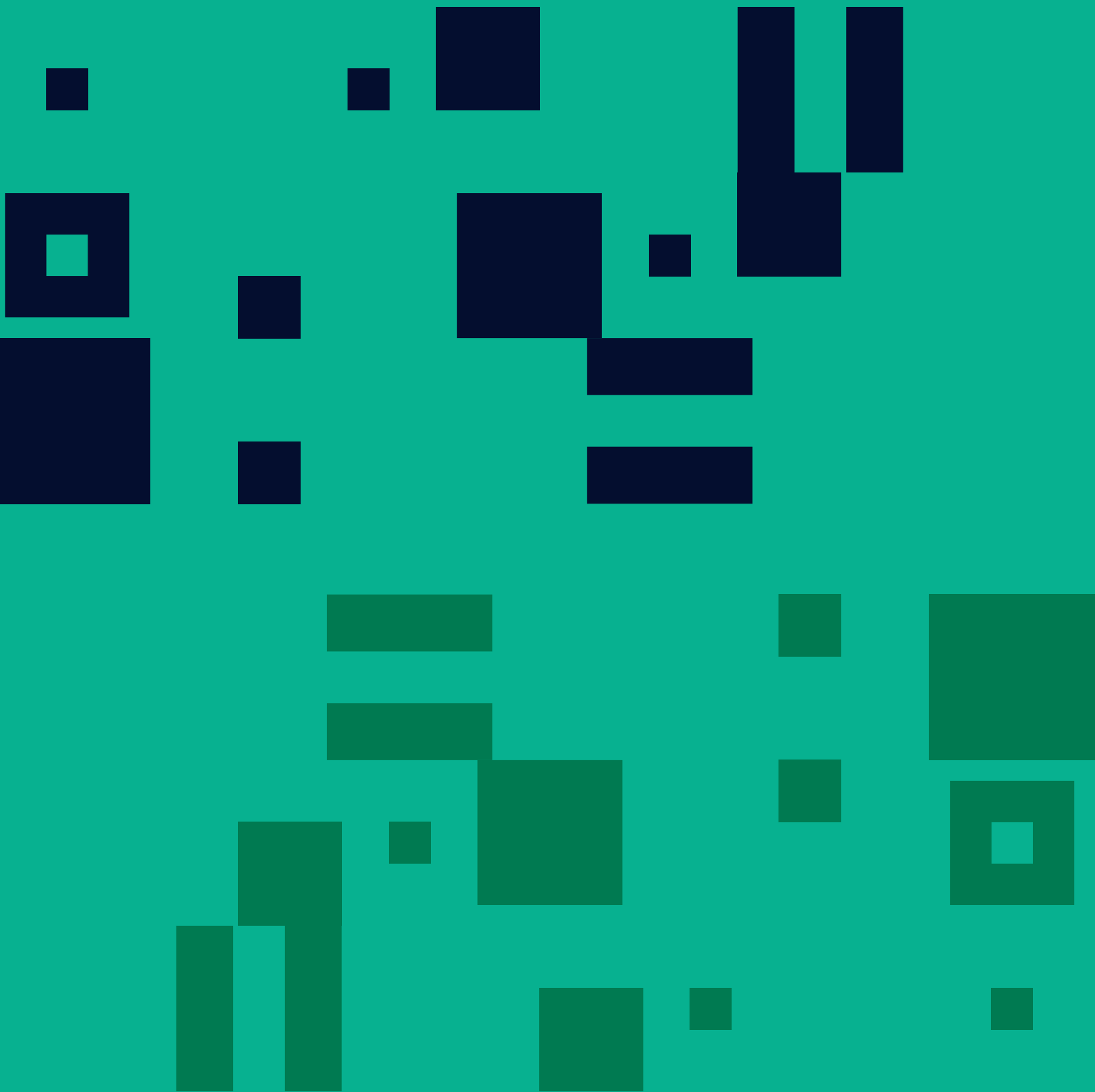
Grensverkeer

Dat er twee subsystemen bestaan, betekent niet dat er geen sprake is van grensverkeer. Zowel de Vlaamse als de Nederlandse literaire titels zijn (soms beperkt) aanwezig over de grens.

Open en gesloten subsystemen

Volgens de systeemtheorie heeft de mate van openheid van een subsysteem direct te maken met de autonomie van het subsysteem. De relatie met de dominante omgeving is voortdurend een belangrijke kwestie voor dit subsysteem. We lijken deze situatie bijvoorbeeld terug te vinden in de Vlaamse media, in het feit dat er veel artikelen verschijnen in Vlaamse media over de aandacht voor Vlaamse auteurs in de Nederlandse media.

De op het eerste gezicht grotere openheid van het Nederlandse subsysteem, die bijvoorbeeld blijkt in de digitale media, in de gedrukte media en in de aanschafinformatie voor bibliotheken, wordt niet bevestigd in de 'zichtbaarheid' van deze titels in de gebruikscontexten. Dit blijkt uit de onevenwichtige samenstelling van de bibliotheekcollecties, het onevenredig grote aandeel van Nederlandse titels in de verkoop in de boekhandel, de selecties voor eigen auteurs door de leesclubs. Ook Vlaanderen mist die evenwichtige openheid, hoewel de literatuur uit Nederland in bepaalde contexten in Vlaanderen evenwichtiger aanwezig is dan de Vlaamse literatuur in de vergelijkbare Nederlandse contexten.

Hoofdstuk 5

Horizontale analyse

'Begrensd literair grensverkeer' is de samenvattende conclusie uit de analyse van de zichtbaarheid in 13 contexten van een zorgvuldig samengestelde steekproef van 2 x 75 literaire titels van Nederlandse en Vlaamse auteurs over elkaars grenzen heen. De steekproef van de 2 x 75 titels omvat drie deelcategorieën: fictie voor volwassenen (2 x 40), kinder- en jeugdboeken (2 x 20) en literaire non-fictie (2 x 15). Binnen elke categorie of literair genre zijn in de steekproef ook gelijkmatig vijf deelgroepen naar verkoopstatus onderscheiden op basis van de reële verkoopcijfers in Vlaanderen en Nederland in 2012: drie deelgroepen van titels verschenen in 2012: bestsellers, midsellers en long tail, en daarnaast uit de backlist twee deelgroepen: nog in print en out of print. Van elke deelgroep per categorie een gelijk aantal: fictie 2 x 8, kinder- en jeugdboeken 2 x 4, literaire non-fictie 2 x 3.

Statistisch bekeken levert dit voor de analyses een smalle basis op waar geen verregaande conclusies uit kunnen getrokken worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de deelgroepen van literaire non-fictie waar het telkens om slechts drie titels gaat. De zorgvuldigheid waarmee de steekproef is uitgevoerd (zie hoofdstuk 1) en het voorbehoud dat in de analyses wordt geformuleerd door vooral te wijzen op 'duidelijke tendensen' eerder dan op 'harde en eenduidige conclusies', verantwoorden de horizontale analyses die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd.

5.1 Naar deelcategorie

De titels zijn ingedeeld in drie deelcategorieën op basis van de NUR-code die de uitgeverij toekende, waarbij telkens gecontroleerd werd of de geselecteerde titel zich in de kern van het genre bevond. Als dat niet het geval was, werd een andere titel volgens dezelfde systematiek geselecteerd (zie ook hoofdstuk 1).

In onderstaande de analyses wordt nagegaan of er tussen bepaalde categorieën of binnen deze categorieën zelf specifieke trends te onderscheiden zijn.

5.1.1 Algemeen

De globale aandacht voor de deelcategorieën is heel verschillend. Informatie over fictie is het meest aanwezig, zowel in de media, de collecties van de bibliotheken, de leesclubs, de leermethodes ... Dit heeft zeker te maken met het aandeel van dit segment in de totale markt van algemene boeken en de doelgroep die financieel beslist over aankopen, maar ook met de gekozen informatieve- en gebruikscontexten die voornamelijk op volwassenen en young adults gericht zijn.

De lezers van kinder- en jeugdboeken zijn binnen bibliotheken, het onderwijs en voor de leesbevorderingsorganisaties een belangrijke doelgroep. Door te focussen op de leerhandboeken derde graad van het secundair onderwijs bleef dit genre voor de onderwijssector buiten de scope. Uit de analyses blijkt dat vooral in de informatieve contexten dit genre het meest grensoverschrijdend is, maar veel onevenwichtiger in de gebruikscontexten.

De grensoverschrijdende markten van de moeilijk precies te bepalen deelcategorie literaire non-fictie zijn het minst geïntegreerd. Is de inhoud, die meestal meer aansluit bij de actualiteit, het eigen verleden en erfgoed en de maatschappij-eigen thema's, hier de 'grens'?

5.1.2 Positie van elke deelcategorie per context

In de **gedrukte media** zijn fictietitels het meest aanwezig, zowel in Nederland als in Vlaanderen. De categorieën kinder- en jeugdboeken en non-fictie krijgen minder aandacht en het grensverkeer is veel onevenwichtiger, tot bijna onbestaande.

In de **digitale media** is fictie oververtegenwoordigd. De Vlaamse fictietitels zijn evenwichtiger aanwezig in Nederlandse digitale media dan de Nederlandse fictietitels in Vlaanderen. Digitale berichten over non-fictietitels zijn in verhouding tot hun aandeel in de steekproef.

In de **leermethodes** van de hogere graad van het secundair onderwijs komen kinder- en jeugdboeken en non-fictietitels bijna niet aan bod. In Nederlandse methodes komen Vlaamse actuele fictietitels vooral aan bod als ze grote literaire prijzen gewonnen hebben.

De **aankoopssuggesties voor bibliotheken** besteden zowel in Vlaanderen als in Nederland iets minder aandacht voor elkaars literaire non-fictietitels, in Vlaanderen komen de Nederlandse non-fictietitels in deze context nauwelijks aan bod.

In de **bibliotheekcollecties** zelf komen in Vlaanderen de kinder- en jeugdboekentitels van Nederlandse auteurs meer dan het algemeen collectiegemiddelde voor. Dat geldt veel minder voor literaire non-fictietitels van Nederlandse auteurs. De Nederlandse collecties bevatten verhoudingsgewijs veel minder titels van Vlaamse kinder- en jeugdboekenauteurs dan het collectiegemiddelde.

De **verkoop in de boekhandel** is voor alle deelcategorieën in onevenwicht. In Vlaanderen is voor Nederlandse titels de minst onevenwichtige categorie kinder- en jeugdboeken, neemt fictie een middenpositie in en is literaire non-fictie zo goed als afwezig. In Nederland is de volgorde anders: non-fictie is het minst onevenwichtig (dankzij gemeenschappelijke grensoverschrijdende bestsellers), fictie bevindt zich in de middenpositie en Vlaamse kinder- en jeugdboeken worden bijna niet verkocht.

De **uitleningen in de openbare bibliotheken** volgen het patroon van de verkoop in de boekhandel. Onevenwichtig over heel de lijn – eigen titels eerst – maar in Nederland het minst onevenwichtig voor literaire non-fictie van Vlaamse auteurs, dan fictie – die in de Nederlandse bibliotheken beter scoort dan in de boekhandel. Minst geleend worden Vlaamse kinder- en jeugdboeken – maar ook deze titels worden in de bibliotheken minder verdrongen dan in de Nederlandse boekhandel.

In de Vlaamse bibliotheken benaderen de uitleencijfers van de Nederlandse kinder- en jeugdboeken deze van de Vlaamse ($i = 4$), dan volgen de fictietitels en, net zoals in de Vlaamse boekhandel, is de zwakste positie voor de Nederlandse non-fictieauteurs. Opvallend is wel dat de positie van de Nederlandse titels in de uitleningen van de openbare bibliotheken in Vlaanderen gunstiger is dan in de Vlaamse boekhandel, waar de Vlaamse titels de boventoon voeren, zeker in de deelcategorieën non-fictie en fictie.

Op de **website scholieren.com** zijn de titels van Vlaamse kinder- en jeugdboekenauteurs sterker ondervertegenwoordigd dan deze van Vlaamse fictie-auteurs – non-fictie ontbreekt bijna volledig – en dit zowel bij de verslagen als bij de downloads.

5.2 Naar deelgroep verkoopstatus

5.2.1 Algemeen

Zowel in de informatieve contexten als de gebruikscontexten zijn er actoren die zich toespitsen op het ‘nieuwe’ aanbod. Dit geldt voor de gedrukte en digitale media, de boekhandel, de aankoopssuggesties voor bibliotheken en de literaire prijzen. Minder gefixeerd op actualiteit zijn de leermethodes literatuuronderwijs (en daarbij aansluitend de leeslijstensites voor scholieren), de collecties van de bibliotheken (en daarbij aansluitend de uitleningen) en de leesclubs.

De out-of-printdeelgroep heeft vooral betekenis voor het onderwijs en in mindere mate de leesclubs. Deze deelgroep wordt daarom afzonderlijk geanalyseerd.

5.2.2 Positie van elke deelgroep naar verkoopstatus per context

Zowel de Nederlandse als de Vlaamse **gedrukte media** besteden opvallend meer aandacht aan de eigen bestsellertitels. In de Vlaamse gedrukte media is daarnaast de aandacht meer gespreid op titels uit de verschillende deelgroepen qua verkoopstatus.

De **leermethodes** besteden voornamelijk aandacht aan out-of-printtitels, meestal van canonauteurs. Die aandacht is redelijk evenwichtig.

Voor de context **aankoopssuggesties openbare bibliotheken** krijgen uiteraard de recente titels de meeste recensies en vermeldingen. De Nederlandse fictiebestsellers komen minder aan bod in deze context in Vlaanderen. In Nederland is de aandacht gelijkmatiger gespreid over de deelgroepen, en over zowel de Vlaamse als de Nederlandse titels.

Opvallend in de Vlaamse **bibliotheekcollecties** is dat Nederlandse fictiebestsellers minder aanwezig zijn dan het algemeen gemiddelde. In de deelgroep bestsellers en midsellers van de categorie kinder- en jeugdboeken zijn in Vlaamse bibliotheken de Nederlandse auteurs zelfs oververtegenwoordigd. In Nederlandse bibliotheken zijn de Nederlandse auteurs oververtegenwoordigd voor de deelgroepen fictiebestsellers en -midsellers. Voor non-fictietitels zijn zo goed als alleen de bestsellers aanwezig van Vlaamse auteurs, in de andere deelgroepen ontbreken die.

Het aandeel in de verkoop door de Vlaamse **boekhandel** van Nederlandse fictiebestsellers is zeer klein vergeleken met die in de verkoop in Nederland, maar die verhouding wordt evenwichtiger voor de andere deelgroepen. Voor non-fictietitels van Nederlandse auteurs geldt dat onevenwicht in alle deelgroepen.

In de Nederlandse boekhandel is het aandeel van de verkoop van Vlaamse fictietitels vergeleken met de Nederlandse klein, zeker voor de bestsellers. Datzelfde beeld geldt voor de Vlaamse kinder- en jeugdboeken en voor de bestsellertitels in het bijzonder. Door een relatief succes in Nederland van Vlaamse bestseller- en midsellertitels van literaire non-fictie is de verhouding iets meer evenwicht. Samenvattend voor de boekhandel: bestsellers van eigen titels scoren zo hoog in eigen land, dat de bestsellers van het buurland daardoor verdrongen worden. Men is alleen bestsellerauteur in eigen land. Zie ook het ontbreken van gemeenschappelijke titels Nederlandstalige fictie in de top 50-lijsten (behandeld in 4.8.4).

De facto vormen de titels van deze deelgroepen bestsellers het grootste aandeel in de contexten auteurslezingen, media, literaire festivals en literaire prijzen.

5.2.3 Focus op deelgroepen 'verschenen in 2012': bestsellers, midsellers, long tail

In de Vlaamse gedrukte media worden 51 % van de 45 titels van Vlaamse auteurs in deze actuele deelgroepen gerecenseerd, voor de Nederlandse auteurs is dit 24 % (voornamelijk fictietitels). De Nederlandse gedrukte media recenseren meer van deze 45 in 2012 verschenen titels; daarvan worden er 40 % van de Vlaamse auteurs besproken en 53 % van de Nederlandse auteurs. De Nederlandse media recenseren meer titels en publiceren per titel gemiddeld meer recensies, met meer aandacht voor de Vlaamse auteurs dan de Vlaamse media hebben voor de Nederlandse auteurs.

De aankoopssuggesties voor Vlaamse openbare bibliotheken bespreken 75 % van de 45 titels van Vlaamse auteurs en 27 titels van Nederlandse auteurs of 60 %. Door het groter totale aantal A.I.-besprekingen komen in Nederland 87 % van de Nederlandse titels aan bod en 91 % van de Vlaamse. De Nederlandse bibliotheken worden ruimer geïnformeerd over pas verschenen Vlaamse titels dan de Vlaamse bibliotheken over actuele Nederlandse titels.

De focus op de verkoop in de boekhandel ligt op de recent verschenen titels. Daar is het onevenwicht tussen Vlaamse en Nederlandse titels het grootst voor de bestsellers en de midsellers. In de nog-in-printtitels is de verhouding tussen Vlaanderen en Nederland iets evenwichtiger.

In de bibliotheken is het aandeel van titels uit het buurland in de collectie en in de uitleningen van

'oudere' titels groter. Daardoor wordt het grote onevenwicht voor de recent verschenen titels – zeker voor de bestsellers – zeer lichtjes gecorrigeerd.

De literaire prijzen zetten volledig in op deze deelgroepen en, zoals eerder vermeld, is voor de longlists en de shortlists de verhouding daar evenwichtig.

5.2.4 Deelgroep out of print

De 2 x 15 titels van de deelgroep out of print zijn voor een aantal contexten niet relevant. Niet voor de verkoop in de boekhandel, omdat deze titels niet meer leverbaar zijn; niet voor de gedrukte media en de digitale aanbieders omdat ze slechts zelden nieuwswaarde hebben; niet voor de literaire prijzen omdat ze geen nieuwe publicaties zijn; niet voor de leesbevorderingsacties omdat die vooral acties opzetten rond courant beschikbare titels in boekhandel en bibliotheek; niet voor de auteurslezingen of literaire festivals omdat de auteurs overleden zijn. Ze zijn wel van betekenis voor de leermethodes literatuur; voor de bibliotheken vanwege hun bewaarfunctie; voor de websites voor scholieren die leesrapporten voor de leeslijsten aanbieden; soms nog voor de leesclubs die een klassieke canontitel programmeren.

Steeds belangrijker voor deze titels wordt de unieke bereikbaarheid in digitale vorm. De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL, www.dbnl.org), een website gesteund door de Nederlandse Taalunie, vervult die archiefrol en zet in op de Nederlandse literatuur, taal en cultuurgeschiedenis. De site bevat literaire teksten, secundaire literatuur en aanvullende informatie als biografieën, portretten en hyperlinks, naast een groot aantal studies en primaire bronnen op het uitgestrekte terrein van de Nederlands(talige) cultuurgeschiedenis.

Zijn de 2 x 15 out-of-printtitels uit de steekproef aanwezig in DBNL?

Genre	Titels Vlaamse auteurs	Titels Nederlandse auteurs
Literaire fictie	6 van 8 = 75 %	3 van 8 = 37,5 %
Kinder- en jeugdboeken	1 van 4 = 25 %	3 van 4 = 75 %
Literaire non-fictie	1 van 3 = 33 %	3 van 3 = 100 %
Totaal	8 van 15 = 53 %	9 van 15 = 60 %

DBNL: steekproefnorm 5

ii	0	1	2	3	4	5
----	---	---	---	---	---	---

1. Iets meer dan de helft van de steekproeftitels is opgenomen in de DBNL. De Vlaams-Nederlandse aanwezigheid is evenwichtig; de titels van Nederlandse auteurs zijn iets meer aanwezig dan deze van de Vlaamse auteurs (60 % vs. 53 %).
2. De Vlaamse out-of-printfictietitels zijn dubbel zo vaak aanwezig in de DBNL dan de Nederlandse fictietitels.
3. Voor de andere genres – kinder- en jeugdboeken en literaire non-fictie – zijn de titels van Nederlandse auteurs meer vertegenwoordigd.

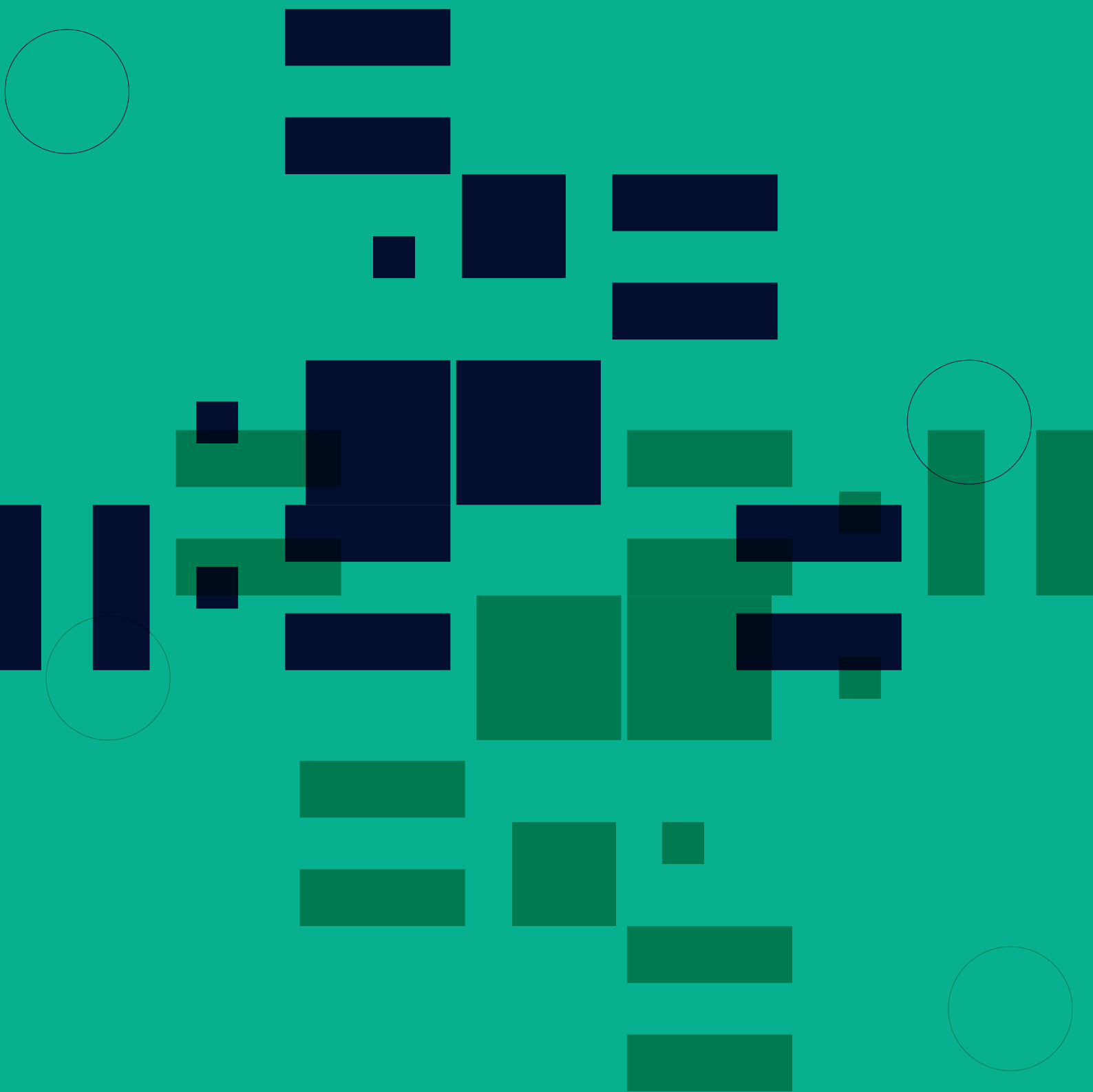
5.3 De invloed en impact van uitgeverij en importeur

In de steekproef komen titels voor van een brede waaier van 'uitgeverijen': fondsprints van concernuitgeverijen, duidelijk geprofileerde (literaire) fondsen of meer generalistische publicatieprogramma's, selfpublishingorganisaties, van Nederlandse of Vlaamse origine (en dominant afzetterrein), sterk commercieel georganiseerd of minder actief, boekhandelgericht of multichannel ... Ook deze factoren bepalen mee de positie in de media, de boekhandel, de bibliotheken, literaire podia ... In deze studie is dit heel duidelijk voor de titels uitgebracht bij selfpublishingfirma's.

Een titel die niet gerecenseerd wordt voor de aankoopssuggesties bibliotheken, maakt zeer weinig kans om in die collecties terecht te komen en dus helemaal niet om uitgeleend te worden. Titels gepubliceerd in een uitgeverij met een beperkte commerciële organisatie worden minder vaak in de boekhandel gepresenteerd en maken minder kans op impulsaankopen. In de selectie die gemaakt wordt door de media voor al dan niet recenseren, spelen bekendheid, inzet en bereikbaarheid van uitgeverijen een belangrijke rol. In het buurland zijn de inspanningen gericht op de boekhandel en de media in hoge mate mee bepalend voor de zichtbaarheid van een titel en een auteur. En de ervaring leert dat dit moeilijk vanuit het buurland kan, een eigen performant verkoopkantoor of een actieve importeur is een noodzaak. Dat is iets wat Vlaamse auteurs, titels en uitgeverijen soms missen in Nederland, zelfs binnen concernverband. En ook wat sommige Nederlandse auteurs, titels en uitgeverijen soms missen in Vlaanderen, hoewel daar de importfunctie in het algemeen beter is uitgebouwd. De grotere ontvankelijkheid voor literair werk van eigen auteurs

en de drempels om auteurs en titels uit het buurland evenwaardig zichtbaar te maken, leiden tot prioriteiten voor de minste weerstand.

Het belang van (naams)bekendheid – zeker in onderwijs- en bibliotheekkringen – wordt wellicht het best aangetoond in de deelcategorie kinder- en jeugdboeken. Waar bekroningen van Vlaamse fictie- en literaire non-fictietitels de verkoop positief beïnvloeden in het buurland – weliswaar minder dan in het eigen land – is dit effect veel kleiner, zelfs voor in Nederland bekroonde Vlaamse kinder- en jeugdboeken. De kleinere aanwezigheid in het lezingencircuit van auteurs over de grens versterkt dit kip-en-ei-effect: onbekend wegens niet aanwezig (in media, boekhandel, bibliotheek, leesclubs) en niet aanwezig (in media, boekhandel, bibliotheek, literaire podia) wegens te weinig bekend met het literaire werk.

Hoofdstuk 6

Samenvatting en algemene conclusies

Het eindbesluit van het rapport *1 + 1 = zelden 2 – over grensverkeer in de Vlaams-Nederlandse literaire boekenmarkt* (Nederlandse Taalunie, oktober 2013) was het vertrekpunt voor dit onderzoek:

“In de geciteerde onderzoeken die in tien domeinen nagaan hoe de verhouding is in de aandacht voor Vlaamse respectievelijk Nederlandse boeken en auteurs in het buurland, is een steeds terugkerende vaststelling dat zowel de media, leeskringen, bibliotheek, onderwijs, jury’s, tijdschriften ... kiezen voor eigen auteurs. Naast een groeiende aandacht voor vertalingen naar het Nederlands is er in beide landen een bovenproportionele gerichtheid op de literaire productie van eigen auteurs. (...) Indien binnen de Nederlandstalige literatuur een norm-ale verhouding van 22 % Vlaams 78 % Nederlands als richtgetal zou gelden, wordt in slechts enkele domeinen deze verhouding benaderd maar nooit bereikt”

Er was behoefte aan een geïntegreerd onderzoek dat met dezelfde parameters, in eenzelfde tijdsspanne, in dezelfde contexten, het literaire grensverkeer grensoverschrijdend documenteerde en analyseerde. Op initiatief van de Nederlandse Taalunie werd een Vlaams – Nederlandse klankbordgroep gevormd van sectorspecialisten met ruime veldkennis en onderzoeksexpertise die het bereik voor dit aanvullend onderzoek uitstekende en de uitvoering volgde.

De opzet van het onderzoek is het meten van het grensverkeer van 2 x 75 literaire titels van Vlaamse en Nederlandse auteurs tussen Vlaanderen en Nederland, in dertien literair relevante contexten. ‘Literair’ wordt ingevuld in drie deelcategorieën: fictie voor volwassenen (literaire romans) (2 x 40 titels), kinder- en jeugdboeken (2 x 20 titels), literaire non-fictie (2 x 15 titels). In elke deelcategorie zijn een

gelijk aantal titels opgenomen, verdeeld over vijf deelgroepen naar verkoopstatus, op basis van de GfK-verkoopoverzichten per titel van de algemene boekenmarkt in Vlaanderen en Nederland in 2012:

- bestsellers,
- midsellers,
- long tail, (alle verschenen in 2012),
- nog in print maar verschenen vóór 2012,
- out of print (te omschrijven als canontitels).

Van deze 2 x 75 titels is de aanwezigheid nagegaan in zeven *informatieve contexten*:

- gedrukte media,
- digitale media,
- leermethodes literatuur,
- aankoopsgesties openbare bibliotheken,
- collectie openbare bibliotheken,
- literaire prijzen,
- leesbevorderingsacties.

Daarnaast is de aanwezigheid ervan nagegaan in zes *gebruikscontexten*:

- verkoop in de boekhandel,
- uitleningen openbare bibliotheken,
- leesclubs,
- leeslijsten scholieren,
- auteurslezingen,
- literaire festivals.

Om de resultaten van de registraties in de dertien contexten te visualiseren, werd een *integratie-index steekproefnorm* gebruikt – een kengetal van 0 = volledig onevenwichtig tot 5 = volledig evenwichtig – ten opzichte van de steekproefnorm van een 50/50-verdeling. 50/50 omdat elk van de 2 x 75 titels bij volledig evenwichtig grensverkeer evenveel aanwezig zou zijn in Vlaanderen en Nederland. Voor bepaalde contexten worden de meetresultaten ook gesitueerd ten opzichte van de globale markt. Omdat hier parameters van toepassing zijn die verschillend zijn per land – bevolking, BBP, marktomvang, aandeel genres, titelproductie ... – is ook een marktnorm per categorie vastgesteld en een daarop afgestemde *integratie-index marktnorm* – uitgedrukt in een kengetal van 0 tot 5. (meer details in hoofdstuk 2).

De uitgebreide verantwoording van de steekproef-samenstelling staat in hoofdstuk 1 van het rapport. Statistisch gezien is er voor deelanalyses een smalle basis voor verregaande conclusies, bijvoorbeeld in de vijf deelgroepen naar verkoopstatus van literaire non-fictie waar het telkens om slechts drie titels gaat. De zorgvuldigheid waarmee de steekproef is uitgevoerd en het voorbehoud dat in de deelanalyses wordt geformuleerd door vooral te wijzen op 'duidelijke tendensen' eerder dan op 'harde en eenduidige conclusies', verantwoorden de horizontale analyses naar deelcategorieën en deelgroepen die in dit rapport worden gepresenteerd.

Behalve waar anders vermeld, zijn alle analyses en conclusies in dit rapport gebaseerd op de resultaten van de metingen van de 2 x 75 steekproeftitels. Evenwichten en onevenwichten in het literair grensverkeer tussen Vlaanderen en Nederland in de dertien contexten worden steeds geformuleerd, vertrekkend van de meetresultaten van deze steekproeftitels. Een extrapolatie naar de totaalmarkt en een algemene geldigheid in absolute termen is te ambitieus: het gaat om een eerder beperkte steekproef. Bovendien zijn er de inherente beperkingen van het onderzoeksmateriaal door de breedte van het onderzoeksveld.

Context	ii	Toelichting
Informatief		
Gedrukte media	2/3	Basis: totaal aantal artikelen Vlaamse media = 2, Nederlandse media = 3 In recensies komen in het eigen land meer eigen titels met meer besprekingen voor
Digitale media	5	Nederlandse media besteden ruim aandacht aan Vlaamse titels – in de onderzochte sociale media en grensoverschrijdende websites komen Nederlandse titels meer aan bod
Leermethodes	ii=3 iiM=2	Geldt alleen voor klassieke titels en 'gecanoniseerde' auteurs die relatief evenwichtig aan bod komen – in de aanvullingen (auteurslijsten, werkfiches, suggestielijsten ...) is de informatie redelijk onevenwichtig, vertrekkend van de marktnorm
Suggesties bibliotheken	5	Basis: alle genres en deelcategorieën Lichte oververtegenwoordiging van de eigen titels, maar binnen de normgrens voor 5
Collectie bibliotheken	2/3	Basis: alle genres en deelcategorieën Vlaamse bibliotheekcollecties = 2; Nederlandse = 3 – fictiebestsellers zijn in het buurland verhoudingsgewijs weinig aanwezig
Literaire prijzen	5	Basis: longlist en shortlist
Leesbevorderingsacties	1	Gericht op eigen publiek en landgebonden mediatoren
Gebruikcontexten		
Verkoop boekhandel	ii=2-0 iiM=1/0,33	Steekproeftitels: Vlaanderen = 2, Nederland = 0 marktnorm: Vlaanderen = 1, Nederland = 0,33 Wordt sterk bepaald door de hoge verkoopcijfers van bestsellertitels van eigen auteurs in eigen land – marktnorm vertaalde titels: volledig evenwichtige markt
Uitleningen bibliotheken	iiM=5 ii=3/1+	Basis: uitleningen alle categorieën Vlaanderen =3, Nederland = 1+ bovenwaarde De deelcategorie kinder- en jeugdboeken maakt het verschil: ii =4 in Vlaanderen, ii = 1 in Nederland
Leesclubs	ii=0/2	Weinig geïntegreerde markt. Vlaanderen = 0
Leeslijsten	ii=3 ii=0 ii=2	Titelaanbod redelijk evenwichtig – downloaden Vlaanderen volledig onevenwichtig – downloaden Nederland redelijk onevenwichtig
Auteurslezingen	iiM=0 ii=2	Gesubsidieerde lezingen VFL Vlaanderen Bemiddelde lezingen SSS Nederland
Festivals en manifestaties	iiM=1/2	Synthesebeeld literaire festivals Vlaanderen =1, Nederland = 2

Toch zijn de resultaten betrouwbare en solide indicatoren voor een complexe en veelzijdige realiteit. Vervolgonderzoeken op ruimere schaal – al dan niet binnen deelcategorieën en/of deelgroepen – zullen sommige conclusies nuanceren, verscherpen of afzwakken. De markt van boek en lezen en de keuzes van lezers en kopers zijn dynamische gegevens – het onderzoek is gebaseerd op de situatie in 2012. Ander tijdstip, andere resultaten. Dit onderzoek kan gelden als referentiepunt voor toekomstige (deel)studies en zo trends en veranderingen documenteren.

Kernobservaties in het literair grensverkeer in de 13 contexten

In onderstaande tabel is per context het grensverkeer weergegeven in een supersynthesescijfer van een integratie-index steekproefnorm (ii) of marktnorm (iiM). Daarmee wordt de complexe werkelijkheid van elke context en van het uitwisselingsverkeer van Vlaamse en Nederlandse titels over de grens heen te sterk vereenvoudigd door die te reduceren tot dit ene ii-cijfer. Toch is hiervoor gekozen om door deze herleiding de onderstroom van deze verhouding ongenueanceerd te laten zien.

De belangrijkste conclusies

De analyse van het literair grensverkeer in de zeven informatieve contexten geeft een divers beeld: van een evenwichtige uitgangssituatie in het grensverkeer voor de informatie in de digitale media, de eindselectielijsten van de literaire prijzen en de aanschafinformatie voor bibliotheken, via een redelijk evenwichtig (Nederland) tot redelijk onevenwichtig (Vlaanderen) beeld in de gedrukte media. De handboeken literatuuronderwijs, die zelden de recente titels aan bod laten komen, zijn eerder onevenwichtig op de canonauteurs na. In de aanvullende bronnen is de informatie over recente titels en auteurs minder onevenwichtig. Ondanks de evenwichtige bespreking van Vlaamse en Nederlandse titels in de bronnen voor aanschafinformatie voor openbare bibliotheken, wordt dit beeld in de collectie zelf minder evenwichtig. En in Nederland nog onevenwichtiger dan in Vlaanderen. De acties leesbevordering van publieke en private organisaties zetten eerder in op de eigen titels.

Vanuit de zeven geanalyseerde informatieve contexten is het eindbeeld van het grensverkeer redelijk onevenwichtig. In de Vlaamse contexten komen Vlaamse titels op de eerste plaats, in de Nederlandse contexten krijgen titels van Nederlandse auteurs een

ruimer aandeel dan deze van Vlaamse auteurs.

In de zes geanalyseerde gebruikscontexten wordt deze minder gunstige uitgangssituatie van het literaire grensverkeer nog onevenwichtiger. Zowel in de verkopen in de boekhandel als in de uitleningen in de openbare bibliotheek kiest de lezer/koper meestal voor de eigen titels. In de leesclubs wordt in het minderheidssegment van oorspronkelijke Nederlandstalige werken verhoudingsgewijs meer ingezet op eigen titels. In het partiële beeld van de auteursontmoetingen via lezingen en optredens zijn opnieuw de eigen auteurs het meest aanwezig. Het synthesebeeld van een divers pallet van literaire festivals en manifestaties is wat de marktnorm betreft onevenwichtig, waarbij Vlaanderen verhoudingsgewijs minder vaak aan Nederlandse auteurs een podium biedt, dan Nederland dat doet aan Vlaamse auteurs.

Hoewel het grensverkeer in sommige contexten meer dan het gemiddelde cijfer voor de aanwezigheid van Vlaamse titels in Nederland haalt, is het globale beeld iets gunstiger voor de aanwezigheid van literaire titels van Nederlandse auteurs in Vlaanderen dan omgekeerd.

Naar deelcategorie zijn het de literaire non-fictietitels en in mindere mate de kinder- en jeugdboeken waarvoor het grensverkeer onevenwichtig is. Dit onevenwicht is vooral zichtbaar in de verkoop in de boekhandel en de uitleningen in de Nederlandse openbare bibliotheken. Fictietitels tonen het meest evenwichtige (of minst onevenwichtige) integratiebeeld – hoewel ook hier geldt: ‘eigen titels eerst’.

Bestsellers zijn zeer gebonden aan het eigen land. De aanwezigheid van de eigen bestsellerauteurs is disproportioneel groot, zowel in de media als in de collecties van openbare bibliotheken, in de verkoop in de boekhandel en in de uitleningen in de openbare bibliotheken. Literaire prijswinnaars beginnen hun verkoopcarrière via een evenwicht op de longlists en shortlists, zowel in Nederland als in Vlaanderen. Ze krijgen wel respons over de grens, weliswaar met vertraging en in minder mate dan in het thuisland van de auteur.

Toch is het eindbesluit: het literaire grensverkeer tussen Vlaanderen en Nederland is begrensd en dit zowel op het vlak van informatie als bij de keuzes in koop- en leesgedrag. Het onevenwicht geldt in mindere mate voor de informatieve contexten en is zeer verschillend naargelang de bron. Deze iets gunstigere uitgangspositie gaat in de gebruikscontexten verloren – daar vergroot de kloof tussen Vlaanderen en Nederland.

In het rapport worden in de deelanalyses en de interpretatie ervan elementen en hypothesen voor mogelijke verklaringen geformuleerd. Deze komen niet uit de data zelf, aangezien die zuiver registrerend zijn, maar zijn de eerste reflecties van de onderzoekers over de geregistreerde gegevens. Ze vormen mee de input voor een volgende fase, waarin een confrontatie met experts uit de diverse contexten verdere interpretaties en meer onderbouwde verklaringen kunnen opleveren. Die moeten uiteindelijk resulteren in een zoektocht naar corrigerende maatregelen voor een meer evenwichtig literair grensverkeer, gesteund op gezamenlijk bepaalde doelstellingen.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Hoofdstuk 7

Bronnen

Dit rapport bouwt voort op de resultaten van de deskresearch naar gespreide gegevens in bronnen van na 2005? van aantoonbare vormen van integratie en desintegratie in de Nederlands-Vlaamse boekenmarkt, toegespitst op de deelmarkt van het algemene (publieks)boek en meer specifiek de deelgenres literatuur, kinder- en jeugdboeken en literaire non-fictie.

Carlo Van Baelen, *1 + 1 = zelden 2, over grensverkeer in de Vlaams-Nederlandse literaire boekenmarkt*, onderzoek in opdracht van de Nederlandse Taalunie, oktober 2013, Nederlandse Taalunie, Den Haag

Het theoretische kader voor dit onderzoek is gebaseerd op de polysysteemtheorie zoals omschreven en toegepast op de Vlaams-Nederlandse literaire boekenmarkt door Floor van Renssen in haar boek *Lezer, er zijn ook Belgen! Interactie tussen de Nederlandse en Vlaamse literatuur via literaire kritiek en uitgeverij (1980 – 1995)*, Uitgeverij Garant, Antwerpen –Apeldoorn, 2013, ISBN 9789044130096.

Bronnen voor dit rapport

De basisgegevens voor dit onderzoek zijn nieuwe data die specifiek hiervoor zijn verzameld of door bijkomende analyses uit bestaande primaire bronnen zijn afgeleid. Deze informatie is verzameld, verwerkt en geordend door leden van de klankbordgroep en externe specialisten van specifieke contexten volgens onderstaande taakverdeling.

De analyse, bewerking en omzetting van deze data in deze rapporttekst is de verantwoordelijkheid van de auteur Carlo Van Baelen, met de kritische inbreng van de klankbordgroep.

	Vlaanderen	Nederland
4.1 Gedrukte media	Floor van Renssen	Floor van Renssen
4.2 Digitale media	Floor van Renssen	Floor van Renssen
4.3 Leermethodes literatuur	Martijn Nicolaas	Martijn Nicolaas
4.4 Aankoopsgesties openbare bibliotheken	Carlo Van Baelen	NBD Biblwon - Frank Hockx
4.5 Aanwezigheid in collectie openbare bibliotheken	Carlo Van Baelen	Frank Huysmans
4.6 Literaire prijzen	Jette van den Eijnden	Jette van den Eijnden
4.7 Leesbevorderingsacties	Carlijn van Ravenstein	Carlijn van Ravenstein
4.8 Verkochte aantallen boekhandel	GfK - Edwin Vink Carlo Van Baelen	GfK - Edwin Vink
4.9 Uitleningen openbare bibliotheken	Bibnet - Lisbeth Vandoorne	Stichting Leenrecht - Arjen Polman
4.10 Leesclubs	Carlo Van Baelen	NBD Biblion - Frank Hockx
4.11 Leeslijsten scholieren	Carlo Van Baelen	Carlo Van Baelen
4.12 Auteurslezingen	Carlo Van Baelen	SSS - Jasper van Merwijk
4.13 Literaire festivals en manifestaties	Carlijn van Ravenstein	Carlijn van Ravenstein

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Dankwoord

Dank aan de dataverzamelaars voor het zorgvuldig registreren en rapporteren van de aanwezigheid van de 2 x 75 titels in de door hen onderzochte context en voor het aanvullende opzoekwerk en toelichting naar aanleiding van bijkomende vragen.

Dank aan de klankbordgroep voor de medewerking bij de conceptontwikkeling van dit onderzoek, de constructieve discussies bij de stap-voor-stap-verfijning van het traject, de bijdragen aan het verzamelen van de data en de kritische lezing van de eerste werkversie van dit rapport. Leden van de klankbordgroep: Niels Bakker, Frank Huysmans, Martijn Nicolaas, Carlo Van Baelen, Carlijn van Ravenstein, Floor van Renssen.
De eindtekst is de verantwoordelijkheid van de auteur.
De geformuleerde verklaringen en conclusies geven enkel zijn standpunt weer.

Speciale dank aan de Nederlandse Taalunie die dit onderzoek financierde en het de onderzoekers mogelijk maakte in volle vrijheid te werken. Het enthousiasme van beleidsmedewerker Martijn Nicolaas was daarbij een extra stimulanus.

De auteur:

Carlo Van Baelen (° Lommel, 1948), bedrijfseconoom en consulent KMO-marketing en strategie, 40 jaar actief in het boekenvak in Vlaanderen en Nederland, eerste directeur van het Vlaams Fonds voor de Letteren (2000-2011), docent informatieproductie en -distributie Bibliotheekschool Gent, onafhankelijk deskundige Strategische Adviesraad Cultuur, sectorraad Kunsten en Erfgoed.

Colofon

Begrensd literair grensverkeer

De zichtbaarheid van 150 literaire titels in
Vlaanderen en Nederland in 13 contexten

Carlo Van Baelen

Concept & ontwerp

Room for ID's

© 2014 Nederlandse Taalunie

Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd en/
of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie,
microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de
uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form,
by print, photocopy, microfilm or any other means
without written permission from the publisher.

ISBN/EAN: 978-90-70593-22-3

Telefoon
+ 31 (0)70 – 346 95 48
E-mail
info@taalunie.org

Bezoekadres
Lange Voorhout 19
2514 EB Den Haag
Nederland

